فەرهەنگی زاراوە

زاراوەگەلی ڕاگەیاندن و کارگێڕی و قوتابخانەیی

فەرهەنگی زاراوە

زاراوەگەلی ڕاگەیاندن و کارگێڕی و قوتابخانەیی

عەرەبی ـ کوردی

بەدران ئەحمەد حەبیب

ئەندامی کارای کۆڕی زانیاری کوردستان

پێداچوونەوە و تەتەڵەکردنی

ئەندامانی کارای کۆڕ

رەشید فندی　　د. محەمەد نوری عارف

لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کوردستان

هەولێر ۲۰۰۲

ـ ناوی کتێب: فەرهەنگی زاراوە
ـ دانانی: بەدران ئەحمەد حەبیب
ـ لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کوردستان
ـ پیت لێدان و ڕاستکردنەوە و دەرهێنانی هونەری: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
ـ خۆشنووسیی بەرگ: هونەرمەند محەمەد زادە
ـ دەرهێنانی هونەریی بەرگ: شکار عەففان نەقشبەندی
ـ تیرێژ: ٢٠٠٠ دانە
ـ چاپی یەکەم – چاپخانەی وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستان
ـ ژمارەی سپاردن بە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیری لە هەولێر: ١٨٠/٢٠٠٢

پێشەکی

ئەمڕۆ هەموو ئەو زمانانەی شان بەشانی پێشکەوتنەکانی ژیان هەنگاو دەنێن و ڕۆژانە پەرەسەندن بەخۆوە دەبینن، زاراوە بووە بەبڕبڕەی پشتیان. زمانی سەردەم، لە بوارگەلی جیاوازی زانستە مرۆڤایەتی و زانستە ڕووتەکاندا پشت بەزاراوەی نوێ دەبەستن. گەشەکردنی زمان لە بوارە جۆراوجۆرەکانی زانست و کۆمەڵناسیدا، هێندە بەرفرەوان بووە بەڕادەیەک کە زمانەکە خۆی وەکو درەخت لک و پۆپی بەملا و بەولادا هاوێشتووە و، لەهەر بوارێکدا وەک زمانێکی جیا و سەربەخۆ لە چوارچیوەی زمانە بنەڕەتییەکەدا خۆی دەنوێنێ. ئەگەر سەرنج بدەین، دەبینین بوارگەلی وەک ئەندازیاری و تەکنیکاری و بایۆلۆجی و کۆمەڵناسی و چەندان بواری تر، لە چوارچێوەی یەک زماندا زمانی سەربەخۆیان لەڕووی زاراوەوە بۆ دروست بووە. بەکورتی و پوختی دەتوانین بڵێین، ئەو گەشە و پەرەسەندنانەی لەسەرجەم ژیانی کۆمەڵایەتی و تەکنیک و زانستە ڕووتەکاندا هاتوونەتە کایە، لە پێشکەوتن و گەشەی زمانیشدا بەدەریان داوەتەوە. زمانانی هاوسەردەم، شان بەشانی پێشکەوتنی ژیان، ڕۆژانە زاراوەی تازە دەزێن. یاسای زمانە کە پێشکەوتن و پەرەسەندنی ژیان لەهەر قۆناغێکدا، زمانی تازە لەگەڵ خۆیدا دەهێنن.

هەرچەندە زمانی ئاخاوتنی کوردی، زمانێکی دەوڵەمەندە بەوشە و ئیدیۆم و دەربڕین، هەروەها جیاوازیی ئاخاوتن لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر (واتە: دیالەکتە زۆر و زەوەندەکانی زمانی کوردی) وایان کردووە کە زمانێکی دەوڵەمەندمان هەبێ و، فەرهەنگی کوردی (بۆ نموونە: هەنبانە بۆرینەی هەژار و کوردستانی گیوی موکریانی زیاتر لە ٦٠ هەزار وشەیان گرتووەتەخۆ)، بەڵام زمانەکەمان لە زۆربەی بوارەکاندا زمانی کۆمەڵگەیەکی کشتوکاڵی و خێڵەکییە و، پێشکەوتنەکانی کۆمەڵگەی هاوسەردەم لە زمانی کوردیدا بەتەواوی رەنگیان نەداوەتەوە. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ دوو هۆ. یەکەمیان: دواکەوتنی کۆمەڵگەی کوردەواری و سەرهەڵنەدانی ژیانی هاوسەردەم و شارستانی لە کوردستاندا کە پیشکەوتنی زمانیش لەگەڵ خۆیاندا بهێنن، دووەمیش: نەبوونی دەرفەت بۆ پێشوەچوونی بزووتنەوەی خوێندەواری بەزمانی کوردی چ لە ناوەخۆی کوردستان و چ لە دەرەوەیدا. بۆیە ئەگەر زمانەکەمان بەراورد بکرێت لەگەڵ زمانانی جیهانیدا، دەبینین هێشتا لە تەمەنی پێرەوکەیی و ساواییدایە. پسپۆڕ و وەرگێڕی کورد ئەگەربێو زمانی بیانیش بەباشی بزانن و باڵادەست بن تیایاندا، ناتوانن دەست بۆ وەرگێڕانی بەرهەمی هزریی هاوسەردەم یان زانستێک لە زانستەکان ببەن و، لە یەکەمین هەنگاودا ڕووبەڕووی دەسکورتی و هەژاریی زمانی کوردی لە بواری (زاراوە و زاراوەسازی)دا دەبنەوە.

دوای ڕێککەوتنی ١١ی ئاداری ١٩٧٠ وەک یەکێک لە دەسکەوتەکانی شۆڕشی مەزنی ئەیلوول بەڕێبەرایەتیی بارزانیی نەمر، دەرفەت و دەلیڤەیەکی گونجاو بۆ پێشکەوتنی زمانی کوردی هاتەپێش. کۆڕی زانیاری کورد و بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی خوێندنی کوردی و یەکێتیی نووسەرانی کورد و چەندان داوودەزگای تری خوێندن و کولتووری دامەزران کە هەریەکەیان لەشوێنی خۆیەوە ڕۆڵێکی بەرچاوی لە بەرەپێدانی زمانی کوردیدا بینی. بەتایبەتیش بەکوردیکردنی دوازدە قۆناغەکەی خوێندن کە هەنگاوێکی

گەورەبوو و، شیاویی زمانی کوردیی بۆ نووسینەوەی زانستە جۆراوجۆرەکان خستە ڕوو. کۆڕی زانیاری کورد لە ساڵەکانی دەسپێکی کارکردنیدا چەند هەنگاوێکی گرینگی لە بواری دانانی زاراوەی کوردی لە گەلێک بوارەکانی زانست و کۆمەڵایەتیدا گێڕا. گیروگرفتی گەورەی کۆڕی زانیاری ئەوەبوو کە بڕیارەکانی، لە پرسی (زاراوە و ڕێنووس)دا لەلایەن داوودەزگاکانی ترەوە جێبەجێ نەکران و تەنیا بۆ کۆڕ خۆی بوو، ئەمەش لەبەرئەوەی کۆڕ دەسەڵاتێکی دڵسۆزی لە پشتەوە نەبوو کە بڕیارکانی ببن بەفەرمانی بێ چەند و چۆن و، هەموو لایەک لەسەری بڕۆن. تا سەرەنجام، دوای دەست پێکردنەوەی شەڕ لە نێوان شۆڕشی کورد و حکوومەتی ناوەندی لە ١٩٧٤دا وردە وردە جێگە بەکارەکانی کۆڕ و دواجار بەدەزگاکە خۆیشی لێژ بوو.

هەروەها لە دوای ساڵانی هەشتاوە وەرگێڕانی پرۆگرامی قوتابخانەکان بەکەسانی نەشارەزا لە زمانی کوردی سپێردران و، بەڕێوەبەرایەتیی خویندنی کوردی لە بەغدا لە دوای ئەو ڕۆڵە گرینگەی لەدوای ڕێککەوتنی ١١ی ئاداردا گێڕای، وردەوردە کەوتە پاشەکشە. ئێستا پرۆگرامی قوتابخانەکان – ئەوانەی لە بەغدا چاپ دەکرێن – چ لە رووی دارشتنی زمان و چ لە رووی زاراوە بەکارهاتووەکانەوە، زۆر دەسکورت و هەژارن و ئەمەش کاریگەرییەکی نالەباری کردووەتە سەر ڕەوتی فێرکردن.

لە دوای ڕاپەڕینەوە بزووتنەوەی خوێندەواری و ڕووناکبیری لە کوردستانی عێراقدا بەرەوتێکی خێرا ملی ڕێگەی بەرەوپێش گرتووە. ڕۆژانە چەندین بڵاوکراوە دەردەچن. چەندین داوودەزگای ڕاگەیاندن و کولتووری و زانستی، بەرهەم بڵاودەکەنەوە. ئەمە سەرەڕای خوێندنی زمانی کوردی لە تەواوی قۆناغەکانی خوێندن و بەکارهێنانی زمانی کوردی لە فەرمانگەکانی حکوومەتی هەرێمدا. هەروەها لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان و لە پارچەکانی تریشدا بڵاوکراوە و دەزگای خوێندن و کولتووری دامەزراون و بەرهەمیان هەیە. ئەمە سەردەمێکی تازە و گرینگە بۆ پەرەسەندنی زمانی کوردی، بەڵام نەبوونی دەزگایەکی سانسۆر یان چاودێریکەر لە رووی سەلامەتیی زمانی کوردییەوە بووەتە هۆی ئەوەی کە زۆر دیاردەی نالەبار لە نووسین و زاراوەسازیی کوردیدا سەرهەڵبدەن.

ئەرکی کۆڕی زانیاری کوردستانە بڕیاردەری هەموو ئەو پرسانەبێت کە پێوەندییان بەزمانی کوردییەوە هەیە بەتایبەتیش زاراوە کە وەک گوتمان بڕبڕەی پشتی زمانی نووسینی سەردەمە. وێڕای ئەمەش یەکێک لە هەنگاوەکانی کۆڕ بەرێگەی دروستبوونی زمانی کوردیدا، هەنگاوهاوێشتنە بەرەو یەکخستنی ئەو زاراوانەی بەکاردێن، هەروەها دانانی فەرهەنگی زاراوە بۆ بوارە جیاوازەکان.

وەک سەرنج دەدرێ، ئەوانەی لە بوارەکانی ڕۆشنبیری و و ڕاگەیاندنی کوردیدا کار دەکەن، بەهۆی نەبوونی زاراوەی پێویست لەبەردەستیاندا، هەندێک جار بەناچاری پەنا بۆ داتاشین و دروستکردن دەبەن کە ڕەنگە هەموو جار تیایدا سەرکەوتوو نەبن. زۆرجاریش پەنا بۆ بەکارهێنانی زاراوەی بیانی دەبەن کە هەندێکیان بۆ خوینەری کورد زۆر نامۆن و پاشاگەردانییەک لە نووسینی کوردیدا دروست دەکەن. ڕاستە بەکارهێنانی زاراوەی بیانی لەهەر زمانێکدا کارێکی ئاساییە بەتایبەتیش کە هەندێک زاراوە مۆرکێکی نێونەتەوایەتییان وەرگرتووە وەک: ئۆتۆمۆبێل، تەلەفۆن، بایۆلۆجی، ماتماتیک، بودجە، پەرلەمان،

فیستیڤاڵ، یۆبیل، هتد... بەڵام وەرگرتنی هەموو زاراوەیەک یان ژمارەیەکی زۆر زاراوە، لە ئەنجامدا دەبێ بەهۆی لەدەستدانی سەربەخۆیی زمانەکەمان، هەروەها تێگەیشتن لە بابەت بۆ خوێنەری کورد دژوار دەکەن. دانان و ڕۆنان و داتشینی زاراوە کاریکی ئاسان یان سەرپێیی نییە تا هەر کەسە و دەستی بۆ ببات، بەڵام وەک گوتمان بووە بەکارێکی ناچاری بۆ ئەوانەی لە بوارگەلی ڕاگەیاندن و هزر و ڕۆشنبیریدا کاردەکەن.

بۆ ئەوەی سانسۆری کاری زاراوەسازی بکرێت، پێویستە ئەوانەی لەم بوارەدا کار دەکەن وێڕای ئەوەی لەزمانی کوردیدا شارەزا بن و زانیارییان لەبارەی دیالەکتە جیاوازەکانی کوردییەوە هەبێ. هەروەها دەبێ ئاگەداری ئەو بوارانە بن کە زاراوەی بۆ دادەنێن و، تاقیکردنەوەی گەلانی تریشیان لە بواری زاراوە داناندا لەبەرچاوبێ.

ئێستە یەکێک لە ئەرکە بەپەلە و گرینگەکانی کۆڕی زانیاری کوردستان هەنگاونانە بەم ڕێگەیەدا. بەر لەهەموو شت دەبێ کۆڕ ڕێبازگە و ڕێوشوێنێکی زانستی دابنێ بۆ زاراوەسازی. دانانی ڕێوشوونێکی زانستییانە بۆ ڕۆژی ئەمڕۆ ئەرکێکی بەپەلەیە، تاوەکو هەموو ئەوانەی لە دەرەوەی کۆڕیش لە بواری زاراوەسازی و نووسین و وەرگێڕانی بەرهەمی زانستی و هزریدا کاردەکەن لەسەر ئەم ڕێوشوونانە بڕۆن یان سوودیان لێ وەرگرن. لەوانەیە هەموو ئەوانەی لە بواری زانستە جۆراوجۆرەکاندا کاردەکەن چاوەڕوانی کۆڕی زانیاری نەبن زاراوەیان بۆ دابنێ، دوورنییە کۆڕ خۆیشی فریانەکەوێ باڵ بکێشێ بەسەر هەموو بوارەکاندا.

***

(زاراوە: Term) لەگەڵ گەشەکردنی زمان و پەلوپۆ لێ بوونەوەی زانستەکاندا گەشە دەکات. بۆ نموونە وشەیەکی وەک (پوختە) لە کوردیدا واتەی (ڕێکوپێک: منتظم) دەگەینێ، (خواردنی پوختە، ماڵی پوختە، کاری پوختە، نەخت بێ و پوخت بێ نەک زۆر و بۆر بێ– قسەی نەستەقە)، لە فۆلکلۆردا هاتووە: (دەترسم بەختی ناپوختم وابێ + میراتی مەجنوون بۆ من جی مابێ)، بەڵام (پوختە) لە زمانی نوێدا بەواتەی (کورتە: خلاصة، نبذة) دێت، وەک: پوختەی بابەتەکە. واتە وشەی (پوختە) لە وشەیەکی فەرهەنگییەوە بووە بە زاراوەیەکی هاوچەرخ. وشەی (سەرکۆمار) لە زمانی کوردیدا سەرۆکی ئەو خێڵە گەورەیە دەگەینێ کە هەر هۆز و تیرەیەکی سەرۆکی خۆیان هەیە، واتە سەرکۆمار سەرۆکی گشتیی خێڵ دەگەینێ، ئێستە سەرکۆمار وەک زاراوە (رئیس الجمهورية) دەگرێتەوە. وەک چۆن (تەوەرە) یەکێکە لە ئامێرەکانی (ئاش) و لەزەمانی هاوسەردەمدا بووە (محور)، یان (تان و پۆ) کە داو و ڕایەڵی ئەستوونی و ئاسۆیین لە تەونکاریدا و، لەبەکارهێنانی زانستیدا بوونەتە (ئۆردینێتی س و ص).

لێرەدا دەتوانین بەکورتی سەرچاوەکانی زاراوەسازیی کوردی دەست نیشان بکەین:

یەکەم: وەرگرتنی وشەی فەرهەنگی، کە ئەمەیان یەکەمین هەنگاوی زاراوەسازییە. زمانی کوردی وەک هەر زمانێکی دەوڵەمەند، هەزاران بگرە دەیان هەزار وشەی لە نێوان دووتوێی فەرهەنگەکانیدا هەڵگرتووە کە بەسەرچوونی کات و گۆڕانی سیستەمی ژیان دەبێ بەهۆی فەوتان و لەکارکەوتنی هەندێک

لەو وشانە. یەکێک لە ئەرکەکانی لێژنەی زاراوەسازی ئەوەیە کە ئەم وشانە بەزیندوویی بهێڵێتەوە و بەرگێکی هاوسەردەمی بکات بەبەردا و، بۆ واتای هاوسەردەم بەکاریان بهێنێ.

جگە لە نموونەکانی (پوختە و سەرکۆمار و تەوەرە و تان و پۆ) دەتوانین بەسەدان نموونە بهێنینەوە کە ڕۆژانە لە زمانی نووسینی کوردیدا بەکاردێن و واتەیەکی تازەی جیا لە واتە کۆنە کانیان دەدەن، بۆ نموونە زاراوەی (دەرماڵە) کە لە بنەڕەتدا (ئەو برە تووتنە زیادەیە دەگەیێنێ کە دوای تەواوبوونی کار دەدرێت بەپاڵەکانی تووتنەوانی) یان لە هەندێک ناوچەی تری کوردستاندا بەو برە خۆراکە دەگوترێ کە لە ماڵەوە دەدرێت بە مەڕ و ماڵات لەو وەرزانەدا کە لەوەڕی دەرەوە تێریان ناکات. ئێستە (دەرماڵە) بۆ (مخصصات الموظفين) بەکار دەهێنرێت. (چین و توێژ) لە زمانی ئاخاوتنی کوردیدا بۆ واتای (طبقة و شريحة)ی کۆمەڵایەتی بەکارنەهاتوون و، ئەمانە واتای تازەن بۆ وشە فەرهەنگییە کۆنەکان. ئێمە لەم فەرهەنگەدا (زیندەماڵ و مردەماڵ)مان وەک زاراوەیەکی یاسایی بۆ (اموال منقولة و غير منقولة) بەکارهێناوە کە ئەم دوو زاراوەیە لە ئاخاوتنی خەڵکی گونددا، یەکەمیان بۆ سەروەت و سامانی وەک (مەڕوماڵات) و دووەمیان بۆ سامانی وەک (زەوی و خانووبەرە) بەکارهاتووە، واتەکەی ئێرەیان لەبەرامبەر (اموال منقولة و غير منقولة))دا نیزیکییەکی هەیە لەگەڵ واتا کۆنەکەدا.

دووەم: ئەو زاراوانەی کە لە زمانانی بیانییەوە وەریان دەگرین، وەک لە پێشەوە نموونەی (ئۆتۆمۆبێل، تەلەفۆن، بایۆلۆجی، ماتماتیک، بودجە، پەرلەمان، فیستیڤاڵ، ئۆتۆماتیک، یۆبیل، هتد...)مان هێنایەوە. ئەم وشانە وەک گوتمان لە زۆربەی زمانانداا بەکاردێن. هەروەها لە تەواوی زانستە جۆراوجۆرەکاندا وشە و دەربڕینی تایبەت هەبن کە لە شوێنی سەرهەڵدان و پێشکەوتنی زانستەکاندا پەیدا دەبن و خۆیان بەسەر زمانانی تردا دەسەپێنن. هەر بوارێکی زانست سەیر بکەین دەیان نموونەی لەم جۆرە زاراوانەمان دەست دەکەوێ کە هەندێکیان ناون بۆ دۆزراوە تازەکان وەک: کۆمپیوتەر، سی دی، رادیۆ، تەلەفزیۆن و هتد.... بەکارهێنانی زاراوەگەلی بیانی لە زمانی کوردیدا وەک هەر زمانێکی تر کارێکی ئاساییە و نابێ لێی بترسین یان سڵ لە بەکارهێنانیان بکەینەوە بەمەرجێک دەرگا نەخرێتە سەر گازی پشت بۆ هەرچییەک هەیە، ئەمە پەشێوییەک دروست دەکات بۆ فێربوون و تێگەیشتنی خەڵک.

سێیەم: شێوازی ڕۆنان یان داتاشینی زاراوە. واتە: داتاشین و ڕۆنانی زاراوە لەسەر بناخە و بنەڕەتی یاساکانی وشەسازی لە زمانی کوردیدا. ئەمە گرینگترین شێوازەکانی زاراوەسازییە لەبەرئەوەی پێشکەوتنەکانی زانست و تەکنیک و کۆمەڵایەتی زۆر خێران و ڕۆژانە زاراوەی نوێمان پێویست دەبێ کە دەبێ فریایان کەوین و زاراوەی تازەیان بۆ دابتاشین. لێرەدا ئەرکی زمانەوانان دەست پێ دەکات کە دەبێ ڕێوشوونی زاراوەسازی و بنکە و یاسای بۆ داڕێژن. کتێبی قوتابخانەکان: فیزیا، بیرکاری، کیمیا، زیندەوەرزانی و رووەکناسی پڕن لە زاراوەی ئەم بابەتانە کە زۆربەی زۆریان بەشێوەیەکی زانایانە داڕێژراون و بەشێکیشیان پێداچوونەوەیان پێویستە.

لێرەدا حەز دەکەم ئاماژە بەبەرهەمێکی گرینگی مامۆستا مەسعود محەمەد بدەم لەم بوارەدا کە بەرهەمێکی ڕچەشکێنە، ئەویش (زاراوەسازیی پێوانە)یە، وەک ئاگەداریم هەبێ تا ئێستە تاکە

بەرهەمێکی زانستییە لەبواری زاراوەسازیی کوردیدا.

***

لە مانگی نیسانی ساڵی ٢٠٠١ کۆڕی زانیاری کوردستان مامۆستا رەشید فندی- جێگری سەرۆکی کۆڕ و منی راسپارد بۆ گەلاڵەکردنی فەرهەنگێکی زاراوەیی کە برێتی بێ لە پێداچوونەوە و تەتەڵە و بژارەکردنی ئەو کارانەی پێشتر کراون.

لە سەرەتادا من دەستم کرد بەکارەکە و بۆ ئەمەش چەند نامیلکەکەی کۆڕی زانیاری کورد- بەغدا و، بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی خوێندنی کوردیی دوای ساڵانی ١٩٧٠م بەکار هێنا و زیاتریش لایەنی کارگێڕی و راگەیاندن و بەشێک لەو زاراوانەم دەسبژێر کرد کە لە کتێبی قوتابخانەکاندا بەکار دێن. ئەم کارانەی کۆڕی جاران و خوێندنی کوردی، سەرەڕای لایەنی باش و پەسندیان، کەموکوڕی و هەڵەی زۆریان تیدا هەبوون کە دەبوو راست بکرێنەوە. ئێمە بەپێی دەسەڵات و شیاوپمان هەوڵمان داوە تەتەڵە و راستکردنەوەیان تێدا بکەین و ئەوانەی بەباشمان زانیون وەرمان گرتوون و ئەوەش کە بەلامانەوە چەوت بوون، بەگوێرەی بۆچوونی خۆمان راستمان کردوونەتەوە. لە راستیدا ئەو کارانەی پێشوو، بۆ کاتی خۆیان زۆر گرینک و بەبایەخ بوون و دەبێ نرخیان بۆ دابنێین.

هەروەها من لەلایەنی خۆمەوە سەدان زاراوەی ترم خستە پاڵ ئەم کارەوە کە هەندێکیان ماوەیەکە لە راگەیاندن و رۆشنبیریی کوردیدا چەسپیون و جێگەی خۆیان کردووەتەوە، هەروەها سەدان زاراوەی تریش کە من پێشنیازم کردوون و تەنیا لەم فەرهەنگەدا بەرچاو دەکەون. دوای لێ بوونەوەم لە کارەکە مامۆستا رەشید فندی پێیداچووەوە و لەهەر شوێنێک ویستبێتی زاراوەی گونجا و پەسندی لە دیالەکتی کرمانجیی سەروو خستووەتەپاڵ. هەروەها د. محەمەد نوری عارف ئەرکی پێداچوونەوەی ئەم کارەی کێشا و لە گەلێک شوێندا تێبینی و سەرنجی بەجێی بۆ نووسیبووم. سوپاسی هەردوو بەرێز دەکەم.

راستی و ناڕاستیی ئەم کارەی ئێمە، بۆ بۆچوونی جیاواز و راستکردنەوەی شارەزایان و تێکڕای رۆشنبیران بەجی دەهێڵین و، هیوادارین هەموو لایەک بەچاوێکی بەرپرسیارانە و برایانەوە لێمانی وەربگرن و کەموکورتی و هەڵەکانمان راست بکەنەوە و بیخەنە روو. هەڵبەتە هیچ کارێک بێ گرێ و کەموکورتی نابێ.

بەدران ئەحمەد حەبیب

١٤ ئادار ٢٠٠٢

أ

ائتلاف: تەبایی، *تەڤایی*
ائتمان: باوەڕداری
أب: باوک، باڤ، *باب*
- اباً عن جد: له باووباپیرەوه
الآباء (الاجداد): باووباپیر
ابادة: قەلاچۆ، لناڤبرن، فەوتاندن، دوابڕینەوە، قڕکردن، ژ *ناڤبرن*
- أسلحة الإبادة الجماعية: چەکی دوابڕەوەی بەکۆمەڵ
ابتداء: دەست پێ کردن، دەسپێک
ابتدائي: بەرایی، سەرەتایی
ابتسامة: زەردەخەنه، *بشکوژین*، بزە، خەندە، زەردەکەنی، *گرنژین*
ابتعاد: دوور کەوتنەوە، *دوورکەفتن*
الابتلاع: هەڵلووشین، *داعویران*
الابجدية: ئەلفوبێ، ئابێ
أبداً: هەرگیز، هیچ جارێک
ابداع: داهێنان، بەدەوکاری، ئەفراندن
أبدي: هەتا هەتایی، هەمیشەیی
إبرة: دەرزی
إبرة الحياكة: شیشکه
إبرة العقرب: چزووی دووپشک
إبري (نبات): دەرزیلەیی
الابريسم: ئاوریشم، ئارمووش، هەڤریشم، *ئاڤرمووش*
الابريق: مەسینه، *مەسین*
الابصار: بینین
الابط: بن هەنگڵ، بن باڵ، *بن کەش*، *بن کەفش*
إبقاء: هێشتنەوە
الابكاء: هێنانەگرین، گریاندن

الابل: حوشتر، وشتر، حێشتر
ابلاغ: پێ ڕاگەیاندن
الأبلق: بەڵەک
ابن ج- أبناء: ڕۆڵه (کوڕ)
- ابناء المنطقة: ڕۆڵەی ناوچه
إبن آوی: چەقەڵ، تۆری، توورگ
الابهام: پەنجەکەڵه، پەنجەگەورە، *تلیا بەرانی*
الأبهة: کەشوفش، شکۆ، گەورەیی، مەزنی
ایواء: داڵدەدان، *بنەجهکرن*
الابوان: دێباب، *دەییات*
ابو بريص: (مارمێلکه) شەوگەرد، چەپ *چەپیسک*
أبو جنيب: قرژاڵ، *کێڤژاله*
أبو ملعقة: (باڵنده) دەنووک کەوچک ، دم *کەفچک*
ابو منجل: دەمەداس، داس دەنووک، دم *داس*
أبيّ: کۆڵنەدەر
أتاوة: سەرانه، هەسته
الإتباع: پەیڕەوی کردن، بەدواداچوون، *دویف چوون*
أتباع: دەستوپێ، پێڕەوکار، دەستوپێوەند
إتجاه: ئاراسته، ڕووەو، بەرەو، ڕووکار
اتجاهي: ئاراستەیی، ڕووکاری
إتحاد: یەکەتی، یەکگرتن، *هەڤگرتن*
الاتحاد -للتعاون: یەکبوون
- اتحاد القوی: یەکەتیی هێزگەل
- اتحاد المجموعات: یەکگرتنی کۆمەڵان
إتزان - توازن: هاوسەنگی، *هەڤسەنگی*
إتصال: پێک گەیشتن، پێوەندی پێ کردن، ڕاگەیێنی
- وسائل الإتصال: ئامێری ڕاگەیێنی

الاتضاح: ڕوون بوونەوە
اتفاق: ڕێککەوتن، پێکهاتن، ڕێککەفتن
اتفاقیة (معاهدة): پەیمان
إتقاد: کـڵـپـە کـردن، گـڵـپـە کـردن، داگـیـرسـان، هەڵایسان، هەلبوون
اتکال: پشت پێ بەستن
اتلاف: فەوتاندن، لەناوبردن، ڕزاندن، ژ ناڤبرن
الاتمام: تەواو کردن، تەڤاڤ کرن
أتوقع – أتوسم: ڕادەبینم، پێم وایە، وادەزانم، لام وایە
أثاث: شتومەک، شمەک، کەلوپەل
الأثاث –المنزلیة: کەلوپەلی ناوماڵ
آثار–مخلفات: شوێنەوار، جێماو
الآثار القـدیمة: شـوێنەواری کـۆنینە، کـۆنەوار، شوینواریت کەڤن
– عالم الآثار القدیمة: کۆنەناس، شوێنەوارناس
– علم الآثار القدیمة: کۆنەناسی، شوێنەوارناسی
آثار قانونیة: شوێنەواری یاسایی
إثارة: ورووژاندن، دنەدان
إثبات: سەلماندن، چەسپاندن، بەڵگە
اثر: شوێنکار، شوێن، شۆپ، شوێن پێ، جێ پێ
أثر (تأریخي): جێماو، پاشماوە
الأثرة: خۆکامی
أثل (نبات): گەز، دارگەز
اجازة: وچان، مۆڵەت
الاجازة الاعتـیـادیة: وچانی ئاسـایی، دەسـتووری ئاسایی
الاجازة الدراسیة: وچانی خوێندن
الاجازة المرضیة: وچانی نەخۆشی
اجازة (رخصة عمل): ڕێ پێ دان، مۆڵەت
الاجاص: هەڵووژە، هەڵووچکە

الاجبار: بەزۆری
اجترار: کاوێژ
اجتماع: کۆبوونەوە، جڤین
الاجتهاد (في الدین): بیرنیشاندان
الاجتهاد– (في الدرس): کۆششکاری
اجداد: باپیران
الاجذم: گول، خۆرە، گوری
الآجر، القرمید: کەرپووچ، خشتی سوور، کەلپووچ
الاجر (الثواب والمکافأة): پاداش
أجر (اجرة): کرێ، مز
الاجر الآجل: کرێی دواخراو، بەرمز
الاجر العاجل: کرێی بەرخراو، پاشمز
الاجراءات: کارڕایی، تەقەڵلا
اجراء القیاس: ئەندازەگرتن، پێوانە
اجرب: گەڕ، گول، گوری
الاجرة الاسبوعیة: کرێی هەفتانە، حەوتووانە
اجـرة الاعـمـال الیـدویة: دەسـمـز، دەسـتکر، لە (دەست کرێ)وە
الاجرة السنویة: کرێی ساڵانە، دەستکری ساڵانە
الاجـرة الـشـهـریة: کـرێی مـانگانە، دەسـتکری مانگانە
الاجرة الدوریة: کرێی وەرزانە، دەستکری وەرزانە
الاجرة الیومیة: کرێی ڕۆژانە، دەستکری ڕۆژانە
الأجل: وادەی مردن، مەودا
الاجل الاخیر: دوا مەودا
أجل غیر مسمی: مەودایەکی نادیار
الاجمة: قامیشەڵان، ژاژەڵان، دەحل
اجنبي: بێگانە، بیانی
اجهاد: ماندووکردن، وەستاندن، ئەرک کێشان
اجهزة – جهاز: دەزگا، دەزگەه
أجهزة اطفاء الحریق: دەزگاگەلی ئاگرکوژێنی

اجهزة (جسم الانسان): كۆئەندام
أجهزة دقيقة: وردەواڵە، وردە دەزگا
اجوف، مجوف: بۆش، کلۆر، ڤالا
الأجير: کرێگرتە، *کرێپاڵە*، *کرێکار*
أحابيل: فێڵ و تەڵەکە، فڕوفێڵ
الآحاد: یەکان
إحالة على التقاعد: خانەنیش کردن
أحبار (حبر): زانای ئایینیی جوولەکە
أحبولة: داونانەوە، *داڤ دانان*
احتجاج: بیانووگری، بێزاری دەربڕین
الاحتراف: پیشەوەری
احتراق: سووتان، *سووتن*
الاحتراق الداخلي: سووتانی ناوەکی، *سووتنا ژنافدا*
احتراق ذاتي: سووتانی خۆیەتی، *سووتنا خۆیەتی*
إحترام: ڕێزگرتن، نەوازی
– الإحترام المتبادل: ڕێز لەیەکتر گری، ڕێز لەیەکترگرتن
احترام حقوق الانسان: ڕێز لە مافی مرۆڤ گرتن
احتساب: لێکدانەوە
احتقار: بێزاندن. لە کوردیدا دەگوترێ: «دنیام لەبەر دەبێزێ».
احتقان: تێزان
احتكار: پاوان کردن
احتكار التجارة: پاوانکردنی بازرگانی
الاحتكاك (المادي): لەیەک خشان
الاحتكاك (المعنوي): لێک هەڵسووان
احتلال: داگیرکاری
احتمالات: ئەگەر، شیمانە
الاحتياط: یەدەک، سپێر
احتياطات: قایمەکاری، سپێرکاری

الاحجار البركانية: بەردی ئاگرپژێن، گڕکانەبەرد، *ڤولکانە بەر*
الاحجار الكريمة: بەردی گرانبا، بەردی بەنرخ، *بەرێت گرانبها*
أحد: یەکێک
أحداث– وقائع: ڕووداو، پێشهات
الاحداث– حدث: هەراش
الاحداث السيني: رایەڵ، تان
الاحداث الصادي: پۆ
أحد عشر: یازدە
الاحراج: لەڕوو دامان، سەغڵەتی
الاحراش: دەوەنجاڕ، دەوەن، بێشەڵان، تەڕاش
احراقية: سووتەمەنی، ئاردوو، ئاگردوو
إحساس: هەست
احسن الأعمال: شاکار
أحشاء: هەناو، *هناڤ*
احصاء: ئەژمار، *هژمار*
الاحصاء: سەرژمێری
الاحصاء العام: سەرژمێری گشتی
احضار: ئامادەکرن
احضان: هامێز، باوەش
الاحفاد (جيل، نسل): نەوە، نەڤی، نەڤی چرک
احلال: جێگرتنەوە، خستنەجێ، داهێورین
– إحلال السلام: داهێورینی ئاشتی
الإحلال: بۆ (حەلاڵ و حەرام) ڕەوادیتن، ڕەوابینین
أحمر: سوور
الاحمر الفاتح: سووری کاڵ
الاحمر الغامق: سووری تێر، *سوورێ تاری*
الاحوال المدنية: باری شارستانەتی، *بارێ باژێرڤانی*
الإحياء: زیندووکردنەوە

أحياء: زيندەوەر
- علم الاحياء: زيندەوەرزانى
أحياء دقيقة: زيندەوەرى وردە، وردە زيندەوەر
احياء (للحيوانات): زيندەک
احياء (للنباتات): ڕووەک
الاخاء (الاخوة): برايى، برايەتى
الإختباء: خۆشاردنەوە، خۆڤەشارتن، خۆ مات کردن
اختبار: ئەزموون
اختراع: داهێنان، ئەفراندن، بەدەوکارى
اختراق: سمين، پێداچوون
إختراق حاجز الصوت: سمينى ناوبڕەى دەنگ
اختزال: کورتکردنەوە
اختصار: پوختەکردن
اختصاص: پسپۆڕى
اختصاصي: پسپۆڕ
اختفاء: ون بوون، خۆشاردنەوە
اختلاف: جيايى، جياوازى
الاختلاف في الرأي: جياوازى لە بۆچووندا
الاختلال: لاسەنگى، شێوان
إختناق: خنکان
أخدود ج-اخاديد: کەندڕ، کەندەک، زەندۆڵ، ئاودڕ، قەڵشتى زەوى
الاخدود: لۆچ، قەڵشت، *کەلشت*
آخذ: وەرگر
- الاخذ بنظر الاعتبار: ڕەچاوکردن، بەهەند هەڵگرتن
- اخذت الاستمرارية: بينى گرت، *بەردەوامى کر*
اخراج (تمثيل): دەرهێنان، دەرئانين
اخراج (گمرگي): دەرهاويشتن
اخصاب: چاککردن، بەبرشت هێنان، بەپيت کردن، *پيتاندن*
اخضاع: هێنانەژێربار
اخضر: کەسک، سەوز
اخطار: ترس نيشاندان
الاخطار النهائي: ترس نيشاندانى دواجارە
اخطبوط: هەشت پەلە، *هەشت پێ، ئەختەپووت*
اخفاء: شاردنەوە، ڤەشارتن
إخلاء: چۆڵ کردن، بەتاڵ کردن
إخلاص: دڵسۆزى، خەمخۆرى
اخلاف: هەڵدانەوە، ڕووانەوە
الاخلاف- الاحفاد: نەوە، نەڤى، نەويرە
أخلاق: ئاکار، ڕەوشت، *سنج*
- الأخلاق السامية: ڕەوشتى بەرز
إخماد: کوژاندنەوە، دامرکاندنەوە، ڤەمراندن
أخوة: برايەتى
أخيراً: ئيتر، ئيدى
أداء: بەجێهێنان، ئەرک بەجێ هێنان، *بجهـ ئينان*
آداب: نەريت، تۆرە
الآداب العامة: نەريتى گشتى، نەريتى هەمووەکى، *تۆرێ گشتى*
آداب المائدة: نەريتى مێز، *تورێ سەرمێزێ*
أداة- للعمل: ئامێر، *ئامير*
أداة (في النحو): ئامراز
اداة العطف: ئامرازى لێکدەر
أداة الجر (التعليق): ئامرازى پێوەندى
اداة النداء: ئامرازى بانگ، ئامرازێ گازى
اداة التعريف: ئامرازى پێناسين
الادارة: کارگێڕى
- قسم الادارة: بەشى کارگێڕى
- الإدارة الذاتية: خۆبەڕێوەبردن، خۆهەڵسووڕاندن، خۆبەڕێوەبەريەتى

- الادارة المحلية: كارگێڕیی خۆجێیەتی، *کارگێڕیا خۆجهی*
- مـديرية الادارة والذاتيـة: بەڕێوەبەرایەتیی كارگێڕی و خۆیەتی
الاداري: كارگێڕ
ادامة: بەردەوامیدان
أدب: وێژە، تۆرە
الادب الشعبي: وێژەی گەلێری، وێژەی میللی
أديب: وێژەوان، تۆرەڤان
ادخار: پاشەكەوت كردن
ادخال: داكردن
ادخال مخزني: داكردنی كۆگەیی
ادراك: پێزانین، هەست پێ كردن، پێ حەسیان، تێ گەیشتن
الادغال: تەڕاش، بێشەلانی چڕ
أدوات (للعمل): ئامێر، كەلوپەل، كەرستە
الادوات المنزلية: كەلوپەلی ناوماڵ
الادوات الاحتياطية: ئامێری سپێر، *ئەمرازێ یەدەک*
الادماء: خوێن پژان
الادماع: فرمێسكین
الأدمة: بن توێژ، بن توێک
أدنى: ئەمپەڕ، نێزیكتر
أدوار ج-دور: سووڕ، خول، گەڕ
اذا: ئەگەر
اذاً: كەوابوو، كەواتە
إذابة: تواندنەوە
اذاعة: بلاڤكردن، بلاوكردن
أذن: گوێ، گوهـ
الاذى- الاذية: ئازار، ئێش
إرادة: ڤیان، ویست، خواست
إرادي: ویستە، خۆویست، ڤیانی
- لاأرادي: نەویستە، خۆنەویست
الاراضي المالحة: زەویی شۆرەكات، زەویی خوێڵێن، شۆرستان
أراضي متموجة: زورگ، زورگەلان، هەڵەت، زەویی گردەلان
الارباع -ربوع: چوار نكاڵ
أربطة: پێوەست، بەندیوەر
الاربطة الضاغطة: پێوەستی شەتەكدەر
الارتباط (تماسك): پێوەستی، بەندیواری
ارتجالي: سەرپێیی
الارتخاء: خاوبوونەوە، سستی، شل بوون
ارتخاء(نتلة): ڕاچلكاندن
الارتزاق: كاسەلێسی، جاشایەتی
ارتداد: بادانەوە، هەڵگەڕانەوە
ارتطام: هەڵنگفتن، هەڵنگوتن
ارتعاب: تۆقین
ارتعاد: ڕاتەكاندن، ڕاتەكین، موچڕكە
ارتفاع: بەرزی، بڵندی
الارتفاع الحسابي: بەرزیی ژمێرەیی
الارتفاع العملي: بەرزیی كرداری
ارتكاز: خۆڕاگیردن، لەسەر وەستان، ڕاگیربوون
إرث: جێماوە، پاشماوە، كەلەپوور
الأرج، الأريج: بەرامە
أرجاء: سەرانسەر، سەرتاسەر
أرجواني: ئەرخەوانی
الأرجوحة: هەلۆرک، جۆلانە
أرزاق: ئازووخە، *ئازوقە*
إرساء: لەنگەرگرتن، لەنگەر هاویشتن
الارشاد: ڕێ بەدێیی، ڕێبەری، ڕێ پێشاندەری
ارصاد: ڕوانین

أرض: زەوی، هەرد
الارض البكر: کۆدە، بەیار
الارض الرخوة: زەویی سستەک، زەویی فشەڵ، زەویی رفۆک
الارض الزراعية: کێڵگە، زەویی کشتوکاڵی
الارض الزراعية المتروكة: بوور
ارض طينية: بان
ارض متموجة (تلول): زوورگ، زوورگەڵان
ارض محروثة: شۆو، شۆڤ
ارض ملحية (مالحة): زەویی خوێڵێن، زەویی شۆرەکات
أرض يابسة: زەویی وشکێن، وشکە زەوی
الارض التي لاتنبت- جرداء: سۆرک
الارض قليلة الخصب (غير مزروعة): ڕووتەن
أرضة: مۆرانە
أرضية: زەوینە
الارضية (اجرة الارض): زەویانە
أرق: خەوزڕان، خەوڤەڕەڤین، بێ خەوی
أركيولوجي: شوێنەوارناسی
اركيولوجيست (عالم الآثار): شوێنەوارناس
الارنب: کەروێشک، کەڤرۆشک
ارهاب: تۆقاندن، تیرۆر
الارهاب: تیرۆریزم
الارهابي: تیرۆریست
الارهاق: کەشەنگی، شەکەتی
إرواء- اسقاء: ئاودان، داشتن، ئاودێری، ئاڤدان
الارومة (الاصل): بنەماڵە
الأريكة: تەختە
ازاحة، زحزحة: لابردن، لادان
الأزار: پەشتەماڵ
ازالة، ازاحة: لابردن، نەهێلان
- إزالة العقبات: لابردنی ڕێ پێ نەدەران
ازدحام: ئاپۆڕە، هەزارەزیلە، جەنجاڵ
الازدراد: لووشدان، لرفدان
الازدهار: گەشانەوە، گەشەسەندن
الإزدواجية: دووسەرەیی، دوولانەیی
ازرار: قۆپچە، بشکۆک، دوگمە
ازعاج: جاڕس کردن، هەراسان کردن، وەڕس کردن
أزلي- خالد: هەرهەیە، هەمیشەیی
أزمة: تەنگژە
الازمة الاقتصادية: تەنگژەی ئابووری
- أزمة خانقة: تەنگژەی بەربینگر
الازميل: ئەسکەنە
أزهار الماوي: وەنەوشە
ازياء: جلوبەرگ، پۆشاک
أزيد: پتر، زیاتر، زۆرتر
أزيز: کزەکز، گیزە
آس: مۆرد، مورتک
الاساءة: بۆسۆکردن، بەدناوکردن، ناوزڕاندن
أساس: بناخە، هیم، بنیات
الأساس (المصدر): بنج و بنەوان، بنچینە، بنەڕەت
اسباب: هۆ
الاسباب المباشرة: هۆی ڕاستەوخۆ
الاسباب غير المباشرة: هۆی ناڕاستەوخۆ
الاسبست: نەسووتە، ئەسپێست
أسبوع: هەفتە
أسبوعي: هەفتەنامە، هەفتەیی، هەفتانە
استاذ: پرۆفێسۆر
استئثار: خۆپەسەندی
الأستئجار: بەکرێ گرتن
الاستئصال: ڕیشەکێش کردن، بنەبڕکردن، لە

ریشەکەندن
الاستئناف: دەست پێ کردنەوە، تێ هەڵچوونەوە
الاستبداد: ملهوڕی، زۆرکاری، بێدادی
استبدال: جێگۆڕکێ
الاستبقاء: گلدانەوە، هێشتنەوە
الاستثمار: وەبەرهێنان
الاستثناء: هەڵاوێردن، هاوێرکردن، دەرهاویشتن
إستثنائي: بەدەر، هاوێردە
– الظروف الاستثنائية: هەلومەرجی هاوێردە
– باستثناء: بێجگەلە، بەدەر، هاوێر لە، ژ *بلی*
الاستجابة: بەدەنگەوەچوون، وەڵامدانەوە
استجابة الشكوى: گازن پرسین، سکاڵا پرسین
استحداث: نۆژەن کردن، نوێکردنەوە
– مُستحدَث: نۆژەن کراو
إستحصال: دەستگیر بوون
الاستحمام: گەرماوکردن
الاستجمام: پشوودان
إستخدام: بەکارهێنان، خستنەبەرکار، بەکاربردن
استخراج: دەرهێنان
استخراج المعادن: کانزا دەرهێنان
استخلاص: پوختەکردن
استدانة: قەرزکردن
استدعاء: بانگ کردن
استدلال: بەڵگەهێنانەوە، ڕێبەدێیی
استراحة: پشوودان، بێهن ڤەدان
استرخاء: خاو بوونەوە، خۆخاوکردنەوە
إسترداد: گێڕانەوە
استرقاق: بەکۆیلەکردن، کۆلەداری
– إسترقاق العبيد: بەکۆیلەکردنی بەندان
استسلام: مل دان، خۆبەدەستەوەدان
استشارة: ڕاوێژ، ڕاوێژپێکردن

– مستشار: ڕاوێژکار
– مستشير: ڕاوێژخواز
– الهيئة الاستشارية: دەستەی ڕاوێژکاریەتی
استضاءة: تیشکدانە سەر
استطلاع: سەراسۆکردن، سەرانسۆیی. لە فۆلکلۆردا هاتووە: «بەسمان لێ بگرە سەرانسۆی بانی».
استعادة: سەندنەوە
استعارة: خواستنەوە
استعراض: خۆنوواندن، خۆنوێنی
الاستعراض العسكري: خۆنواندنی سوپایی
استعراض العضلات: سنگ دەرپەڕاندن، بازوونیشاندان
استعراض الموضوع: بابەت خستنە بەرچاو، بەرچاوخستنی بابەت
الاستعطاف: دڵنەوایی
استعلامات: پرسگە
الاستعمار (للسياسة): وڵاتگری، ئیمپریالیزم
الاستعمار (للتعمير): ئاواکاری
استعمال: بەکارهێنان
الاستعلاء: خۆبەزلزانین
الاستعلاء القومي: خۆبەزلزانینی نەتەوەیی
استعلامات: پرسگە
استغراق (الوقت): خایاندن
استغلال (للانسان): ڕەنجخۆری، چەوساندنەوە
استغلال: وەسوودهێنان، وەبەرهێنان
استغلال اوقات الفراغ: وەسوودهێنانی کاتی بەتاڵایی
استغلال الارض: وەبەرهێنانی زەوی
استغلال الفرصة: بەهەل گرتن، بەهەل زانین
استغناء: واز لێ هێنان

استفتاء: ڕا پرسی
الاستفزاز: دەمارگرتن
استقالة: وازهێنان، دەست لێ کێشانەوە
استقامة: ڕێکی، ڕاستی
استقبال: پێشوازی، پێشبەری، بەپیرەوەچوون
استقرار: جێگیری، هێورین، هێوران، گیرسانەوە
استقطاب: جەوسەرگری
استقطاعات: دابڕین، دابڕکاری
استکشاف: دۆزینەوە
استلام: وەرگرتن
استمارة القبول: فۆرمی وەرگرتن
استماره النقل: فۆرمی گواستنەوە
استمرار: درێژەدان، *بەردەوامبوون*
استمرار: لەسەر ڕۆیشتن، بەردەوامی
الاستمرارية: بەردەوامیەتی
الاستنباط: هەڵهێنجان
استنتاج: ئەنجامگری
استنجاد: فریاخوازی
الاستنزاف: لەبەررۆیشتن
– حرب الاستنزاف: شەڕی لەبەررۆیشتن
الاستنساخ: لەبەرگرتنەوە، فۆتۆکۆپی
– جهاز الإستنساخ: ئامێری لەبەرگرتنەوە، (ئامێری فۆتۆکۆپی)
الإستنساخ البشري: لەبەرگرتنەوەی مرۆیی
استنشاق (الهواء): هەڵمژین
الاستنضاح: دەڵاندن
استهزاء: تیز، تەشەر، جەفەنگ، گاڵتە پێ کردن
استهلاك: بەکاربردن
استهلاك (للاقتصاد): بەرخۆری
استهلاك طاقة: بەکاربردنی وزە
– مواد مستهلكة: کەرستەی بەکارهاتوو
– مستهلك: بەکارهێن، بەکاربەر، بەرخۆر
إستهلال: سەرایی دانان
استواء: یەکسانی
استيراد: هاوردن
– مستورد: هاوردە. دەڵێ «ئەم دەسماڵە هاوردەی تەورێزە».
الاستيطان: بنەجێ بوون، نیشتەجێ بوون
الاستيطان الريفي: دێنشینی، *گوندنشینی*
الاستيطان المدني: باژێرنشینی
استيلاء: دەست بەسەرکردن، *دەست بەسەرگرتن*
أسد جبلي (وحشي): شێرە کێوی
الاسدية، الطلع: نێرەکی
الاسرار: نهێنیگەل، ڕاز و نهێنی
اسرة: خێزان
اسطوانة: لولەک، ئەستوون
اسطوانة التسجيل: قەوان
الاسطوانة الصلدة: کۆڵەکە، ئەستوون
الاسطوانة المجوفة: لوولە
الاسطورة: ئەفسانە
اسطول: کەشتیگەل
اسعاد: دڵخۆش کردن، شادکردن
أسعار الخصم: نرخی داشکاندن
الاسعار القياسية: نرخی پێوانەیی
الاسعاف: بەهانا چوون، فریاکەوتن
الاسعاف الفوري: بەهاناچوونی دەستبەجێ
اسعافات اولية: بەهاناچوونی بەرایی
الاسف: داخ، کەسەر
أسفنديان– نبات: کەوەت، کەڤۆت
اسفل: داوێن، *دامێن*، دەهمەن
اسفنج: ئیسفەنج، کەفی دەریا
الاسفين: پواز، نێرک

اسقاء: ئاودێری، ئاڤدان
الاسقربوط: ئەسکەرپۆت
إسکات: بێدەنگ کردن، دەمکوت کردن، کڕکردن
اسلاف: پێشینە، پێشینان
الاسلحة: چەک
أسلحة الدمار الشامل: چەکی وێرانکەری گشتی
الأسلحة الفتاكة: چەکی تووناکەر
الاسلحة النارية: چەکی ئاگردار، چەکی ئاگرین
اسلوب– لهجة: شێوازە، شێوەزار
الاسلوب الشرطي: شێوازەی مەرجی
اسلوب صيغة الامر: شێوازەی دەم فەرمانی
اسلوب الصيغة الانشائية: شێوازەی دەم داڕێژەیی
اسم: ناڤ، ناو
الاسم البسيط: ناوی سادە
الإسم الثـــلاثي: ناوی ســـێـــیـــینە، ناوی سێ پشتەکی، ناوی سیانی
اسم الجمع: ناوی کۆ
الاسم حسب الجنسية: ناو بەپێی رەگەز
الاسم العام: ناوی گشتی
اسم العلم: ناوی ناسەکی
اسم الفاعل: ناوی کارا
اسم الفعل: ناوی کار
الاسم المادي: ناوی مایەکی
الاسم المحايد: ناوی بێلایەن
الاسم المختصر: کورتەناو
الاسم المذكر: ناوی نێرەکی
الاسم المركب: ناوی لێکدراو
الاسم المستعار: ناوی خواستەنی
الاسم المشترك: ناوی ناوکۆ، ناوی هاوبەش
الاسم المشتق: ناوی داڕێژە، *داڕشتی*
الاسم المصغر: *نازناو*
الاسم المطول: درێژە ناوە
الاسم المعرف: ناوی ناسەنی
الاسم المعنوي: ناوی واتایی
الاسم المفرد: ناوی تاک
اسم المفعول: ناوی بەرکار
الاسم المؤنث: ناوی مێیەکی، ناوی مێ
الاسم النكرة: ناوی نەناسەکی
الأسم واللقب: ناو و پاشناو، ناو و ناسناو
الاسمال البالية: سیپاڵ، *کنجر*
أسمدة: پەین
الاسمدة الخضراء: سەوزە پەین
الاسمدة العضوية: پەینی زیندەڵ
الاسمدة الكيمياوية: پەینی کیمیایی
أسمر: سەوزە
الآسن: گەناو، گەنیو، *گەنی*
اسناد: پشتوانی
اسهال: زگچوون، پەلەفیرە، ڕەوانی
الاسهام: بەشداری، پشکداری
اسوداد: ڕەش داگەڕان، *ڕەشبوون*
الأسى: مخابن، خەم، پەژارە
أسر: دیلمان، *دیلی*
– سنوات الأسر: ساڵانی دیلمانی
– الوقوع في الأسر: دیلبوون
اسير: دیل
اشارة: هێما، نیشانە، دیاردی
– الاشارات السمعية: نیشانەی بیستەنی
– الاشارات الضوئية: نیشانەی ڕووناکی
اشارة التحذير: نیشانەی وریاداری
اشارة الى: نیشانە بە
إشاعة: هەڵبەستە، دەمگۆ، بانگەشە، بەندوباو
اشاعات مغرضة: دەمگۆی چەواشەکار

اشتراك: بەشداری، هاوبەشی
اشتراكية: سۆشیالیزم، هاوبەشایەتی
اشتقاق: داتاشین
اشتهار: ناودێربوون، ناودانەوە، ناڤدان
اشتیاق: تاسە، تامەزرۆیی
اشجار مثمرة: داری بەردار
اشراف: سەرپەرشتی
اشعاع: تیشک دان
اشعاع الحرارة: تیندانەوە، *تێندان*
اشعاع الضوء: تیشک دانەوە، *تیروژک دان*
اشعاعي: تیشکاوەری، *تیروژک*
أشعة الشمس: تیشکی تاو
أشعة الصدر: تیشکی سنگ
الاشعة فوق البنفسجية: تیشکی ژوور وەنەوشەیی
أشغال: داگیرکردن
أشقر: کەژ
اشمئزار: بێزکردنەوە
اشنة: کەوزە، کەڤز
الاصابة (بالامراض): ئەنگاوتن، *هنگاڤتن*
– المصاب: ئەنگاوتە، ئەنگواو. هێمن دەڵێ: «بۆچ نەناڵێ ئەم دڵە ئەنگاوتەیە». لە فۆلکلۆریشدا هاتووە: «دەڵێی هەلاڵەی بنکەن کراوی+ ئەتۆ عاشقی یان ئەنگواوی».
الاصابة بالشلل: شەپلەلێدان
اصابة الهدف: نیشان ئەنگاوتن، نیشان پێکان
الأصالة: ڕەسەنی
اصباغ شفافة: بۆیەی دیودەر
اصبع: پەنجە، ئەنگوست، تلی
اصدار: دەرچوواندن
اصدار– تصدیر: هەناردن، هەناردە

اصرار: سووربوون، پێکۆڵی
آصرة: بەند
اصطبل: پشتیر، گەوڕ، تەویلە، *ئەختەخانە، گۆڤ*
اصطدام (المصادمة): بەرەنگاربوون، تێک گیران
اصطفاف: ڕیز بوون
اصطلاح: زاراوە
اصطناعي– يدوي: دەستکرد، دەسکار، کر. «دەمەگری مەگری گریان گرانە+ ناردوومە بۆت بێ دەسکاری بانە».
اصطياف: هاوینەواری، کوێستان کردن
اصفر: زەرد، زەر
الأصل (باعث): ماکە، ماک. لە فۆلکلۆردا هاتووە: «ڕۆژهەلاتووە لە ماکێ+ دای لە سینگ و خەناوکێ»
أصل–جذر (للانسان): ڕەچەڵەک، *ڕەڤشت*
أصل (للموضوع): بنەڕەت، بناوان
اصول: ڕێوشوێن
أصولي– للفكر: بناوانگر
– الإسلام الأصولي: ئیسلامی بناوانگر
الأصولية: بناوانگریەتی
أصيل: ڕەچەڵەکدار، بەبناوان
اصيل: ڕەسەن، یەکڕەگ
– غير اصيل: ناڕەسەن
أصل– للشجرة: بنە
الاصلاح: چاککردن، دەستکاری کردن
الاصلاحات: چاکسازی
اصلاح ديني: چاکسازیی ئایینی
الاصلاح الزراعي: زەویسازی، چاکسازیی کشتوکاڵی، *چاکسازی چاندنێ*
أصلي: بنەچەیی، ڕەسەن
الاصلية: بنەڕەت

الاصوات الحادة: دەنگی زیل، دەنگی *تیژ*
الاصوات الغلیظة: دەنگی گڕ
الاصوات الموسیقیة: دەنگی مۆزیکی
الأصیص: ئینجانە
أصـــیل (وقت الغـــروب): زەردەی ڕۆئاوابوون، بوولێڵە، زەردەپەڕ
اضاءة: ڕووناککردنەوە، *ڕونکرن*
اضافة: خستنەپاڵ
اضافة الی: سەرەڕای، وێڕای
اضافي: سەربار
الاضبارة- الملف: فایل
الاضبارة الشخصیة: فایلی کەسایەتی
الاضـحـاك: هێنانە کـەنین، وەپێکەنین هاوردن، *کەناندن*
إضراب: مانگرتن
الاضراب عن الطعام: مان گرتن لە خواردن
- المضرب: مانگر
اضطراب: شێوان، پەشێوی، بشێونە
الاضطرار: ناچاربوون، بەناچاری
اضطهاد: چەوسانەوە
إضعاف: لاوازکردن
أضعاف: چەندجارە
اضغاط: پەستاوتن
الاضلاع: پەراسوو، لا
اضلاع كاذبة: گەندە پەراسوو، زڕەپەراسوو
الاضمحلال: لەناوچوون، پووکانەوە، *ژ ناڤ چوون*
اطار: چێوە
اطار (السیارة): تایە
الاطار (للصور): چوارچێوە، *چارچووڤە*
الاطار (الدائري): کەمە
اطاعة: گوێڕایەڵی، گوێداری
الاطالة: درێژەپێدان
اطراف (انحاء، ارجاء): سەرانسەر
الاطراف: پەل، پەلوپۆ
الاطراف الاربعة: چوارپەل، چوارلا
اطعام: دەرخواردان
اطفـاء: دامرکـاندنەوە، کـوژاندنەوە، *ڤـەمـراندن*، *تەمراندن*
اطفاء الحریق: ئاگرکوژێنی، *ڤەمراندن*، *تەمراندن*
الاطفال الصغار: کۆرپە
اطلاع: ئاگەداری
- للاطلاع: بۆ ئاگەداری
اطلاق: بەرهەڵداکردن
اطلاق العنان: ڕێشمە بەرهەڵدان
اطلاق سراح: ئازادکردن، بەرهەڵدان، ڕەها کردن. «دەڵێن: لەو بەندەم ڕەهاکە».
إطلاق النار: ئاگرهاوێژی
اطمئنان: دڵنیایی
الاظهار (تمثیل): نواندن
اعادة (كتاب رسمي): ناردنەوە
اعادة (للوظیفة): گێڕانەوە
اعادة التكریر: پاڵاوتنەوە، پارزنینەوە
اعادة تجمیع: لە نوێ کۆکردنەوە
اعادة النظر: چاو پێداگێڕانەوە
اعارة- استعارة: خواستنەوە
اعاشة: بژێوی
الاعاصیر البحریة: گێژەلووکەی زەریایی
اعاقة: تەگەرە یان کۆسپ تێ خستن
- معوقات: کۆسپە، تەگەرە
اعانة: پیتاک، باروبوو، کۆمەک
اعتبار- اهتمام: بایەخ، ڕەچاوکردن
اعتداء: دەسدرێژی

اعتدال (الهواء): هاوسان، فێنکی، *هینکاتی*
الاعتدال الخریفي: هاوسانیی پایزە
الاعتدال الربیعي: هاوسانیی بەهارە
الاعتدال الربیعي والخریفي: هاوسانیی بەهارە و پاییزە
الاعتدال الفصلي: هاوسانیی وەرزەکی
اعتذار: لێبوردن خوازی، *لێبورین*
– تقدیم الإعتذار: پێشکێش کردنی لێبوردن خوازی
اعتراض: بەرتەک، پێشبڕی
اعتراض الطریق: ڕێ لێ بڕینەوە
اعتراف: دان پێنان، پێ لێنان
الإعتراف بالدول: بەدەوڵەت ناسین
اعتقاد– عقیدة: باوەڕ
الاعتقاد– التصدیق: باوەڕکردن، بڕوا کردن، *باوەرکرن*
الاعتماد: پشت پێ بەستن، متمانە، بڕوا، *باوەری*
اعتماد (اعتماد مالي): پشتیوانە
الاعتماد علی النفس: بڕوابەخۆیی، متمانە بەخۆیی، پشت بەخۆبەستن
الاعتناء: بەتەنگەوە هاتن
اعتیادي: ئاسایی
الأعداد: ژمارەگەل
إعداد: ئامادەکردن
إعداد المعلمین: ئامادەکردنی فێرکاران
الاعدادیة: ئامادەیی
اعراض – علامة: نیشانە
اعراض المرض: نیشانەی نەخۆشی
اعشاب: گژوگیا
اعصاب: دەمارگەل
اعصاب دماغیة: دەمارگەلی مێشکی
اعصاب شوکیة: دەمارگەلی دڕکاوی
اعصاب مختلطة: دەمارگەلی تێکەڵە
اعصاب مرکزیة: دەمارگەلی ناوەندی
الاعصاب والحس: دەمار و هەست
اعصار: زریان، بابەلیسک، باهۆز، گەردەلوول
الاعظم: مەزنترین
الإعلام: ڕاگەیاندن
اعلام: ئاگەداری
اعلام الزوجیة: بەڵگەی خێزانداری
اعلان – نشر: جاڕدان، جاڕکێشان
اعلان الحرب: شەڕ جاڕدان
إعمار– بناء: ئاوەدان کردنەوە، *ئاڤەدانکرن*
أعماق: بنەبان، تەپان، *کویراتی*
أعماق البحار: تەپانی زەریا، قووڵاییی زەریا
الاعمال الارادیة: کردارگەلی خۆکردەیی
الاعمال اللاارادیة: کردارگەلی خۆنەکردەیی
الاعمال الحیویة: کردارگەلی زیندەکی
اعمال یدویة: کاری دەستەکی، کاری دەستی
أعمدة: کۆڵەکە، ستوون
– أعمدة الدخان: کۆڵەکەی دووکەڵ
اعمی: کوێر، کۆرە
أعوج: چەوت، چەوێڵ، *خوار*
إعیاء: ماندووەتی، شەکەتی، *وەستیان*
اغاثة: بەفریاهاتن
اغتراب: ئاوەکی بوون، نامۆبوون
الاغتیال: ڕەشەکوژی
اغذیة محفوظة: خواردەمەنیی پاراستە
الاغراض ج– غرض: نیاز
الاغراض السلمیة: نیازی ئاشتیخوازانە
إغراق: نوقوم کردن
اغراق السوق: بازار پڕکردن

اغطية: پۆشەک، پێخەف
اغلاق: داخستن، پێوەدان
اغلفة ج- غلاف: بەرگ
إغماء: بوورانەوە، لەهۆش چوون، *بێ هشی*
اغنية: گۆرانی، ستران
افتراض- فرضية: گریمانە
الافتراض-افتراضا: گریان
افراد- فرد: تاک
الافراز: ڕژاندن، دەردان
افراز- افرازات: دەرهاوێشتە، ڕژاوە
افراغ: بەتاڵ کردن
الافرشة: ڕایەخ
الافزاع: تۆقاندن
افشاء: بڵاوکردنەوە
افشاء السر: بڵاوکردنەوەی نهێنی، درکاندنی ڕاز
افعال انعكاسية: کاری بەرتەکەکی، *پەرچە کردار*
افعال آلية: کاری ئامێرەکی
افعال عصبية: کاری دەمارەکی
افق: ئاسۆ، ئاسۆگە
افقي: ئاسۆیی، پۆیی
افلات: دەربازبوون، *ڤەرەسیان*
افلاس: مایەپووچی، نابووتی
افلاك- فلك: چەرخ
آفة: پەتا
إفهام: تێگەیاندن
الأفول: ئاوابوون
الأفين- المأفون: لاژگ، گەمژە، گەمژەڵ
اقامة: دامەزراندن، نیشتەجێیی
الاقاويل: قسەوقسەلۆک، واتەوات، گۆتەگۆت
الاقتاد: دڕک، ستری، دڕکەزی
اقتباس: لێ وەرگرتن
اقتراح: پێشنیاز
الاقتراع السري: دەنگدانی نهێنی
اقتران: جووت بوون
اقتصاد: ئابوور
اقتصادي: ئابووری
- الوضع الإقتصادي: باری ئابووری
إقتصادي- اقتصاد في النفقات: بگر، دەست پێوەگر، بەئابوور. دەڵێ: «ئافرەتێکی بگرە» یان «بەئابووربە».
الاقتصاد المنزلي: ماڵداری
اقتلاع: هەڵکێشان، دەرکێشان
الإقتلاع من الجذور: لە ڕەگەوە هەڵکێشان
أقذار: پەڵە
إقرار (اعتراف): دان پێنان، سەلماندن
إقرار (تثبيت): چەسپاندن، بڕیاردان
أقراص- قرص: ساپ
أقراص الكترونية: ساپی ئەلیکترۆنی
الاقسام الادارية: بەشەگەلی کارگێڕی
أقصى: ئەوپەڕ، دوورترین
الأقط: کەشک
اقطار (ج) قطر: وڵات
اقطاعي: دەرەبەگ، فیۆداڵ
اقليم: هەرێم
- النزعة الاقليمية: خولیای هەرێم پەروەری
الاقلية: کەمینە، کەمایەتی
أقمار إصطناعية: مانگی دەسکار
أقمشة: کوتاڵ
الاقناع: قایل کردن، بڕوا پێ هێنان
اقنعة- قناع: دەمامک، دەمبێن. لەسەرکێشی (دەسبێن).
اقنعة الغازات السامة: دەمامکی یان دەمبێنی

گازی ژاراوی
اقوال مأثورة: پەندی پێشینان
اکتتاب: باربوو، پیتاک
اکتساء: پۆشین
اکتساب: پەیداکردن
اکتساب المهارة: پەیداکردنی لێزانی
الاکتساح: ڕامالّین
اکتشاف: دۆزینەوە
الاکتشافات الاثریة: دۆزینەوەی شوێنەواری
اکثر- ازید: پتر، زۆرتر
الاکثر تعقیداً: ئالۆزتر
الاکثر شدة: توندتر
الاکثریة: زۆربە، زۆرینە
اکرامیة: ڕێزانە، بەخشیش
الاکراه: بەنادڵی، بەزۆری
اگزیما: بیرۆ، بیرۆڤ
أکسیر الحیاة: مایەی ژیان، ئیکسیری ژیان.
آکلات الاعشاب: گیاخۆر
الأکلة: نەخۆشیی خۆرە
اکمال (في الدرس): دواکەوتن
- مکمل: دواکەوتە
الاکمال- تکمیل: تەواو کردن
الاکمة: گردۆلکە
الاکیاس المائیة: توورەگەی ئاوی
الاکیاس الهوائیة: توورەگەی هەوایی
الآل (السراب): تراویلکە، سەراو
الآلات الغشائیة: ئامێری چەرمەکی
الالاف: هەزاران
الالاف المؤلفة: هەزاران هەزار
ألبان: شیرەمەنی، سپیایی، *سپیاتی*
الالتئام: سارێژبوون
التباس: بەهەڵەداچوون
الالتجاء: پەنابۆبردن
إلتحاق (بالوظیفة): چوونەسەرکار
التزام: دەربەستی
- ملتزم: دەربەست
- غیر ملتزم: بەیدەست، نا دەربەست
التصاق: پێوەلکان، لکان
التفاتة: ئاوڕدانەوە
إلتماس: هیواخوازی، تکاکاری
التقاط: هەڵگرتنەوە
التقاء: ژوان، بەیەک گەیشتن
التهاب: هەڵایسان، گڕگرتن
التهاب-في الطب: هەوکردن، *هەودان*
الالتهاب الرئوي: هەوکردنی سییەکی
التهاب القصبات: هەوکردنی لوولەی هەوایی
إلتهام: لرفاندن، لووشدان
التواءات: پێچاوپێچ، پێچەڵپێچ
التواء: چەمانەوە، نووشتانەوە، *چەمیان*
ألتواءات (جغرافیة): گەوە، پێچەک
الالحاح: پێکۆڵی، سووربوون
الحاق (الحاقاً بکتابنا): دوا بەدوا
الذي: ئەوەی
الالزام: دەربەست کردن
الصاق (للتهمة): پێوە لکاندن
الالعاب الناریة: گەمەی ئاگراوی، گەمەی ئاگرین
الغاء (فسخ): هەڵوەشاندنەوە
الالغاز: مەتەڵ
الف: هەزار
الفات نظر: سەرنج ڕاکێشان
الألفة: هۆگری، دەستەمۆیی، دەساژۆیی
الألق: بریسکانەوە

الالقاب: ناسناو، پاشناو
الالقاب المذمومة: ناتۆره
الم- اوجاع: ئێش، ژان
ألماس، ماس: ئەڵماس
الالمام: ئاگەداری
المنيوم: ئەلەمنیۆم، فافۆن
آلة: ئامێر
آلة الترشيح (في المختبر): پاڵوێنه، پارزينک
آلة التشريح: ئامێری توێکاری
آلة التصوير: ئامێری وێنەگری، کاميرا
آلة حادلة: ئامێری پەستێنەک، باگردێن
الآلة الحاسبة: ئامێری ژمێر
آلة الخضاض: ئامێری ژەنین، ژەنەک
آلة صنع الثلج: ئامێری سەهۆڵسازی
آلة الضرب: ئامێری لێدان، کوتەک
آلة العصر: ئامێری گوشین
- العصارة: گوشەک
آلة غشائية: ئامێری پەردەیی
آلة الفراز: ئامێری دەردەر
آلة موسيقية: ئامێری مۆزيکی
آلة هوائية: ئامێری هەوایی
آلة وترية: ئامێری ژێیی
آلي: ئامێرەکی
آلية العمل: ئامێرایەتیی کار
الالهيات- اللاهوت: زانستی خواناسی
الواح طينية: تاتی گڵێنه
الياف: ریشاڵ
الالياف الصناعية: ریشاڵی دەستکار
الالياف العصبية: ریشاڵ دەمارەکی
الالياف العضلية: ریشاڵی ماسولکەیی
الالياف النباتية: ریشاڵی رووەکی

اليف: هۆگر، دەستەمۆ، ماڵی
ام اربع وأربعون: هەزار پێ، *زيڤ زيڤه*
الأمارة: نيشانه
إمارة: ميرنشينی، ميرەکايەتی
اماطة اللثام- تعرية: داماڵين
الاماكن المجهولة: شوێنی کەسنەزان
الاماكن المهجورة: وێرانه، کەلاوه
الأمام: نوا، پێش
الإمام: پێشنوێژ، بەرنوێژ، پێشەوا
أمان: دڵنيايی
الأمانة (الايداع): راسپارده
امبراطور: ئيمپراتۆر
امبرياليزم: ئيمپرياليزم
الامتحان- الاختبار، التجربة: تاقيکردنەوه
امتحان نصف السنة: تاقيکردنەوەی نيوەی ساڵ
الامتحان النهائي: تاقيکردنەوەی کۆتايی
الامتحان الوزاري: تاقيکردنەوەی بەکالۆريا
امتداد: درێژبوونەوه، درێژه
امتصاص: مژين
إمتناع: خۆپارێزی
- الإمتناع عن التصويت: خۆپارێزی له دەنگدان
امتياز: مافی تايبەتی، سەرپشکايەتی
آمر: فەرمانده
آمر الحامية: فەرماندەی مۆڵگه
آمر الحضيرة: فەرماندەی دەسته
آمر السرية: فەرماندەی لق
آمر الفصيل: فەرماندەی پەل
آمر الفوج: فەرماندەی بەتاليۆن
آمر اللواء: فەرماندەی ليوا، يان هێز
آمر المقر: فەرماندەی بنکه
أمر: فەرمان

أمر اداري: فەرمانی کارگێڕی
أمر رسمي: فەرمانی میری
أمر وزاري: فەرمانی وەزارەتی
إمرار: تێپەڕاندن
امرار القضية: تێپەڕاندنی کێشە
الامراض الانتقالية: نەخۆشیی پەتا
الامراض السارية: نەخۆشیی گیرۆ
الامراض المعدية: نەخۆشیی درم
إمرأة: ئافرەت، ژن
إمساك: گیراوی
امطار: باران
الامطار التضاريسية: هەڵەتەباران
الامطار الغزيرة: ڕێژنەباران
امعاء: ڕیخۆڵە، *ریڤیک*
الامعاء الدقيقة: ڕیخۆڵە باریکە، *ریڤیکا زراف*
الامعاء الغليظة: ڕیخۆڵە ئەستوورە، *ریڤیکا ستور*
امكانيه: شیان، لوان
امل: هیڤی، هیوا
إملاء (قواعد الاملاء): ڕێنووس
إملاء الشروط: مەرج سەپاندن
الأملاح: شۆرەکات، خوێواوک
املاح معدنية: خوێی کانزایی
أملس: لووس
املط، املس: کۆسە، لووسکە
الأمم المتحدة: نەتەوە یەکگرتووەکان
أمن: ئاسایش
– مؤسسات أمنية: داوودەزگای ئاسایش
أمّة: نەتەوە
امهال: هەل پێدان
الامواج: شەپۆڵ، پێل، *سیپەل*
الامواج فوق الصوتية: شەپۆلی سەروو دەنگ
الامواج المنعكسة: شەپۆلی بەرتەکدەر
الاموال: ماڵ
الاموال المنقولة: زیندەماڵ
الاموال غير المنقولة: مردەماڵ
الامور الجارية: کاروباری ڕۆییو، *کاروباریٚ رەوان*
– تصريف الامور الجارية: بەڕێکردنی کاروباری ڕۆییو
الامومة: دایکایەتی
الامومة والطفولة: دایکایەتی و ساوایەتی
أمي: نەخوێندەوار
– الامية: نەخوێندەواری
الامير: میر
امير الامراء: میری میران
امير المؤمنين: میری باوەڕداران
الامين: ڕازدار
أمين الصندوق: خەزنەدار
الآن: نهۆ، ئێستە، *نۆکە*
أنا: من، ئەز
اناء: دەفر، ئامان، هیربار
– اناء فخاري: دەفری گڵێنە
الآناء: دەمکات
آناء الليل: دەمکاتی شەوێ
انابيب– انبوب: لوولەک
اناطة: پێ سپاردن
الأناقة: ڕێکپۆشی، تەڕپۆشی
الأناني: خۆپەرست
الانانية: خۆپەرستی
الاناة: لەسەرخۆیی
الانبات: ڕوواندن، چەکەرەکردن
انبات ارضي: چەکەرەکردنی زەوییەکی، ڕووانی

زەوییەکی
انبـات هوائي: ڕووانی هەوایی، چەکـەرەکـردنی هەوایی
انبساط: پان بوونەوە
انبعاث: ژیانەوە، *ڤەژاندن*
انبعاج: قۆپانەوە
انبوب: لوولەک
انبوب التوصيل: لوولەکی گەیاندن
انبوب جانبي: لوولەکی لاتەنیشت
انبوب الحفر: لوولەکی هەڵکەندن، کولان
انبوب رئيسي: لوولەکی سەرەکی
انت: تە، تۆ
انتاج: بەبەرهەم هێنان، بەرهەم، بەروبووم
الانتاج السنوي: بەرهەمی ساڵانە
انتباه: وریایی، *هشیاری*
انتحار: خۆکوژی
انتخاب: هەڵبژاردن
انتداب (نظام): راسپێری
– منتدب: راسپێر
انتزاع: لێ کردنەوە، لێ سەندن
انتشار: بڵاوبوونەوە، تەشەنەکردن، *بەلاڤبوون*
انتشال: دەرکێشان
انتظار: چاوەنواڕی، چاڤنێڕی
الانتعاش: بووژانەوە، گەشانەوە
انتفاء: نەمان
انتفاخ: باکردن، ئاوسان، *پفبوون*
انتفاضة: ڕاپەڕین، سەرهەڵدان
انتقاء: چنینەوە، دەسبژێرکردن
انتقال: گواستنەوە
إنتقال الصوت: گواستنەوەی دەنگ
انتقال الحرارة: گواستنەوەی گەرمی
انتقام: تۆڵە
أنتم: هوون، ئێوە
إنتماء: هاتنەپاڵ
إنتهاء: بڕانەوە، تەواو بوون، بەکۆتاهاتن
انتهاء الخدمة: بەکۆتاهاتنی خزمەت
الانتهازي: هەلپەرست، لە هەلگەڕ
انتهاك: پێشێل کردن، بەزاندن
انتـهـاك الحـدود الدوليـة: بەزاندنی سنووری نێودەوڵەتی
انتهـاك حقـوق الانسـان: پێشـێل کـردنی مـافی مرۆڤ
أنثوي: مێیانە
انثى: مێیینە، مێچکە
انج: گرێ
الانجاز: بەجێهێنان
انجراف: ڕامالێن
انجماد: بەستن
أنحاء–ناحية: ناوچە
انحباس: گیران، گیربوون
انحدار: نشێو، لێژی، لێژبوونەوە
انحدار الارض: لێژیی زەوی، نشێوی
انحراف: لادان
الانحراف الربيعي: لادانی بەهارە
الانحراف المتوسط: لادانی ناوەندی
الانحراف المعياري: لادانی پێوانەیی
الانحراف المغناطيسي: لادانی موگناتیسی
انحصار: گیربوون
انحلال: داڕزان، داهێزران
انحلال (للدول): هەڵوەشان
انحـلال العـضـلات: داوەشـانی مـاسـوولکە، پووکانەوەی ماسوولکە

الانحناء: چەمانەوە
الإنحياز: لایەنداری
– عدم الانحیاز: بێلایەنی
الاندثار: سووان، لەکارکەوتن
اندحار: تێشکان
الاندفاع: تەکان
الاندفاع بسرعة: تەکانی بەتاو، تەکانی بەلەز
اندفاع الدم: تەکانی خوێن
اندماج: بەیەکداچوون
الاندماج (للحیاة الاجتماعیة): بەیەکداچوونی کۆمەڵایەتی، *جڤاکی*
اندماج نووي: بەیەکداچوونی ناوکەیی
انذار: گەف. لە کاروباری کارگێڕیدا بەپێی پلە ئەم سزایانە هەن– توبیخ: سەرکۆنە، انذار: گەف، تهدید: هەڕەشە، اخطار: ترساندن، الاخطار النهائي: ترساندنی دوواجارەکی
انزال: دابەزین، دابەزاندن
الانزلاق: ترازان، خلیسکان، *تەحسین Tehisîn*
الانسان: مرۆڤ
الانسان الاجتماعي: مرۆڤی کۆمەڵایەتی
الانسان الآلي: مرۆڤی ئامێرەکی، ڕۆبۆت
الانسان الامثل: مرۆڤی سەردەستە
الإنساني: مرۆڤپەروەر، مرۆڤدۆست
الانسانیة: مرۆڤایەتی
انسجام: گونجان، هەڵکردن، سازان، وەشانەوە
انسجة: شانە
انسجة الجسم: شانەی لەش
أنسجة (للقماش): چنراوە
انسحاب: کشانەوە، *ڤەکێشان*
الانسحاب (للحرب): پاشەکشێ
الانسحاب (للدم): کێشانەوە
الانسلاخ: داماڵین، *ڕاهێلان*
آنسة: خاتوون، خاتوو. لەگەڵ ناودا وەک: خاتووزین، خاتوو ئەستی. بۆ کورتکردنەوە هەندێ جار دەبێ بە (خا). وەک: «گلارە ترێ وەدەمیا ناچێ+ ماچی خا فاتم لە دڵ دەرناچێ». بەبێ ناو: خاتوون، خاتوونێک
الانسیاب: ڕۆیشتنی ڕەوان، ڕۆیین
الانسیابیة: ڕۆینە
انشاء (للبناء): ڕۆنان
انشاء (للکتابة): دارشتن
الانشطار: لەتبوون
انشطار نووي: لەتبوون ناوکەیی
الانشقاق: لێک ترازان
انصهار: توانەوە، *بوهژین*
الانضغاط: پەستان
– مضغوط: پەستاوتە
انضمام: هاتنەپاڵ
انطباق الصوت: دەنگ نووساوی، *دەنگ کەفتن*
الانطفاء: کوژانەوە، *ڤەمراندن*
انطلاق: دەرپەڕین
انطواء: گۆشەگیری
انطوائي: گۆشەگیر
انعاش: بووژاندنەوە، گەشاندنەوە، *گەشاندن*
انعدام: نەمان
انعزال: دوورەپەرێزی
الانعزالي: دوورەپەرێز
الانعزالیة: خۆ دوورەپەرێز گرتن، دوورەپەرێزایەتی
انعطافة: وەرچەرخان، پێچدانەوە
انعقاد: بەستران، *بەستن*
انعکاس: بەدەردانەوە، دانەوە، *ڤەدان*
الانغام الموسیقیة: ئاوازەی مۆزیکی

انغلاق: داخران، *داخستن*
أنف: لووت، کەپوو، *دفن، پۆز*
آنفا: پێش تاوێک
انفاق: خەرجی، *مەزاختنی*
انفاق الجهد: بەخەرجدانی ئەرک، *مەزاختنا ئەرکی*
إنفجار: تەقینەوە، *پەقین*
إنفراج: کرانەوە، *ڤەبوون، ڤەکرن*
- إنفراج الأزمة: کرانەوەی تەنگژە
الانفراد بالسیاسة: تاکڕەویی سیاسی
انفصال: لێک دابڕان، ژێک *دابڕین*
انفعال: هەڵچوون
الانفعالات النفسیة: هەڵچوونی دەروونی
انفکاك (عن الوظیفة): دوورکەوتنەوە
انفکاك (تفکك): هەڵوەشانەوە، *هەڵوەشیان*
انفلاق: ترەکینەوە
الأنفة: لووت بەرزی، *دفن بلندی*
انقاص الراتب: مووچە کەم کردنەوە
انقباض: گیربوونەوە
إنقراض: قڕان هاتن، فەوتان
انقراض النسل: بەقڕان هاتنی وەچە
- منقرض: قڕان هاتوو، فەوتاو
انقسام: دابەش بوون
انقضاض: هەڵکوتانە سەر، *خۆتێ وەرکرن*
انقطاع: دابڕان، *دابڕین*
الانقطاع عن العمل: لەکار دابڕان
الانقلاب: وەرگەڕان، کودەتا
الانقلاب العسکري: وەرگێڕانی یان کودەتای سەربازی
انکار: نکوولی
الانکسار: شکانەوە، *شکاندنەڤە*
انکسار الضوء: شکانەوەی ڕووناکی
الانکماش: پووکانەوە
انماء: بووژاندنەوە
الانهار الجلیدیة: ڕووباری سەهۆڵین
انهاء الخدمة: بڕینەوەی خزمەت
انهدام: هەڵتەکان، ڕمان، *هەرِفاندن*
انهزام، رحیل: ڕەوینەوە، *ڕەڤین*
انهیار: داتەپین، هەرەس
انواع: هەمەجۆر
انواع مختلفة: هەمەجۆرەی جیاواز، جۆرێت *جوداجودا*
آني: دەمودەست، *دەملدەست*
آنیاً: دەسبەجێ
الأنیس: هاودەم، خەمڕەوێن، *هەڤدەم*
أنیسون: ڕازیانە، *رزیانە*
الانیق: ڕێکپۆش، تەڕپۆش
الانیمیا: کەم خوێنی
آنیة: هیربار، *ئامان*
إهاجة: چووزاندنەوە، ورووژاندن
الاهبة: تەیاری
- علی اهبة الاستعداد: لەوپەڕی تەیاریدا
إهتزاز: هەژانەوە، هەژیان
الاهتزاز الاضطراري: هەژانی ناچاری
الاهتزاز التعاطفي: هەژانی هەمبەری
الاهتزاز الطبیعي: هەژانی خۆزایی
اهتمام: بایەخدان، گرینگی، پویتە
اهداء: پێشکێش کردن
الأهداب (للعین): برژانگ، مژیلان
الأهداب (للنبات): کوڵک
الآهل (المأهول): ئاوەدان
آهل: ئاوەدانی
الاهل: شایەن

الاهل: کەسوکار
اهل النار: دۆزەخی، دۆژداران
اهليلجي: هێلکەیی، ئیلیپسی
الاهلية: شیان. دەگوترێت: (ئەو کابرایە شیانی هەیە).
– متأهل: شیاو
الاهمال: خەمساردی، کەم تەرخەمی، فەرامۆشی
– مهمل: خەمسارد، کەم تەرخەم، *فەرامۆش، خەمسار*
أهمية: گرینگی، بایەخ، پویتە
الاوار: گڕ
اواصر: ڕایەڵ، بەنەک
أواني: ئامان، دەفر
أوتار الصوت: ژێگەلی دەنگ
أوتوماتيك: ئۆتۆماتیک، خۆبزێو
الأوج: لوتکە، ترۆپک
اوراق الشجر: گەڵا، *پەلگ*
اوراق الاعتماد: بەڵگەی بڕواپێ کردن
الاوساط الثقافية: ناوەندی رووناکبیری
الاوسمة الفخرية: خەڵاتی شانازی
الاوعية: لوولەک
الاوعية الخشبية: لوولەکی دارین
الاوعية الشعرية: لوولەکی موویین
الأوعية الدموية: لوولەکی خوێنەڕۆ. (خوێنەڕۆ بەپێوانەی ئاوەڕۆ)
اوقات: سەروبەند
الاوقاف: ئەوقاف
الاول: یەکەم
الاولي (للمواد الخامة): کەرستەی خاو، کەرستەی خۆڕسک
الاولي– للدراسة: سەرەتایی
اولي– بدائي: سەرەتایی
الاولوية: یەکەمینایەتی، یەکەمایەتی
أي: واتە
الايثار: خەڵک خوایی
ايجابي: بەئەرک، ئەرێنی
– تأثيرات ايجابية: کاریگەری ئەرێنی
الايجار– التأجير: بەکرێدان
ايجاد: هێنانەکایە
إيحاء: هاندان
ايداع: سپاردن
ايداع (الايداع في المصرف): رازاندن
الايدي العاملة: دەستی کارکەر
الايراد: دەرامەت، هاوردن
إيصال: گەیاندن
أيضاً: دیسان، هەروەسا، دووبارە
ايفاد: هەناردن، شاندن
الايقاد: داگیرساندن، هەڵایساندن، *هەلکرن*
الايقاف: ڕاگرتن، وەستاندن، *ڕاوەستاندن*
ايقاف (للمعاملة): وەستاندن، ڕاگرتن
ايقاف (اعتقال): گرتن
– توقيف: گرتن
– موقوف: گرتی، گیراو، گرتوو
– موقف: گرتیگە، گرتووگە
الايلاف: مەرج و پەیمان
ايلام: ئازاردان، ئێشاندن
الأيم: بێوە– بێوەژن، بێوەپیاو

ب

بئر: بیر
بائر (للأرض): بەیار، بوور
بائس: کلۆڵ، ناگزوور
بائع: فرۆشیار، بفرۆش
- بائع شاري: بکڕ بفرۆش
باب: دەروازە، دەرگە، دەروو، دەری
بابونك (نبات): بەیبوون، بەیبوونە کێویلە
باحث: پشکنێر، لێکۆڵەوە، *ڤەکۆلەر*
باختصار: بەکورتی، بەپوختی
باخرة: پاپۆر، گەمی
البادرة (بداية): دەسپێک، دەست پێکەری
البادرة (للنبات): چەکەرە
بارد: سارد، تەزی، سار
بارد- سالب: سارد
البارز (الناتيء): قۆقز، نێرتک
بارود: باروت
بإستثناء: بەدەر، بێجگە لە، *ژ بلی*
باستمرار: لە یەکبینە، بەردەوام، هەمیشە
الباسل: نەبەز، کۆڵنەدەر، ئازا
باصر- دليل: چاونێر
الباعث: بنێر
الباعث للحرارة: گەرمی بدەر
باقلاء: پاقلە
باقة: چەپک، دەسک
باقي: پاشماوە، مایەوە
الباكر- الوقت: زوو، سەرلەزوو
الباكر- البنت: کچ، کەنیشک
بالاستعاضة- بالتعويض: لە برێتی
بالتتابع: پێدا پێدا
بالتناوب: نۆرەبەنۆرە، بەرودوا
بإلحاح: بەزۆر
بالضبط: کتومت
بالعكس: بەپێچەوانە
بالعمل: بەکردەوە
البالغ (للولد): رواڵ
البالغ، الكامل (للبنت): هەراش
بالمرة، قط: هەرگیز
بالمقابل (اقتصاد): دەستەوا، قسەی نەستەق دەڵێ: (شین و شایی دەستەوایی)
بالمقارنة، بالنظر الى: بەگوێرە
بالنسبة: لەگوێرەی، لە پێر، لە کرمانجیی سەروودا بەوێنە دەڵێن: (ئەڤ کتێبە پێر کتێبا هەنێ بچوکترە)
بالنظر الى- نظراً: لەچاو
البالة: تا
بالولادة: زگماک
- من ابوين كرديين بالولادة: لە دایک و باوکێکی کوردی زگماک
بالي: رزۆک
باهت: کاڵ
ببغاء: تووتی
البتر: برینەوە، برین
البتراء: کولەمار
بترول: پیترۆڵ، نەوتی رەش
بتعبير آخر: بەدەربڕینێکی تر
بث: پەرتکردن
بث الإشاعة: پەرتکردنی وتووات
البث التلفزيوني: پەرتکردنی تەلەفزیۆنی
البثرات- البثور (حب الشباب): زیپکەی لاوێنی، جوانکە
البجع: سەقاقوش

بحار: دەریاوان
بحت، صرف: ڕووت، پەتی
البحث: کۆڵینەوە
البحث العلمي: کۆڵینەوەی زانستی
بحر: دەریا
بحسب: بەگوێرەی، بەپێی
بحة: گڕبوون، دەنگ گڕی
بحيث: بەجۆرێ
بحـيـرات برکـانـيـة: زرێـواری ئاگـرپژێن، يان *ڤولکانی*
بحيرة: زرێوار
بحيرة هلالية: زرێواری کەوانەیی
بخار الماء: هەڵمی ئاو
بخس: هەرزان، *ئەرزان*
البخل- الغيرة: ڕژدی، چنۆکی، *قەلسی*
البخيل: ڕژد، چنۆک، *قەلس*
بدالة: بگۆڕ، بگۆڕگە
بداوة: ڕەوەندایەتی، *ڕەڤەندی*
بدائي: سەرەتایی
البدائي (للحياة الإجتماعية): ڕەمەکی
بداية: دەسپێک، سەرەتا
البدو- بدوي: ڕەوەند، چۆڵگەڕ، کۆچەر
البدر: چواردە شەوە، مانگی چواردە
بدل: جێگرەوە
بدل- بدلاً: لەجیاتی
البدلة: بەرگ
بدن- الجسم: جەستە، لەش
بدون: بەبێ
بدون جدوی، هباء: بەفیڕۆ
بدون شك: بێ گومان
بدون فائده: بێ سوود، بێ کەڵک
بدون مطر: نەبارە، بێ باران
بدون مـعـرفـة: لەخـۆوە، نەناسی. دەگـوترێ: «دەبیتی و نەناسی».
البديل: جێگرەوە
البديل الديمقراطي: جێگرەوەی دیموکراتی
بديهية: بەڵگەنەویست
البذار: تۆوکردن
البذار والحراثة: تۆو و شۆو
بذر: تۆو، تۆڤ
بذر القطن: پەموانە
بذرة شتوية: تۆوی زستانە
بذرة نابتة: چەکەرە
البذور الصيفية: تۆوی هاوینە
البذيء (بذيء اللسان): زمان پیس
البر: بەژ
البراءة: پاکانە
براءة إختراع: دەستهاوێژی داهێنان
براءة الذمة: پاکانەی ئۆباڵداری
براق: بریسکەدار
برج: کەلوو
بردي (نبات): زەل، *قەرەم*
برزخ: بەرزەک
برسيم: سێپەڕە، وێنجە، کزن
برعم: چرۆ، گۆپکە، پشک
برعم زهري: چرۆی گـوڵ، خـونچـە، بشکۆژە، گۆپکەی گوڵ
برعم الشجر: چرۆ، پشکادارێ
البرق: بروسکە
برکان: گڕکان، کانی ئاگری، *ڤولکان*
برکان ثائر: گڕکانی هەڵچوو
برکان خامد: گڕکانی کوژاوە

بَركة: پیت
البركة: ئەستێڵک
برلمان: پەرلەمان، کۆڕی دەمڕاستان، ئەنجوومەنی نیشتمانی
برلمان نموذجي: پەرلەمانی نموونەیی
برم: بادان، لوولدان، گوشین
برمائي: وشکاوەکی، وشکاوی
برميل: پیپ، بەرمیل
البرنز: برۆنز
البرة: دەنکە
برهان: بەڵگەی پێ سەلمێن، گرۆڤ
برهة- لحظة: بێن، بێهن، وچان
بروز: نووکە، نێرک
البروز (في العلم والعمل): هەڵکەوتن
البروزات: بەرزایی
برودة: ساردی، سەرما
بروش (خياطة): یەخەبەند
بري: بەژەکی، دەشتەکی
- القوات البرية: هێزگەلی بەژەکی
البري (للنبات): کێویلە
بريد: پۆستە
البريق - البرق: بریسک، بروسک
بريمة، لولب: سمۆ، بادۆکە، بادەر
البريمة (لثقب الخشب): ئەسکەنە
بزاليا: پۆڵکە
بسبب ان، بالنظر الى: سەبارەت بە
بسرعة: بەلەز، بەپەلە، بەخێرایی
بسيط: سادە، سانا
بشر: ئادەمیزاد، ئادەمی
بشراهة: بەهەڵپە
بشرط: بەمەرجێک
بشرة: توێژ
البشرة الاولية: توێژی یەکەمی
البشرة الداخلية: توێژی ناوەکی
بشرى: مزگێنی
بشري: مرۆیی، مرۆڤەکی
بصري: دیتەنی
بصل: پیاز، پیڤاز
بصورة وصفية: شێوەباس
بصورة عامة: بەشێوەی گشتی
بصورة مباشرة: بەشێوەی ڕاستەوخۆ
بصورة مقلوبة: بەشێوەی بەرەواژ
بصيص: پزیسک، بزۆت
بضائع- بضاعة: کاڵا
بط: مراوی
بطارية: پیل، پاتری
بطاقة: بلیت
بطالة: بێکاری
بطانة: ناوپۆش
بطانية: نوین
البطريق: پەنگوین، پەتریک
بطل: پاڵەوان
بطن: سک، زگ، ورگ
بطيء: سست، شێنەیی، لەسەرەخۆ، هێدی
بعثة: نێردە
بعثة علمية: نێردەی زانستی
بعد: پاش، دوا
بعد ج- ابعاد: دووری، ڕەهەند
بعد البصر: دووربینی، تاچاو برکا
بعد حقيقي: دووریی ڕاستەقینە
البعد السيني: دووریی پۆیی
البعد الصادي: دووریی تانی

بعض: هەندێک
بعوض: پێشکە، مێشوولە، پێشی
بعید: دوور
بعیر: وشتر، حێشتر
بغیض: دزێو، کرێت، ناحەز، بەدفەساڵ
البقاء: هەرمان
- البقاء للأصلح: هەرمان بۆ سازاترینە
بقایا: پاشماوە
بقدر: ئەوەندەی، بەهەندی
بقر- ابقار: ڕەشەوڵاخ (مانگا)، گاوگۆل، گاگەل
بقرة: مانگا، چێڵ
بقعة: پنکە، پنی، پنک
بقوة: بەتین، بەتاو
البِکر: نۆبەرە
البِکر- للأرض: بەیار
البَکرة: خلێنکە
- البکرة الثابتة: خلێنکەی نەبزۆک
بلاء: بەڵا
بلاتین: پلاتین
بلا حدود: بێ سنوور
بلا حدود- للشرکات والمنظمات: سنووربڕ
- اطباء بلا حدود: بژیشکانی سنووربڕ
- صحافیون بلا حدود: ڕۆژنامەوانانی سنووربڕ
بلاد: وڵات
- بلاد مابین النهرین: وڵاتی نێوان جووت رووبار، مێزۆپۆتامیا
بلاشك: بێگومان
بلاط: سەرا، بارەگا
بلاطة: کاشی
بلاغة: زمان پاراوی، ڕەوانبێژی، خۆشخوانی
بَلبَلة: بشێونە

البلدیات: شارەوانی، *باژێرڤانی*
بلعوم: گەروو، ئەوک
بلهارزیا: بەلهاریزیا
بلورة: کریستاڵ، بەلوور
بلوري- متبلور: بەلوورین، کریستاڵی
بَلی، لیکن: بەڵا، با
بلیون: بلیۆن، هەزار ملیۆن
بموجب: بەپێی، *ل پەی*
بناء: ڕۆنان
بناء-بنایة: بینا، باڵەخانە، *ئاڤاهی*
البناء التحتي: بنخان، بنیژە
البناء الفوقي: سەرخان، بانیژە
بند: بەند، بەش
البند- الفقرة: بڕگە
بندقیة: تفەنگ
بندول، رقاص، خطار، نواس: بەندۆڵ
بُنْصُر (أحد اصابع الید): پەنجە تووتە
بنظر الإعتبار: ڕەچاوکردن
بنفس الطریقة: بەهەمان ڕێگە
بنفسج: وەنەوشە، بنەفش
بنیة: پێکهاتە
بواب- بوابي: دەرگەوان، *دەرگەڤان*
بوابة: دەروازە
بؤبؤ: بیبلە، *بیبیک*
البوتقة: بۆتە
بور: بەیار
البور: کرێن
بورق، جبس: بۆرەک
بؤرة: چاوگە
بؤرة التوتر: چاوگەی کرژی
بؤرة، مخزن، مجمع: کۆگە

بؤس: نەهامەتی، کلۆڵی، ناگزووری، *ژاری*
البوص: بەڵەکی
بوصة، انش: گرێ، کە دەکاتە: ٢,٥٤ سانتیمەتر
بوصلة: قیبلەنامە، رووگەناس
بول: میز
البول السکري: میزی شەکرە
بوم: کوندەبۆ، پەپوو
بیاض: سپی، سپیپات
بیاض- العین: سپێنە، کاڵ
بیئة (محیط): ژینگە
بیئة حیاتیة: ژیوار، *کوند، گوبین*
بیئة مائیة: ژیواری ئاوی
بیان: بانگەواز
بیت: ماڵ، نشینگە
بیت الشعر: دەوار، ڕەشماڵ، کۆنێ ڕەش
بیت في القصیدة: چامە
بیت العنکبوت: خانوونی داپیرۆچکە یان جاڵجاڵۆکە، *تەڤن پیرک*
بیتونة: هەورەبان
بیض: هێلکە، هێک
بیض الحشرات: گەرا
البیضوي: هێلکەیی
بیعة: پەیمانداری
البیوت الزجاجیة: خانووی شووشەیی

ت

التابع (ملحق): پاشکۆ
التابع (للطریق): پەیڕەو
تابوت: دارەبازە
تأثر: کار تێکران، بەرکارکەوتن، کارلێکران
تأثیر: باندۆر، کاریگەریەتی، کارتێکردن، کارلێکردن، *داخباری*
تاجر: بازرگان
تاجر الماشیة: چۆدار
تاج العمود: سەرکلاوەی کاریتە
تأخیر: گلدانەوە، دواخستن، *گیروبوون*
تاریخ: مێژوو، دیرۆک
تاریخ الحیاة: مێژووی ژیان، ژینامە
تأریخ مشترك: مێژووی ناوکۆ، دیرۆکی هاوبەش، *مێژوویا هەڤپشک*
تافه: پووچ، بێ نرخ
تافه المنظر: ڕوواڵەت پووچ، دیمەن کرێت
تآکل: داخوران
التأکید: دووپاتە
تآلف: هۆگربوون
تألق: بریسکانەوە، *برسقین*
التالي: دوایی
التآمر: پیلان، پیلان گێڕان، پیلانگێڕی
التأمل: رامان، هزرکردن
تأمین: مسۆگەرکردن، دابین کردن، دابین
التأنیب: سەرکۆنە
تأنیب الضمیر: سەرکۆنەی ویژدان
التأهب: تەیاربوون
التأهیل: شیاندن، (کابرام بۆ کارەکە شیاندووە)
التأهیل العلمي: شیاندنی زانستانە
تائه: ونە، بزرە

التأييد: لايەنگری
تباحث، محادثة: وتوویژ
التبادل- التبديل: گۆڕینەوە، ئاڵوگۆڕ، پێ
گهورین
تبادل مزدوج: گۆڕینەوەی دووسەرە
تبادل الموضع: جێگۆڕکێ
تباعاً: دوابەدوا، *ل دويف ئێک*
التباين: وێک نەچوون
- المتباينات: وێک نەچوو
تبجح: خۆنوێنی
تبخر: بەهەڵم بوون
التبخير: بەهەڵم کردن، بەخشین
تبديد: پەرتکردن
التبذير: بەفیڕۆدان
تبرع: بەخت کردن
تبرعم: چرۆکردن، *پشک دان*
التبريد: ساردکردن، *سارکرن*
التبرير: پاکانەکردن، بیانوودۆزی
تبطين: ناوپۆشکردن
تبعاً: بەگوێرەی، بەپێی
التبعثر: بڵاوبوونەوە، *بەلاڤبوونەڤە*
التبعية: پاشکۆیەتی
التبعية الاقتصادية: پاشکۆیەتیی ئابووری
تبلور: رسکان
تبلور: بەکریستاڵ بوون
تبليط: بەردڕێژکردن
تبليغ: پێ ڕاگەیاندن، ڕاگەیاندن
تبدو: وا دەنوێنێ
تتابع: بەرودوا
تتبع: بەدواداچوون
تتبع الاثر: شوون هەڵگرتن

تتدلى- تدلي: شۆڕبوونەوە
تتفرق: پەرت دەبن
تتقاطع: یەکتر دەبڕن
تتكور: گورمیلە دەبێ
التتمة: تەواوکەر، پاشماوە
تتناثر: دەپرژێ
تثبيت: چەسپاندن
تثقب: کون بوون
التجارة- المتاجرة: بازرگانی
التجارة الحرة: بازرگانیی ئازاد
التجارة المقيدة: بازرگانیی بەستراوە
تجاذب: بەکێش کردن
تجانس: گونجان، *وەکهەڤی*
تجاه: ئاست، بارت. دەگوترێ: «لە بارت تۆدا هیچم پێ ناگوترێ».
تجاوب: بەدەنگەوەهاتن
تجاويف: کلۆری، کلۆرایی
تجاويف الاشجار: کلۆریی دار
تجبير: ئێسک گرتنەوە
تجديد: نوێکردنەوە
تجربة: ئەزموون
تجريد: رووتکردنەوە
تجزؤ- تفكك: لێک بوونەوە،لەتلەت بوون، *ژێک ڤەبوون*
تجزئة: لێک کردنەوە، *ژێک ڤەکرن*
التجسس- الجاسوسية: خەفیەیی، دەسکیزی، *سیخوری*
تجعد: چرچ بوون
تجفيف: وشککردنەوە، *هشککرن*
تجمد (تصلب): بەستان
تجمع: کۆبوونەوە

تجميد: بەستن
تجميد عملية السلام: بنبەستكردنی یان سڕكردنی پرۆسەی ئاشتی
تجميع: كۆكردنەوە، كۆمكرن
تجميع (للمكائن): لێک بەستان
التجميل: جوان كردن، خەملاندن، ئارایشت دان
التجنس: زێدگری
التجنيد: بەسەربازگری
– مديرية التجنيد: بەڕێوەبەرایەتیی بەسەربازگری
التجنيد الاجباري: بەسەرباز گرتنی ناچاری
تجهيز–تزويد: كەرەستە پێدان
تجهيزات: كەرەستە
تجول: گەڕان
تجويف: كلۆرایی
تحتوي– تضم: لەخۆ دەگرێ
التحجج: بیانووگرتن
تحجر: بەبەردبوون
تحدث: ڕوودەدات
تحدي: خۆ لەگرەونان، ڕووبەڕووبوون
تحديد: رادە دیاركردن، ڕادەدانان
تحديد– تعيين: دەستنیشان كردن
تحديد النسل: دیاریكردنی وەچە
تحرر: سەرفرازی، رزگاری، *ئازاد بوون*
تحري– فحص: بەدواداگەڕان، پشكنین
تحريك: بزواندن، جوولاندن، هاندان
تحريم: حەرام كردن
تحريض: هاندان
تحسين: چاككردن
– تحسين النسل: چاككردنی وەچە
التحشد: جمان، جمین
التحشدات الحدودية: جمینی سنووری

التحشيد: جماندن
– تحشيد القوات العسكرية: جماندنی هێزگەلی سوپایی
– تتحشد: دەجمێ
تحصيل: بەدەستهێنان
تحضير: ئامادەكردن، بەرهەڤ كرن
تحطم: تێكوپێک چوون، *پەلخین* *Pelixîn*
تحطيم: تێكوپێک دان، *پەلخاندن* *Pelixandin*
التحفظ: پارێز، خۆپارێزی
التحفظ عن التصويت: لە دەنگدان پارێز كردن
التحفة: ناوازە
تحقير: بێزاندن. دەڵێ: «دنیام لەبەر دەبێزێ»
تحقير النفس: خۆ بێزاندن
تحقيق: تۆژینەوە، ساغكردنەوە، هێنانەدی
تحقيق الذات: خۆ هێنانەدی
التحكم: بەسەردازاڵ بوون، زاڵیەتی
تحكيم: ناوبژی
تحلل: شیبوونەوە، ڕزین
تحليل: شیكردنەوە
تحليل– تحليلية: شیكاری
تحليل القوى: شیكردنەوەی هێزگەل
تحليل كهربائي: شیكردنەوەی كارەبایی
تحليل نوعي: شیكردنەوەی جۆری
تحمل: بەرگەگری
تحميص: برژاندن
تحنيط: مۆمیاكردن، مۆمیاكاری
تحول: گۆڕان
تحية– سلام: سلاو، سلاڤ
التخت: تەخت
تختر: مەیین، *مەهین*
تختر الدم: مەیینی خوێن

تخثر اللبن: مەیینی شیر
تخثیر: مەیاندن، *مەهاندن*
تخدر، سبات: سڕبوون
التخدش: ڕووشان، *ڤەڕوشان*
تخدیر: سڕکردن
التخدیش: ڕووشاندن، *ڤەڕوشاندن*
تخصص: پسپۆڕی
تخصیص: تەرخان کردن، تەرخانکاری
تخطي: بەسەردا تێپەڕین
تخطیط: هێڵکاری، پلان دانان، نەخشە دانان
– مدیر التخطیط: بەڕێوەبەری پلان دانان
– مدیر التخطیط والمتابعة: بەڕێوەبەری پلان دانان و بەدواداچوون
تخفیف: سووک کردن، شل کردنەوە، *سست کرن*
تخلخل: شێواوی
تخلف: بەجێمان
تخمر: ترشان، هەوێن بوون، *هێڤێن بوون*
التخمة: ئەنگران، *حەمەر بوون*
التخمین– التقدیر: خەمڵکردن
تخمیني: خەمڵکاری، گۆترەبڕ
التداخل: بەیەکداچوون
التداول (اقتصاد): بەکارهاتن
تداوي: تیمارکردن، *دەرمانکرن*
التدبیر (مؤامرة): پیلانگێڕی
التدبیر (علاج): چارەسەردۆزی، *چارەسەرکاری*
تدحرج: خلبوونەوە، گل بوونەوە، *گرێل بوون*
تدخل: دەستێوەردان، *مایتێکرن*
التدخل في الشؤون الداخلیة: دەستێوەردان لە کاروباری ناوەکی، *مایتێکرن ناڤخویی*
تدخیر: پاشەکەوت کردن
تدخین: جگەرەکێشان، دوکەڵ کردن
تدرج–تدریج: پلەپلە
– التدرج الوظیفي: پلەپلەی فەرمانبەرایەتی
تدریب– تمرین: مەشق، راهێنان
التدریبات الشفهیة: مەشقی یان راهێنانی زارەکی
تدفق: هەڵقوڵان
تدفئة: گەرمکردنەوە، *گەرمکرن*
تدقیق: وردکردنەوە
التدقیق: وردبوونەوە، *هویرببینی*
– لجنة التدقیق: لیژنەی وردبوونەوە
– لجان التدقیق: لیژنەگەلی وردبوونەوە
– مدیر الرقابة والتدقیق: بەڕێوەبەری سانسۆر و وردبوونەوە
تدلي: شۆڕبوونەوە
تدمیر: وێرانکردن، خاپوورکردن، کاولکردن
تدهور: داتەکان
تدور: دەخولێتەوە، دەسووڕێتەوە، *دزڤڕیت*
تدوین: تۆمارکردن
تذرع: بیانوو هێنانەوە، بیانووگری
تذکار– ذکری: بیرەوەری
تذویب: تواندنەوە
تذوق: تام کردن، چێژوەرگرتن، چێژوەرگری
تراب– تربة: خۆڵ، ئاخ، گڵ
تراث: کەلەپوور
التراث القومي: کەلەپووری نەتەوایەتی
الترابط: پێوەندی
التراجع: پاشگەزبوونەوە، دانەدوا
التراخي: خاوبوونەوە، *خاڤبوون*
ترادف: بەدوای یەکتردا هاتن
ترادف الأجیال: بەدوای یەکتردا هاتنی پشت
تراکب: یەک لەسەر یەک

تراكم: کەڵەکە بوون، *کۆم بوون*
التراكض (سباق الخيل): تەڕاتێن، قۆشمانێ، *جریدانێ*
التربص: خۆمەڵاس دان، *مەلەساندن*
التربة: گڵ، ئاخ
التربيع: دووجار کردن
تربية: پەروەردە، پەروەرین
كلية التربية: کۆڵێجی پەروەردە
التربية والتعليم: پەروەردە و فێرکردن
تربية المواشي: بەخێوهێنانی مەڕومالات، بەخێوکردنی مەڕومالات
ترتيب: ڕیزکردن، ڕێکخستن
ترجمة: گۆڕین، بەرچڤە، وەرگێڕان
الترجي: تکا، هیڤی
ترحل: کۆچەری
ترحيل: ڕاگواستن، *ڤەگوهاستن*
تردد: لەرەلەر، لەرین، لەرینەوە
تردد: سڵ کردنەوە
تردد-في الرأي: بیرەبیر. لە فۆلکلۆری کوردیدا هاتووە: «بەوێنەی ئاهوو بیرەبیرە خۆم + هەر شەو لەلایێ مەنزڵگیرە خۆم».
تردد التيار: لەرەی تەزوو
تردي: بەرەو خراپی چوون
ترس: زرێ
الترسانة العسكرية: بارخانەی سەربازی
ترسب: نیشتن
– مترسب: نیشتە
ترسبات: نیشتەنی
ترشيح: پاڵاوتن، دەڵاندن
ترشيق: زراف کردن
الترشيق الاداري: زراف کردنی کارگێڕی

ترعة: جۆگە
ترفيهي: ڕابوێری
– وسائل الترفيه: هۆی کات ڕابوێری
ترقوة: چەڵەمە
ترقيد: نواندن
ترقيم: ژمارە لێدان، *هژمارکرن*
ترقين: داخستن، پێوەدان
ترك: هێڵان، بەجێ هێشتن، واز لێ هێنان
تركيب: پێکەوەنان
تركيب ضوئي: پێکەوەنانی تیشکەیی
تركيز: تیرکردن
التركيز على الموضوع: چاودانەسەر بابەت
ترنح: بەلاداهاتن
ترويض: ڕام کردن، دەستەمۆکردن
تريليون: ترلیۆن
تزاحم: ئاپۆڕەگرتن
تزاوج: جووتبوون، هاوسەریەتی
تزايد: زۆربوون
تزحلق: خلیسکان
التزلج: خلیسکان
التزلج على الجليد: بەفرەخلیسکێ
تزهر: کزربوونەوە
تزوير: نەبووکاری
تزييف: چەواشەکردن
تزيين: ڕازاندنەوە، خەملاندن
تسارع: تاودان، پەلەکردن
تساقط: هەڵوەرین
تسامح: لێبوردن
تسامي: بڵندبوون، بەرزبوونەوە
التساهل: نەرمی نواندن، ئاسانکاری
تساوي: یەکسانی، وەک یەکی

التساوي: یەکسانی
- مساو: یەکسان
تستغرق: دەخایەنێ
تستقر: جێگیر دەبێ
تستمر- یستمر: بەردەوام دەبێت
تسجیل: تۆمارکردن، ناونووس کردن
تسخیر: هێنانە ژێربار
تسخین: گەرمکردن
تسرب: دزە، لێ چوون
تسري: دەتەنێتەوە، تەشەنەدەکا
تسع (٩/١): نۆیەک
التسعیر: نرخ دانان
تسفید: کەڵ خواردن
تسلسل: ڕیز، زنجیرە
التسلل: دزە
تسلیح: چەکدارکردن، پڕچەک کردن
تسلیط: زاڵ کردن
تسلیط الضوء: تیشک دانەسەر
التسلیف: پێشینەدان
تسمم: ژاراوی بوون
تسمید: پەیین کردن
تسمیة: ناولێنان
التسهیلات: ئاسانکاری، ساناکاری
تسود: زاڵ دەبێ
تسوس: کلۆربوون، کرنۆڵ بوون، *کرمی بوون*
تسویق: خستنە بازاڕ، ساغکردنەوە
تسویة: یەکلاکردنەوە، تەخت کردن
تسیب: بەرهەڵدایی
تشابە: لەیەک چوون، هاوشێوەیی، *وەکهەڤی*
التشاور: ڕاوێژ، پرس وڕا، *شیرەت*
التشاؤم: ڕەشبینی

تشبع: تێربوون
تشجیع: هاندان، دنەدان
تشحیم- تزییت: چەورکردن، دۆن لێدان
تشخیص: دیاریکردن، تلنیشان کردن
تشدق: شەویلاگە کردنەوە
تشریح: توێکاری
تشریع: یاسادانان
التشریع المقارن: یاسادانانی بەراوردکاری
تشعب: لک لێ بوونەوە
تشغیل: خستنەگەڕ، خستنەکار
تشقق: درزبردن، قڵیشان، *کەلشتن*
التشکیلة: پێکهاتە
تشمیع: شەمێ کردن
تشنج: کرژبوون
تشنج العضلات: کرژبوونی ماسوولکە
التشهیر: ناوزڕاندن
تشوە: شێوان
تشویە: شێواندن
تصادم: بەریەک کەوتن، پێک هەڵچوون
تصاعدي: بەرەوژوور
تصالب: ڕاست و چەپ
تصحیح: ڕاستکردنەوە، هەڵەگری، هەڵەبژێری، *ڕاستڤەکرن*
تصدأ: ژەنگ هەڵێنان، *ژەنگ گرتن*
تصدع: درزبردن، *دەرزین* *Derizîn*
تصدي: بەرەوڕووبوونەوە، دەستەویەخە
تصدیر: هەناردن
تصرف- سلوك: هەڵسوکەوت، *ڕەفتار*
تصرف-إجراء تغییر: دەستکاری
تصریف: ڕواندن، *بڕێڤەبرن*
تصعید: بەرزکردنەوە

تصغير: بچووک کردنەوە
تصفح: لاپەڕە هەڵدانەوە، پەڕئاواکردن
تصفيف: ڕیزکردن
تصفيق: چەپڵە لێدان، *دەست کوتان*
التصفية- الترشيح: دەلاندن، *بشافتن*
تصفية: پاککردنەوە
تصفية الحسابات القديمة: پاککردنەوەی کۆنەقەرز
تصلب: پتەوبوون، ڕەقبوون
- صلابة: پتەوی، ڕەقی
تصلب الشرايين: ڕەقبوونی خوێنبەر
تصميم: نەخشەکێشان
تصميم- اصرار: سووربوون، شێلگیری
تصنيع: دروستکردن
تصنيف: پۆلێن، پۆل کردن، ڕیزبەندکردن، ڕیزبەندی
تصور: هزرکردن، تێڕوانین
تصوير: وێنەگرتن
تصوير فوتوغرافي: وێنەگرتنی فۆتۆگرافی
التصيد: داونانەوە، تەپکەنانەوە
التضاريس: هەڵەت، هەوراز و نشێو، بەرزونزمی
تضاعف: دوو هێندەبوون
تضاعف- مضاعفات للمرض: لێ پیس بوون
تضاغط: پەستاوتن، پستینەوە
تضامن: هاوکاری
تضحية: قوربانیدان
التضخم: هەڵاوسان، ئەنگران
التضخم الاقتصادي: ئەنگرانی ئابووریانە
تضخيم: گەورەکردن
تضعف: کز دەبێ، *لاواز دبیت*
تضليل: دەسخەڵەتدان، شوون پەشێوی
تضم: دەیگرێتەوە
تضمر: دەپووکێتەوە
التضميد: تیمارکردن
التضمين: بەناواخن کردن
تطابق: هاویەکی، هاوجووتی
التطاير: پەرژ بوون
تطبُّع: خووپێوەگرتن
التطبيع: ئاساییکردنەوە
تطبيق: جێبەجێ کردن، پیادەکردن
تطريز: نەخشاندن
التطرف: توندڕۆیی، لابڕی
- المتطرف: توندڕۆ، لابڕ، رادیکاڵ
تطعيم (للمرض): کوتان
تطعيم (للزراعة): موتوربەکردن، *پەترومەکرن*
تطعيم (للمجوهرات): نەخشاندن
تطفو: سەرئاو دەکەوێ، *بسەر ئاڤێ دکەڤیت*
تطلعات: ئاوات
تطلية: ئاوزێڕکردن
تطمين: دڵنیاکردن
تطهير: پاککردنەوە، پاکوەکەری، پاکتاوسازی
التطهير العرقي: پاکتاوکردنی ڕەگەزی
تطور: پەرەسەندن، پەرەگرتن
تطور ايجابي: پەرەسەندنی لەبار یان ئەرێنی
تطور سلبي: پەرەسەندنی نالەبار یان نەرێنی
التطوع: خۆبەختکردن
التطوير: پەرەپێدان
التظافر: یەکانگیری
تظليل: سایەکاری، *سیهکاری*
تعابير متنوعة: دەربڕینی جۆراوجۆر
تعادل: هاوکێشی، هەڤکێشی
تعارض: دژبەری
التعاريف الاولية: پێناسەی سەرەتایی

تعازي: بەهیداری، ئازیەتبازی، پرسە
تعاطف: سۆزداری
تعاقب الاجیال: بەرەودواهاتنی پشتگەل
تعامل: مامەڵە، مامڵەت. پەندی کوردی دەڵێ:
«شەڕ بەشیر، مامڵەت بەدراو».
تعاون (للعمل): هەرەوەز، زبارە، دەستەوا
تعاون (للفرد): یارمەتی
التعایش: هاوگوزەرانی، پێکەوە ژیان
التعب: ماندوویێتی، شەکەتی
تعبئة: داگرتن
- محطة تعبئة الوقود: وێستگەی داگرتنی سووتەمەنی
التعبئة العامة: داگرتنی گشتی
تعبید: تەخت کردن
تعبیر: دەربڕین
التعبیر عن الرأي: ڕادەربڕین
تعجب، استغراب: سەرسڕمان، شاش مان
تعجیل: تاودان
تعداد: سەرژمێر
تعدد: فرەیی
تعدد الاراء: فرەبۆچوونی
تعدد الأحزاب: فرەحزبی
تعدد الزوجات: فرەژنی
تعدد القومیات: فرەنەتەوەیی
التعددیة: فرەلایەنی
التعددیة الحزبیة: فرەحزبایەتی
تعدیل- تعدیلات: هەموارکردن، هەموارکاری
تعدین: کانزا دەرهێنان
تعرض: تووشهاتن، بەرەنگاربوون
تعرق- العرق: ئاوڕەگ، ئاوڕەگ دەردان
التعریب: عەرەبکاری. ئەمە راستترە لە (بە عەرەب کردن).
التعریض: پلار، دانەبەر
تعریف: پێناسە، پێناس
التعریة: داڕووتانەوە
- عوامل التعریة: هۆکاری داڕووتانەوە
تعشش: هێلانەکردن، گەرادانان
تعصب: دەمارگیری
التعصب الاقلیمي: دەمارگیریی هەرێمی
التعصب العنصري: دەمارگیریی رەگەزایەتی
التعصب العرقي: دەمارگیریی رەچەڵەکایەتی
التعصب القومي: شۆڤینیزم، دەمارگیریی نەتەوەیی
تعطیل: پشوودان، لەکارخستن، ژ*کارخستن*
تعفن: کەڕوو هەڵهێنان، گەنین، *گەنیبوون*
تعقد: ئاڵۆزان
تعقیب: بەدواکەوتن، شوون هەڵگرتن
تعقید: ئاڵۆزی، دژواری
تعقیم: پاکژکردنەوە
- معقم، مطهر: پاکژکەر، پاکوەکەر
تعکر: لێڵی، *شێلیاتی*
تعلق: بەندیواری، گیرسانەوە، ئاوێزان بوون
تعلیب: لەقوتوونان، *قودیکرن*
التعلیق: هەڵواسین
التعلیق- للعضویة: هەڵپەساردن
التعلیق- الشرح: پەراوێز بۆ نووسین، توانج لێدان
التعلیم: فێرکردن
التعلیم الالزامي: فێرکردنی بەناچاری
التعلیم العالي: فێرکردنی باڵا
التعلیم المجاني: فێرکردنی بەخۆڕایی
تعلیمات: ڕێنوێنی

تعمق: ڕۆچوون
تعمق- بحث: کۆڵینەوە، *ڤەکولین*
تعني: واتە
تعود: ڕاهاتن، خوو پێوەگرتن
تعویض: خستنەجێ
التعویض (غرامة): بژاردنەوە، بژاردن
تعیین: دانان، دامەزراندن، دیارکردن
تغایر: گۆڕینکاری
التغذیة: بژیوی، *خۆراکدان*
- سوء التغذیة: بەدبژیوی
التغریم: پێبژاردن
التغطیة: داپۆشین
تغطیة الأخبار: داپۆشینی دەنگوباس
تغلغل: پەلهاویشتن
التغلیف: بەرگ تێگرتن
تغلیة: کوڵاندن
التغمیة: بێهۆش کردن
تغیر-تغییر: گۆڕین
التغیر التدریجي: گۆڕانی بەرەبەرەیی یان پلەپلەیی
التغیر النسبي: گۆڕانی ڕێژەیی
التغیر النووي: گۆڕانی ناوکەیی
تفادي: خۆ لادان
تفاضل: جیاکاری، پەسندایەتی
تفاعل: کارلەیەک کردن
التفاوض: دان و ستاندن، وتووێژ
تفتت: وردبوون، هەڵوەشان
تفتح: کرانەوە، *ڤەکرن*
تفتح الزهرة: پشکووتنی گوڵ
التفتیش: پشکنین
- الرقابة والتفتیش: سانسۆر و پشکنین

- التفتیش المالي: پشکنینی دارایی
تفجر: تەقینەوە
تفحم: بەرەژووبوون
التفرد: یەکایەتی
تفرع: لک لێ بوونەوە، *تا لێ بوون*
تفرق: پەرتبوون
تفرقة- شقاق: دووبەرەکی، دووبەرەکایەتی
تفریغ: بەتاڵکردن، ڤالاکردن
تفریق: بڵاوە پێکردن
تفسخ: ڕزین
تفسیر: واتا لێدانەوە، ڕاڤەکردن
تفقیس: تروکان، هەڵهێنان
تفکك- تحلل: هەڵوەشانەوە
تفکیك: هەڵوەشاندنەوە
التفنن: هونەرنواندن، هونەرکاری
التفوق: باڵادەستی
تفویت الفرصة: هەل لە کیس دان، دەرفەت چواندن
تفویض: پێ سپاردن
تقارب: لێک نزیکبوونەوە
تقاطع- متقاطع: یەکتربڕین، دووڕیان
تقاعد: خانەنشینی
- المتقاعد: خانەنشین
- مدیریة التقاعد: بەڕێوەبەرایەتیی خانەنشینی
تقاعس: بێ ورەیی، زەمتەیی، بێ زاتی
التقالید: داوونەریت
تقدم: پێشکەوتن، پێشوەچوون
تقدمي: پێشکەوتخواز، پێشوەڕۆ
تقدیر- شکر: پێزانین
تقدیر- تخمین: خەمڵاندن، خەمڵ کردن
تقدیر الکمیات: خەمڵاندنی بڕگەل

تقديري: گۆترەیی
تقرح: برینداربوون، کولبوون
التقرس: ڕچین
تقریبي: نزیکەیی
تقرير: راپۆرت
تقسیم: دابەشین، دابەشکردن
التقسيمات الادارية: دابەشینی کارگێڕی
التقشف: لێگرتنەوە، دەست پێوەگرتن
تقشیط: کڕاندن
تقصير: درێغی، کەمتەرخەمی
تقطير: دڵۆپاندن
التقطیع: کەرتکردن، *کەرکرن*
التقلص: کەمبوونەوە
تقلیـد- الاوسـمة: بە بەرۆکـەوە کردن، بەسنگەوە هەڵواسین
تقلید: لاسایی، چاولێکەری، *چاڤلێکرن*
تقلید- عادات: نەریت
- التقالید الاجتماعیة: نەریتی کۆمەڵایەتی
- التـقـالیـد العـامـة: نەریتی گـشـتی، نەریتی هەموانی
تقلیدي: ئاسایی، باو، نەریتی، ڕواڵەتی
تقلیص: کەمکردنەوە
تقوس: کەوانەیی، چەمانەوە
تقویم: ساڵنامە
التقويم (التقییم): هەڵسەنگاندن
تقيء دموي: خوێن هەڵهێنان
تقبیح: کێم کردن
تکاتف: هاوشانیەتی
تکاثف: چڕبوونەوە
تکاثر: زاوزێ، زۆربوون
تكافؤ: هاوهێزی
تکامل: تەواوکاری
التكبير: گەورەکردن
تکتل: گەلەکۆمەیی
التکتلات السياسية: گەلەکۆمەکیی سیاسی
تکثیف: خەستکردنەوە، چڕکردنەوە
تکرار: دووپاتکردنەوە، دووبارەبوونەوە
تکریر: پاڵاوتنەوە
تکريس: تەرخان کردن
تکلم: ئاخاوتن
تکملة- اکمال: تەواوکردن
تکهن: پێشبینی
تکوین: پێکەوەنان
التكوين: پێکهاتە
تکیّس: تورەکەکردن، کیس کردن
التكيف: ڕاهاتن، گونجان
تکییف: ڕاهێنان، گونجاندن
تل: گردۆڵکە، گرک
- تل رملي: گردۆڵکەی لمین
تلازم: هۆگری
تلاشي: نەمان، پووکانەوە
التـــلاصق: پێکەوەنووســـان، پێکەوەلکان، *پێکڤەمان*
تلاعب: یاری پێکردن
تلألؤ: درەوشانەوە، چرچرین
التلاؤم: گونجان، لوان
تلبیة النداء: بەدەنگەوەچوونی بانگەواز
تلتحم: دەگیرسێتەوە
تلتصق: دەلکێ، دەنووسێ
تلخیص: پوختەکردن
تلف: لەناوچوون، فەوتان
تلقائي: خۆکار، لە خۆوە

تلقيح (الانسان ضد مرض): كوتان
تلقيح (للحيوان): پەڕاندن
التلميح: ئاماژە
تلوّث: پيس بوون
تلوين: ڕەنگ كردن، ڕەنگكاری
تماسك: لێک گیربوون
تماس: وێک کەوتن، *ڤێک کەفتن*
تماماً: بەتەواوی
التمارين: ڕاهێنان، مەشق
تمتع: چێژ لێ وەرگرتن
تمثال: پەیکەر
تمثيل- في السينما والمسرح: نواندن
تمثيل- نيابة: نوێنەرایەتی
تمجيد: بەشان هەڵدان
تمدد: كشان
التمدين: بەشارستان كردن
التمريض: پەرستاری
- كلية التمريض: كۆلێجی پەرستاری
التمرين: مەشق، ڕاهێنان
تمزق: دڕان
التمشيط (للارض): كێومالّ كردن
التملص عن المسؤولية: خۆدزینەوە لە بەرپرسیارەتی
التملق: پانكردنەوە، مێچکەیی، مادەلایی
التمني: هیڤی
التمهيد: ڕێخۆشکەری
التمهيد- للكتاب: پێشەکی، پێشگۆتن
تمويل: پارەپێدان
- دوائر التمويل الذاتي: فەرمانگەی خۆبژێین
التموين، الذخيرة، الغذاء: ئازووخە، پێبژبوی
تميز: جیابوونەوە

التميمة: نوشتە
تمييز: جیاکردنەوە، هاوێرکردن، جیاوازکاری
التمييز العنصري: جیاوازکاریی ڕەگەزی
التنابز بالالقاب: ناووناتۆرەلێنان
التنافس: کێبەرکێ، پێشبڕکە
تناثر: پرژان
تنازلي: بەرەوژێر، بەرەوخوار
تناسب: هاوڕێژەیی، هاوڕێژە
تناسل: زاوزێ
تناسي: لەبیرەخۆبردنەوە، *ژبیر برن*
التناظر: هاویەکی
تنافر: لێک وەدوورکەوتن، *ژێک دوورکەفتن*
تنافذ: تێپەڕین
تناول: وەرگرتن
تناول الفطور: تاشت كردن، *تێشت خوارن*
التنبه: هەست كردن
تنبؤ: پێشبینی كردن
تنزيل (خصم): داشكاندن، هێنانەخوار
تنسيق: گونجاندن، هاودەنگی، هاوئاهەنگی
التنصت- الاستماع: گوێ شلكردن، *گوهـ لێگرتن*
تنصيف: نیوەکردن
تنظيف: پاككردنەوە
تنعكس: دەدرێتەوە
تنفس: هەناسەدان
تنفيذ: جێبەجێ كردن، بەجێ هێنان، رایی كردن
تنقل: گواستنەوە، جێگۆزی
تنقل الرحل: كۆچەری، جێگۆزیی كۆچەران
تنقلب: ژێرەوژووربوون، وەرگەڕان، قولپین
تنقيح: بژارە
التنقيط: خاڵبەندی
تنقية، تنظيف: پاككردنەوە

تنكر: خۆنەناس كردن
التنكيت، ظريف: نوكتەبازی، *ترانەکەر، حەنەکباز*
تنمية: گەشەپێدان
تنوع: جۆراوجۆری
التنوير: ڕووناككردنەوە
التنوير- عصر التنوير: ڕووناكیدەر، تیشکرێژ
تنويع: جۆراوجۆركردن
تهتز: دەلەرێتەوە، *دەهەژێیێت*
التهدئة: هێوركردنەوە
تهديد: هەڕەشە، *گەف*
تهذيب: پوختەكردن
تهريب: ئاواكردن، *ڕەڤاندن*
تهشم: تێكشكان، وردوهەڕا بوون، هویر و *هەرا بوون*
تهشيم: تێكشكاندن، وردوهەڕاكردن، هویر و *هەرا کرن*
التهلكة- الضيق: تەنگانە، *تەنگافی*
تهميش: بەپەراوێز كردن، داوێنكاری
التهور: سەرەڕۆیی، سەرچڵی
تهوية: باگۆڕین
تهيئة: ئامادەكردن
تهيج، اثارة: وروژان
توارث: بۆمانەوە، پشتاوپشت
توازن: هاوكێشی، هاوسەنگی، *هەڤسەنگی*
التوازن الدولي: هاوكێشیی نێودەوڵەتی
توازي: تەریبی، هاوڕێكی
تواضع: تەوازۆ خواستن، بێلافی
تواطؤ: دەست تێكەڵكەری
توافق: گونجان، سازان
توالد: زاوزێ، زایین
توأم: جمكە، جێویک، جێمک
التوبيخ: سەركۆنە
توتر الاوضاع: گرژیی بارودۆخ
توجيه: ڕێ بەدێیی، ڕێبەری، ئاراستە كردن
توحيد: یەككردن
تورط: تێوەگلان، پێوەبوون
تورم: هەڵئاوسان، ستووربوون، ئاوسان
توريط: تێوەگلاندن، پێوەكردن
توزيع: بەشینەوە، دابەشكردن، *بەلاڤکرن*
التوسط: نێوانداری، پێناوداری، *ناڤچیاتی*
توصية: ڕاسپاردە، ڕاسپاردن
توضيح: ڕوونكردنەوە، داخویانی
التوطيد: پتەوكردن
التوطين: بنەجێ كردن
توفير: پەیداكردن
توفير- جمع: پاشەكەوت، گلدانەوە
توفيق: سازان
توقع: ڕابینین، مەزەندەكردن
توقف: گیرسانەوە
تولّي: گرتنەئەستۆ
توليد: وەبەرهێنان
توليد الطاقة الكهربائية: وەبەرهێنانی وزەی كارەبایی
توهج: درەوشانەوە
تيار- حركة سياسية أو ثقافية: ڕەوت
تيار- كهربائي أو مائي: *تەزینک*، تەزوو، تەوژم، لوزەو. لە ناوچەی موكریان. دەڵێن؛ (لوزەوی ئاوێ. فرمێسك لە چاوانیدا لووزەوی بەست)
تيار الكتروني: تەوژمی یان تەزووی ئەلیكترۆنی
التيار الكهربائي: تەزووی كارەبا، تەوژمی كارەبا، *تەزینکا کارەبێ*

التيار المائي: تەوژمی ئاو، لێمشت
تيار هوائي: تەزووی با
التيار المتغير: تەزووی گۆڕاو
التيار المتناوب: تەزووی بەنۆرە
التيار المستمر: تەزووی نەگۆڕ. دی سی
تيس: تەگە، نێری، سابرێن
التين الشوكي: هەنجیری دڕکاوی
تيه: ونیەتی

ث

ثابت: چەسپیـو، چەسپ. دەگـوترێ: (ئەم بەرگـە چەسپە بەبەری).
ثابت (غير متغير): نەگۆڕ، خۆگر، جێگیر
ثأر: تۆڵە
ثخين: ئەستوور
ثاقب: کونکەر
ثالث: سێیەم
ثالثي: سێیەمی
ثانوي: لاوەکی، ناسەرەکی
ثانوي- مرحلة دراسية: دواناوەندی
ثاني: دووانە
ثانية (لحظة): چرکە
ثانية (مرة ثانية): دووبارە، دیسان
ثبات: جێگیری
ثبات نفسي: جێگیریی دەروونی
ثبوت: جێگیربوون
ثدي (للانسان): مەمک، چچک
ثدي (للحيوان): گووان، گوهان
ثرثار: دەمەوەر، فرەوێژ، زۆربدوێ، زۆربلێ
ثروة: سامان، کلوور، گەنج
الثروة النباتية: سامانی رووەکی
ثريا- نجمة: کۆ، پێروو
ثعبان: ماری گەورە، ئەژدیها
ثعبان السمك: مارماسی
ثغر: دەم، کون
ثغرة كبيرة: کەلەبەر، کولانە
ثقافة: رۆشنبیری، رووناکبیری، کولتوور
ثقب: کون
ثقل: قورسایی، سەنگایی، *گرانی*
ثقة- اطمئنان: متمانە، بڕوا، پشتڕاستی

- سحب الثقة: کێشانەوەی بڕوا
- طرح الثقة: خستنەڕووی بڕوا

الثقة بالنفس: باوەڕبەخۆبوون، متمانە بەخۆبی

ثقیل: سەنگدار، قورس، *گران*

ثقیل السمع: گوێگران

ثکنة: مۆڵگە

ثلاثة أضعاف: *سێ* ئەوەندە

ثلاثي: سێیینە، سیانی

ثلاجة: بەفرگرە

ثلاجة کهربائیة: بەفرگرەی کارەبایی

ثلث: سێیەک

ثلج: بەفر

ثم: ئەمجا، ئەوجا، *ئەڤجا*، *ڤێجا*

ثمار- ثمرة: بەر

ثُمن ١/٨: هەشت یەک

ثَمَن: نرخ

ثنائي: دووانە، جووتە

ثنائیات: جووتەنی، دووانەیی

ثنائیة الجنس: دووڕەگ، جووت *توخم*

ثنیة: نوشتاوەیی، *ڤەچەمیان*

ثوم: سیر

ج

جائز: شیاو

جائزة: خەڵات

جاذب: ڕاکێش

جاذبیة: ڕاکێشان

جاذبیة الارض: ڕاکێشانی زەوی، *ڕاکێشانا ئەردی یان زەڤیێ*

جارح: بریندارکەر

جاري: ڕەوان، ڕەوان تەنیا بۆ ئاو بەکارنایەت. دەگوترێ: زمانی ڕەوانە...

جاریة: کەنیشک، کەنیزەک

جاسوس: شۆفار، خەفیە، دەسکیز، *سیخوڕ*

جاف: وشک، هشک

جالیة: ڕەوەند، *ڕەڤەند*

جامد: نەگۆڕ

جامعة: زانکۆ، زانستگە

جانب: لا، تەنیشت، کێلەک، تەنکێش

جانح: لاسار

جاهل: کۆڵ، نەزان، کۆڵەوار

جبار: گەورە، مەزن

جبال: کۆ، کەژ، چیا، کێو

جبان: ترسنۆک، نەوێر

جبلي: کەژەکی، چیایی

جبل برکاني: کێوی گڕکانی، چیای *ڤولکانی*

جبن: پەنیر

الجبة: کەوڵ، *کەڤڵ*

جبهة- جبین: ئەنی، هەنیە، تەوێڵ، نێوچاوان

جبهة- للأحزاب: بەرە، ئەنی

جبهة الحرب: بەرەی شەڕ، شەرگە

الجبهة الامامیة: پێشەبەرە

الجبهة الخلفیة: پاشەبەرە

جبيرة: شەپک
جت: سێپەڕە، وێنجە، *ئونجە*
الجثة (للمقتول): لاشە، کەلاک، جەندەک، *کەلەخ*
جحيم: دۆژ، دۆزەخ
الجد: باپیر، کال
جدار: دیوار
جدار التحصين: دیوارە پارێز، چەپەر
جداول الماء: جۆگەلە، جۆبار، دێراو، جۆک
جداول احصائية: خشتەی ئەژماری
جدول- هندسي: خشتە
جدول زمني: خشتەی کاتەکی، *خشتا دەمی*
جرأء: سەبارەت
جدباء: قاقڕ، وشکێن، برینگێن
جدران مزدوجة: جووت دیوارە
جدري: ئاولە، خوریکە، خوریک
جدير- لائق: شایەن، هەژی
جدير بالذكر: شایەنی وەبیرهێنانەوەیە، هەژیی گوتنە
الجذام: گولی، *گوری*
جذب- سحب: بەکێش کردن، ڕاکێشان
جذر: ڕەگ، ڕەه، ڕه
الجذر- أصل: ڕیشە، پەندی کوردی دەڵێ: «ڕەگ بەڕیشە، گڵێنە بە بنەتۆو»
جذر المصدر: ڕەگی چاوگ
جذر الفعل: ڕەگی کار
جذع: قەد، باڵای دار، *قورم*
جذع مقطوع: کۆتەرە، بنکەدار
الجذوة: پشکۆ، سکڵ، پەنگر
الجرأة: وێران، نەترسان
جراب: توورەگە
جراح: *برینکار، نشتەرکار*
العمليات الجراحية: کردەوەی نەشتەرکاری یان *برینکاری*
جراحة: نەشتەرکاری، *برینکاری*
جرادة: کوللە، *کولی*
الجرب: گەڕی، گڕوەتی، گولی، *گوریاتی*
جرثوم: میکرۆب، خۆرە
جرح: برین
جرس- ناقوس: زەنگ، زیل
جرس كهربائي: زەنگی کارەبایی
جرف: ڕامالێن
جرّي: مارماسی
الجريء: بوێر، وێرەک، وێرا، نەترس
الجريان: ڕۆیین
جريش: بروێش، *دانهێرک*
جريمة: تاوان
- جريمة مخلة بالشرف: تاوانی ئابڕووتکێن
جز الغنم، جز الصوف: مەڕبڕینەوە، خوری بڕینەوە، *هری بڕین*
الجزء: بەش، پاژ، پشک
الجزء الاول: بەشی یەکەم، *پشکا ئێکێ*
جزئي: پاژەکی، بەشەکی
جزاء (للخير): پاداش
جزاء (للشر): سزا
جزاف: بەخۆڕایی
جزالة: زەوەند
جَزَر: گێزەر
جزر: نیشتنەوە، کشانەوەی ئاو، داکشان
- المد والجزر: هەڵکشان و داکشان
جزيرة: دوورگە، *گزیرتە*
جزية: سەرانە
الجزيئة: گەردیلە

جسر: پرد، پر
جسم (للاحياء): لەش
جسم (للجمادات): تەن
الجشع: چاوچنۆكی، تێرنەخۆری
جص: گەچ، گێچ
جفن: پێڵو
جلاء: بەجێ هێڵان
جلب الانتباه- جلب النظر: سەرنج ڕاكێشان
الجلد- الجلود: پێستە، چەرم، پیست، *كەڤل*
جلد الافعى: كاژ، *تیڤل*
جلمود: كەور، كەڤر
جليد: سەهۆڵ، *بەستی*
- العصر الجليدي: چاخی سەهۆڵێن
جماد- كائنات جامدة: بێ گیان، مردە
جماعة: كۆمەڵ، دەستە
جمجمة: كاژەڵە، كاسەسەر، *قاف (قافێ سەری)*
جمعية: كۆمەڵە، *جڤات*
الجمال: جوانی، بەدەوی
- علم الجمال: زانستی جوانی، جوانیناسی
- فلسفة الجمال: فەلسەفەی جوانی، فەلسەفەی جوانیناسی
الجمالية: جوانكاری، بەدەوكاری
جمرة: پشكۆ، پەڕەنگ، پەل، سكڵ، پەنگر
الجمرة الخبيثة: پشكۆی چەپەڵ، ئەنتراكس
الجمعية الاستهلاكية: كۆمەڵەی بەرخۆری
الجمعية التشريعية: كۆمەڵەی یاسادانان
جمع: كۆكردنەوە، *كۆمكرن*
جمل: وشتر، حیشتر
جملة: بەكۆمەڵ، كۆ، كۆم
جملة- في اللغة: ڕستە، *هەڤۆك*
جملة استفهامية: ڕستەی پرسەكی
جملة بسيطة: ڕستەی سادە
جملة مختلطة (معقدة): ڕستەی ئاوێتە
جملة مركبة: ڕستەی لێكدراو
جملة معقدة شرطية: ڕستەی ئاڵۆزی مەرجەكی
جمهور: جەماوەر، كۆمەڵانی خەڵك
جمهورية: كۆمار
- رئيس الجمهورية: سەركۆمار
الجمود العقائدي: وشكە بڕوایی
جميع: هەموو، گشت، سەرلەبەر، *هەمی*
جميل: شەپاڵ، جوان، شۆخ و شەنگ، ڕند
جميل- خلاب: دڵگیر
جناح- اجنحة: باڵ، باسك
- الاجنحة الغشائية: باڵە پەردەیی
- الاجنحة الغمدية: باڵە كێلانی
الجنازة: تەرم
جندي: سەرباز
جنس- *sex*: زایەند، *توخم*
جنس- أصل: ڕەگەز، *نفش*
الجنسية: ڕەگەزنامە
جنوب: باشوور
جَني: چنینەوە، *چنین*
جني الثمار: چنینەوەی بەر، *چنینا بەرهەمی*
جنين: ئاوەلەمە، پز
جهاد (كد): ڕەنجدان، ئەرك كێشان، *ڕێنجبیبوون*
جهاد: خەباتی ئایینی
جهاز (للجسم): كۆئەندام
جهاز (للآلة): دەزگا، ئامێر
جهاز اطفاء الحريق: دەزگای ئاگركوژێنی
جهاز الحفر الرحوي: دەزگای هەڵكەندنی دەستاڕی
جهد- واجب: ڕەنج، ئەرك

جهنم: دۆژ، دۆزەخ
جهة: شوێن، لایەن، دیو، لا
جو (للفیزیاء): ئەتمۆسفێر
جو (للجغرافیة): کژ، *سەقا*
جواب: وەڵام، بەرسڤ
جوار: هاوسێیەتی، *هەڤسویاتی*
جواز السفر: پاسپۆرت
جوالق: خەروار، جەواڵ، شلیف، *جوهال*
جوالة: دیدەوان، *گەرۆک*
الجوع: برسیەتی، *برسیاتی، برسی*
جوف: کلۆرایی، بۆشایی، *ڤالایی*
جوقة موسیقیة: ئۆرکێسترا
جولة: گەڕان، *گەڕیان*
جولة (للعب): کایە
جولة (مباحثات): گەڕ، خول
جوهر: کاکڵە
جینوساید: تۆوبڕینەوە
جیب: گیرفان، بەریک
جید- ثمین: ڕند، باش
جیش: سوپا
جیل: پشت
جیولوجي: زەویناس

ح

حاجب- للإنسان: برۆ
حاجب- عازل: پەردە
حاجز: بەربەست، لەمپەر، ڕێگر
حاجز بین الخصمین: ناوبژیکەر، بەرەڤان
حاجة- حاجیات: پێویستی، *پێدڤیاتی*
حاد: تیژ
حاد (للجبل): ڕک
الحارس: پاسەوان
حارس: پاسەوان، زێرەڤان
- الحراسة: پاسەوانەتی، زێرەڤانی، پاوانتی
حارس القبور: زێوان
حارس المساجد: مجێور
الحازم: لێبڕاو، پشت ئەستوور
حاسبة: پێژمێر
حاسبة الکترونیة: پێژمێری ئەلیکترۆنی
حاسبي: ژمێرەیی
حاسم: بنەبڕکەر، یەکلاکەرەوە
حاسة: هەست
حاسة اللمس: هەستی بەرکەوتن
حاشیة: پەراوێز، داوێن
حاصد: سەپان
- آلة حاصدة: ئامێری درەو، ئامێری درووێنە، ئامێری سەپانی
حاصل: سەرەنجام، بەرکەوت
حاصلات زراعیة: بەروبوومی کشتوکاڵ، یان *چاندنێ*
حاصل الجمع: سەرەنجامی کۆکردنەوە
حاصل الضرب: سەرەنجامی جاران کردن
حاصل الطرح: سەرەنجامی دەرهاویشتن
حاصل القسمة: سەرەنجامی دابەشین

حاضر: ئێسته، نها، ڤێگاڤێ، *نوکه، نهو*
حاضنة: دایەن
حافز- محفز: هاندەر
حافة: لێوار، لێڤ
حاکم- للسلطة: فەرمانڕەوا
حاکم- للقضاء: دادوەر
حالا: دەسبەجێ
حالة: بار، دۆخ
حالة التوازن: باری هاوسەنگی
حالة طبیعیة: باری خوەزایی یان سروشتی
حالة طواريء: باری ناکاوی
حالة مزمنة: باری درێژخایەن
حالوب: تەزرە، *گژک، گژلوک*
حامض: ترش
الحامضیة: ترشیەتی
حامل- للأنثی: ئاوس، *ئاڤس*
حامل- رافع: هەڵگر
حاملة الطائرات: هەڵگری باڵەفڕان
حاملة الوقود: هەڵگری سووتەمەنی
حانوت: فرۆشگە
حائك: جۆڵا، تەڤنکەر
حب: مەرکانە، دەن
حُب: ئەڤین، خۆشەویستی، حەز
حب الاستطلاع: حەزی سەرانسۆیی
حب التملك: حەزی خاوەنداریەتی
حب الظهور: حەزی خۆنووێنی
حباري: مێشەسی (باڵندە)
حبال: پەت، گوریس، *وەریس*
حبر: مەرەکەب
الحبس: بەندکردن
حبل: گوریس، وەریس، پەت
الحبل الشوکي: دەماری دڕکەیی
حبل صوتي: دەماری دەنگ، *دەنگەژێ*
حبة: دەنک، دانە
حبة اللقاح: هەلاڵە، تۆوی نێرەکی
حبو: گاگۆلکێ
حبوب: دانەوێڵە، *دان*
حبوب: دەنکە
- حبوب مسکنة: دەنکەی هەدادەر
- حبوب مهدئة: دەنکەی خاوکەر
- حبوب منع الحمل: دەنکەی سک نەگرتن
حبیب- حبیبة: گراوی، بەنگینە، *خۆشتڤی*
حتی: هەتا، تەنانەت
حتی مطلع الفجر: هەتا کازیوەی بەیان
حث: هاندان
حجاب: لەچکە. لە فۆلکلۆردا هاتووە: «بیدە بەسەردا لەچکەی پەشمینە+ بچین بۆ سەحرا دنیا رەنگینە»
- محجب: لەچەکدار، *پەردەپووش*
حجر: بەرد، *بەر*
حجر الزاویة: بەردەسیلە، (سیلە) چ بەکرمانجی و چ بەسۆرانی (زاویة- رکن) واتە گۆشە دەگەینێ، (ماڵیان لە سیلەی قەلاتێ. بەسیلەی چاو سەیری کردم).
حجر الاساس: بەردی بناخە، *بەرێ بناخەی*
الحجر الحنطي (الحنطاوي): بەردی گەنمی
حجر رملي: بەردی لمی، تەمۆخ، *بەرەخیز، خیزەبەر*
حجر الصوان: بەردەستێ
حجر طیني: بەردی گڵێن، کەستەک
الحجر الفضي: بەردی زیو، *بەرێ زیڤی*
حجر الکلس: بەردی گەچ، *بەرێ گێچێ*
حجر المسن: بەردی هەسان

حجر الهداية: بەردی ڕێنوێن
حجز: گلدانەوە، گرِدان. دەگوترێ: «بۆ خۆمم گرِ داوە، واتە گرتوومە».
حجل: سوێسکە، *سویسک*
الحجم: قەوارە، بارست
حجة: بیانوو
حد: ڕادە، سنوور
حد الاشباع: ڕادەی تێری
الحد الفاصل: ڕادەی جیاکەرەوە
الحد النهائي: ڕادەی کۆتایی
الحداثة: نوێژەنایەتی، نوێدەمایەتی
حداثة -للعمر: هەراشی
- حدث، احداث: هەراش
حداثة العهد: نوێدەم
حدأة: کۆلارە
حدث: ڕووداو، بوویەر
الحدس: سۆسە
حدة (للجبل): ڕک، لێژ، نشێو
حدوث: ڕوودان
حدود: ڕادە، سنوور
حدود مشتركة: سنووری هاوبەش، سنووری ناوکۆ
حديث: ئاخاوتن، پەیڤین، *ئاخافتن*
حديث: نوێباو، نوێدەم
حديد: ئاسن
حذاء: پێڵاو، *پێلاڤ*
حذاء شعبي: پێتاو
الحذف- الازالة: لابردن، کوژاندنەوە، *لابرن*
حذق: زرنگی
حُر، طليق: ئازاد، بەرەڵڵا
حَر: گەرما، گەرمی
حرارة: گەرمی
حرارة كامنة: ماتە گەرمی
حراشف- حرشفة: پوولەکە
حرب: شەڕ، *جەنگ*
الحرب الأهلية: شەڕی خۆبەخۆ
الحرب الباردة: شەڕی سارد، *شەڕێ سار*
الحرب الداخلية: شەڕی ناوەخۆ، *شەڕێ ناڤخۆ*
الحروب الصليبية: شەڕی خاچپەرستی
حرب العصابات: شەڕی پارتیزانی
الحرب الكلامية: شەڕە قسە، دەمەدەمانێ، *شەڕە ئاخفتن*
حرباء: قومقومۆک
الحرث: شۆو، شۆڤ
حرج: ناسک
حرص: پەرۆشی، *ڕژدی*
حرف- في اللغة: پیت
حرف الربط: پیتی پێوەندی
حرف الشيء: لێوار، *لێڤ*
حرفة: پیشە
الحرفي: پیشەوەر، پیشەدار
حرق: سووتاندن
حريق: ئاگرکەوتنەوە
حركة: جووڵە، بزاوت، بزاڤ، لڤین، بزووتنەوە
- محرك: بزوێن
حركة ارادية: جووڵەی خۆویست
حركة لاارادية: جووڵەی خۆنەویست
حركة دائرية: جووڵەی بازنەیی
حركة دورانية: جووڵەی سووڕانی
حركة رحوية: جووڵەی دەستاڕی
حركي: بزوێنەیی
حركة ذاتية: خۆبزوێن، *خۆلڤ*
حركة التحرير: بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی، *بزاڤ*

رزگاریخوازی
الحركة النقدية: بزووتنەوەی رەخنەیی
الحركة النقدية- المالية: بزووتنەوەی دراوی، *بزاڤا دراڤی*
حرة التغذية (المعيشة): خۆژیێن
الحروف الصحيحة: پیتی دەنگدار
حروف العلة: پیتی بزوێن
حروق: سووتان، *سوتن*
حريات: ئازادی
حرير: ئاوریشم، ئارمووش، هەڤریشم، *ئاڤرموش*
حرير صناعي: ئاوریشمی دەستکار، *ئاڤرموشا دەستکار*
حرير طبيعي: ئاوریشمی خوەزایی، *ئاڤرموشا سروشتی*
حريص: سوور، رژد
حرية: ئازادی
حرية التعبير: ئازادیی دەربڕین
حرية الصحافة: ئازادیی رۆژنامەوانی
حرية العقيدة: ئازادیی باوەڕ
حرية الفكر: ئازادیی بیر
حز: شیف، کووز
حزازات: ناکۆکی، بۆندژی
حزام: پشتێن، پشتێنە، کەژوو، *قایش*
حزام الأمان: کەژووی تەناهی
الحزام الامني- على الارض: پشتێنەی تەناهی
حزب: پارتی
الحزم: سووربوون
الحزم: لێبڕاوی، پشت ئەستووری
حزمة- باقة: چەپک
حزمة ضوئية: تیرێژی رووناکی
الحزن: خەم
الحزين: خەمبار، خەمگین
حس-حواس: هەست
حساب: ژمێرە
- حساب ختامي: دوواژمێرە
الحسابات: ژمێریاری
- مديرية الحسابات: بەڕێوەبەرایەتیی ژمێریاری
حساس: هەستیار، ناسک
حساسية: هەستیاری، هەستەوەری
حسب- بموجب: بەپێی، بەگوێرەی
حسم: لابەلاکردنەوە، یەکلایی کردن
حسن الخُلق: ئاکارجوان، *رەفتارجوان*
- سيء الخلق: ئاکاردزێو
حشائش: گژوگیا، *گل و گیا*
حشرات- حشرة: مێروو
- مبيد الحشرات: تووناکەری مێروو
حشرة المن: شۆکە
حشو: ناوەخن
حصار: گەمارۆ، ئابلووقە، *دوورپێچ*
حصان: *هەسپ*
حصبة: سورێژە، سۆریکە، سۆرک
حصر: گەمارۆدان، لە چەمبەر کێشان، لە ئابلۆوقە خستن، *دوورپێچی*
حصر (للمياه): پەنگانەوە، *پەنگین*
حصة: بەش، پشک
حصى: زیخ، چەو
حضارة: ژیار
حضاري- متمدن: ژیاری
حضانة: دایەنی
- دار الحضانة: خانەی دایەنی
حضر: ئاوەدانی
حضري- ساكن: بنەجێ، نیشتەجێ

حضن: باوەش، ئامێز
حطب: گزرە، *دار*
حظ: بەش، بەخت
حظيرة-حظائر: گەوڕ، گۆڤ
الحظيرة الدولية: گەوڕی نێودەوڵەتی
حظيرة دجاج: کولانە مریشک، *کولکێ مریشکا*
حفار: کرمی دارکۆڵ
حفارة (آلة): کۆڵەک، ئامێری هەڵکۆڵین، ئامێری زەویکۆڵ
حفر: هەڵکەندن، کۆڵین، *هەلکولین*
حفر الآبار: بیر لێدان
حفرة: چاڵ
حفريات: هەڵکۆڵراو
حفظ- عن ظهر قلب: لەبەرکردن
حفلة: ئاهەنگ، زەماوەند
حفيد: نەوە، نەڤی، نەڤی چرک
حق-حقوق: ماف
حق التعلم: مافی فێربوون
حق العمل: مافی کارکردن
الحق في الحياة: مافی ژیان
حقائق: ڕاستی
الحقائق الاساسية: ڕاستیی بنەڕەتی
حقبة: چاخ
حقبة زمنية: چاخێکی دەمکاتی
حقد: کینە، *کین*
حقل (للمزرعة): مەزرا، کێڵگە
حقل (حقول النفط): چاڵەنەوت
حقول الشلب: مەرەزە
حقل (الحيوانات الداجنة): مەزرای پەلەوەر
حقوق الانسان: مافی مرۆڤ
حقيبة: هەگبە، *جانتە*
الحقيبة الدبلوماسية: هەگبەی دیپلۆماسی
حقيقة: ڕاستی
حك: خوراندن، خوران
حكم: فەرمانڕەوایی، دەسەڵات، دەسەڵاتداری
الحَكَم: ناوبژیوان
حكم ذاتي: دەسەڵاتی خۆبەڕێوەبەری، *ئۆتۆنۆمی*
الحكم الملكي: دەسەڵاتی پاشایەتی
الحكمة: ژیری، قسەی نەستەق
الحكَم القديمة: قسەی نەستەقی پێشینان
حكَومة: حکوومەت
حكيم: چازان
حل: شیکردنەوە، هەڵوەشاندنەوە
- منحل: هەڵوەشاوە
حل (للمشاكل): چارەسەرکردن
حل السؤال: شیکردنەوەی پرسیار
حلال- جائز: حەڵاڵ
حلب: دۆشین
حلبة: شملی
حلزوني: پێچەڵپێچ
حلف: پەیمان
حلقة: ئەڵقە، خەلەک
حلقة وصل: ئەڵقەی پێک گەیاندن
الحلم: نەرمی
حُلُم، رؤيا: خەون
حُلّم: گەنە
حلمة الثدي: گۆی مەمک
حلمة الضرع: گۆی گوان
حلو: شیرین
حلول استسلامية: چارەسەری خۆبەدەستەوەدەرانە
حلويات: شیرینی
حلي ذهبية: خشڵ، چەک

حليف: هاوسوێند، *هەڤپەیمان، هەڤسویند*
حمال: کۆڵ هەڵگر، *بارهەلگر*
حمالة: ڕاگر، هەڵگر
حمام (طير): کۆتر
حمّام: گەرماو، گەرماڤ، سەرشۆرک
حماية: پاراستن
الحماية الدولية: پاراستنی نێودەوڵەتی
الحماية الذاتية: خۆپاراستن، پاراستنی خۆبەکی
الحماية العامة: پاراستنی گشتی یان هەمووەکی
حماية گمرگية: پاراستنی گومرگی
حمضيات، حوامض: مزرایی، مزرەمیوە، مزرەنی
حمل: هەڵگرتن، بار، بارگە
حملة: پەلامار، هەڵمەت، شاڵاو، *هەو*
حملات التعريب: شاڵاوی عەرەبکاری، *هەوا عەرەبکرنێ*
حملات الترحيل والتهجير: شاڵاوگەلی ڕاگواستن و دەربەدەرکردن، *هەوێت ڤەگوهاستن و دەربەدەرکرنێ*
الحمو: خەزوور
حموضة: ترشیەتی، ترشایی، مزرایی، *ترشی*
حمولة: بار
حمى: تا
حمى الثلث: سێبەڕۆ
حناء: خەنە
حنجرة: قوڕگ، قوڕقوڕاگە
حنطة: گەنم
حنفية: پلووسک، *زەنبەلە*
الحواف، الاطراف، الجوانب: کێلەک، تەنکێش، پەل
حوالي: دەوروبەر، نێزیکەی
حوت: نەهەنگ
حور- شجرة: چنار
حور-حورية: پەری
حورية- حشرة: پێکوڕە
حوصلة: چیکڵدانە، *بەرچێلک*
حوض: ئەستێرک، ئاوگر، ئاوزێڵ، چاڵاو، گەڕاو، گەڕاڤ، ئاوگیر، *گەر*
حوض النهر: بەست، ئاوەڕۆ
حول: دەور، ساڵ
حولية: ساڵەکی
حي: ژیدار، زیندوو، زیندە، *زیندی*
حياد: بێلایەنی
حياكة: چنین
حياة: ژیان
حياة الترحال: ژیانی کۆچەری
حَيِّز: کەلێن
الحيض: بێنوێژی، *بێنڤێژی*
حيف: ستەم
حيلة: تەڵەکە، فێڵ
حيمن: سپێرم، تۆو، *تۆڤ*
حين: کاو، گاڤ
- بين الحين والاخر: کاو نا کاوێ، دەم نادەمی
حيوان: گیانەوەر، *گیاندار*
الحيوانات- المواشي: ئاژەڵ، *تەرش*
حيوانات مفترسة: گیانەوەری دڕندە
حيود: لادان
حيوي: ژیداری، زیندووەتی، زیندەیی

خ

خاتمة: کۆتایی، بنەتا، دوماهی
خادع: هەڵخەڵەتێن، خاپینۆک
خادم: خوڵام، خزمەتکار، پاکار، نۆکەر
خارج: دەرەوە، دەرچوو

خارج البلاد: هەندەران، دەرەوەی وڵات
خارجي: دەرەکی
خارصين: تۆتیا
الخارطة: نەخشە
خارق: لە ئاسابەدەر
الخاسر: دۆڕاو
خاص: تایبەتی
خاصية- الخواص: تایبەتایەتی، تایبەتمەندی
الخافر: ئێشکگر، *نۆبەدار*
خالٍ، مكشوف: ڤالا، بەتاڵ، بۆش
خالد: نەمر
خاضع: لارەمل، ملکەچ
خام: خاو، کاڵ، *خاڤ*
خامس: پێنجەم
خامل: سست، خاو، *خاڤ*
خانق: خنکێنەر، ئەوکگر
- أزمة خانقة: تەنگژەی ئەوکگر یان بینگر
خائب: هەناسەسارد، بێ هیوا، هیوابڕاو
خائن: ناپاک
خباز- خبازي: تۆڵکە
خَبَث: خڵتە، کۆزەر، تڵپە
الخبرة: شارەزایی
الخبرة الفنية: شارەزاییی هونەری
خبز: نان
خبيث: چەپەڵ
الخبير: پسپۆڕ
خبير الواردات: پسپۆڕی داهات
خبير الادارة والمالية: پسپۆڕی کارگێڕی و دارایی
ختان: خەتەنە، سونەت
خثرة: هەوێن، هەڤێن، هێڤێن، *مەییو*
خد: ڕوو، ڕوومەت، هنارکا روو

خدش: ڕووشاوی، ڕووشاندن، ڕووشان، *ڤەڕووشان*
الخدع: فریودان، تەفرەدان، خاپاندن، هەڵخەڵەتاندن
خدعة: فریو، تەفرە
الخدمات الصحية: خزمەتگوزاریی تەندروستی
الخدمات البلدية: خزمەتگوزاریی شارەوانی
خدمة- خدمات: ڕاژە، خزمەت
خدمة عسكرية: خزمەتی سەربازی
خرابة- خرائب: وێرانگە، کاولگە، کەلاوە
خراج: باج
خرافة-خرافات: ئەفسانە، پڕوپووچ، بەندوباو
خردل: خەرتەلە
خرسانة: کۆنکریت
خرسانة مسلحة: کۆنکریتی شیشڕێژ
خرطوش: گوللە، فیشەک
خرطوم الفيل: شەڵفەی فیل
خَرْق: بەزاندن
خَرْق القانون: یاسابەزێنی
خِرَق بالية: پەڕۆکۆنە، کنجڕ
خروج: دەرچوون
خروع: گەرچەک
خريطة- تصميم: نەخشە، پلان
خريف: پاییز
خزائن مدفونة: گەنجینەی وەشارتی
خزان مائي: کۆگەی ئاو، ئاوگە
خزانة: کۆگە
خزف: سیرامیک، چینی، گڵێنە، سواڵەت
خزن: لە کۆگە نان، داکردن
الخزينة: گەنجینە
الخزينة العامة: گەنجینەی گشتی

خسارة: دۆڕان، زیان، زەرەر
خسوف: مانگ گیران، *هەیڤ گرتن*
خشب: دار، تەختە
خشخاش: خاشخاش
خشن: زبر، زڤر، دڕ
الخصب: بژوێن، بەپیت، بیتوێن
خصر: کەمەر، کەلەکە، *ناڤ تەنگ*، ناوکێل، ناڤکێل. لە گۆرانیی، کوردیدا هاتووە: «ناوکێلّ زراو».
خصم- تنزیل: داشکاندن
خصوبة: پیت
الخصوصیة: تایبەتکاری
الخصوصیة المحلیة: تایبەتکاریی خۆماڵی
خض: ژەنین
خضاضة: مەشکە، ژەنەک
الخضرة: سەوزی
الخضراء- مناطق خضراء: ناوچەی شیناوەرد
خضروات (محاصیل صیفیة): تەڕەکاڵ، سەوزەوات
خضوع: لارەملی، ملکەچی، بەرفەرمانی
خط: هێڵ
خط الاستواء: هێڵی یەکسانی، هێڵی کەمەرە
خط افقي: هێڵی ئاسۆیی
خط عمودي: هێڵی ستوونی
خط مائل: هێڵی لار
الخطب الناریة: وتاری ئاگرین
الخطبة: دووان، وتار، گوتار
خطبة یوم الجمعة: دوانی ڕۆژی هەینی
خطوط جویة: هێڵی ئاسمانی
خطوط العرض والطول: هێڵی پانی و درێژی
خطوط وهمیة: هێڵی نەدیو

الخط المستقیم: هێڵی ڕاست
الخط البیاني: هێڵی ڕوونکاری
الخطأ- الهفوة: هەڵە، چەوتی، شاشی
خطاب- مقال: وتار، گۆتار
الخطاب السیاسي: گوتاری سیاسی
خطر- مخیف: مەترسی
خطة: پلان
الخطة الخمسیة: پلانی پێنجینە
الخطوبة: خوازبێنی، *خوازگینی*، نیشان کردن
خطوة: هەنگاو، پێنگاڤ، *گاڤ*
الخطیب: دوواندەر، وتاردەر
خفاش: شەمشەمەکوێرە، *چەکچەکویلە*
خفایا: پێوار، نەدی، شراوە
- الجوانب الخفیة: لایەنی شراوە، پێوار، نەدیو
خفقان القلب: دڵەکوتێ
خفوت: کزی، کپی
خفیف: سووک، سڤک
خل: سرکە
خلاصة: پوختە، پوخت. دەڵێ: «نەخت بێ و پوخت بێ».
خلاف: بەرەواژ
خلایا: خانە
خلد: گۆڕهەڵکەنە
خلسة: خشکەیی
خلع: لەجێ چوون
خلف: پاشهات
خلفیة: پشتینە
خلیج: کەنداو، *کەنداڤ*
خلیط: تێکەڵ
الخلیفة- نائب: جێگر
خلیة: خانە

خمر: شەراو، بادە، مەی
خُمس (١/٥): پێنج یەک
خمود: سرەوتن
خمول: سستی، خاوی
خميرة: هەڤێن، هەوێن، هێڤێن
خميرة الخبز: هەویرترش، هەڤیرترش
الخميلة: گوڵزار
الخنادق الحربية: سەنگەری شەڕ
خنثى: نێرەمووک
الخندق: کەندڕ، کەندەک
الخوف: سام، سەهم، ترس
خيار- نبات: ئاروو
خيار- اختيار: بژارە. دەگوترێ: (هیچ بژارەیەکم لەبەر دەمدا نییە).
خيالة: سوارە
خيانة: ناپاکی
خير: فەڕ
خيرات: خێروبێر
الخيبة: هەناسەساردی
خيثرة: مەبیو
خيط: دەزوو، داو، داڤ، تاو، تاڵ
خيل- خيول: بەرزە، وڵاخی بەرزە، دەوار
الخيلاء- اظهار التكبر: فیز، کەشوفش

د

الداء: دەرد
داء الصدف: دەردی بەڵەکی
داء الكلب: سەگەناز
دائر: خولاوە، سووڕاوە
دائرة (هندسية): بازنە
دائرة إستوائية: بازنەی یەکسانی یان کەمەرەیی
دائرة المعارف: ئینسایکلۆپیدیا
دائرة - دوائر رسمية: فەرمانگە
دائرة البريد: فەرمانگەی پۆستە
دائم: بەردەوام
دائماً: هەمیشە، هەردەم، هەمووەدەم، هەرگاڤ
دائمي- مقيم: بەردەوام
دابة: چوارپێ، وڵاخ، دەوار، چارەوێ
داجن: پەلەوەری ماڵی یان کەوی
داخل: ناو
داخلي: ناوخۆیی، ناوەکی
داخن: دووکەڵدار
دار: خانە، خانوو
دار الرعاية: خانەی چاودێری
دار الحضانة: خانەی دایەنی
دارسين: دارچین
دافع: پاڵنەر
دافيء: شلەتێن، شیرتێن
دافيء المناخ: ئاووبای شلەتێن
دبابة: تانک
دباغة الجلود: پێستە خۆشەکردن
دبس: دۆشاو، *دوشاڤ*
دجاج: مریشک
دجال: دەستبڕ، تەجاڵ
دجل: دەستبڕی

دحرجة: خلۆرکردنەوە، *گرێل کرن*
دخان: دووکەڵ، دومان
دخل: داهات، دەرامەت
دخل قومي: داهاتی نەتەوەیی، دەرامەتی نەتەوەیی
دخولية: دەرگانە
دخيل: غەوارە، لایدە، بیان
دراج: پۆڕ
دراجة: پایسکل
دراسات اجتماعية: لێکۆڵینەوەی کۆمەڵایەتی
دراسة: لێکۆڵینەوە، *ڤەکولین*
درج: پێپلکە، پلیکانە، پێپلووک، پەیژە، *پایسک، پێ پەلیسک*
الدرجة: پلە، پلەک
درجة الاتقاد: پلەی کڵپەکردن، *پلاگرگرتنێ*
درجة الغليان: پلەی کوڵان، *پلا کەلینێ*
دردار: پەڵک، ڕەشەدار
درز: درز، قلێش، تلیش، *دەرز، کەلشتە*
درس: وانە
درع: سێڵ زرێ، مەتاڵ
دَرَنة: سەلک، گرێ
دروع مسبلة: زرێی ئاودامان
دزينة: دەرزەن، دەستە
دستور: دەستوور
الدعاء بالخير: نزا
الدعاء بالشر: تووک، نفڕ، نفرین
دعامة- مسند: پاڵەوانە، پشتەک
دعاية: پڕۆپاگەندە، بانگەشە
دعم: پشتەوانی، *پشتەڤانی*
دعموصة: سەرەمێکوتە
دعوة: بانگهێشتن
دف: دەف
دفاع: بەرگری، بەرەڤانی، داکۆکی
الدفاع المدني: بەرگریی شارستانی
الدفاع عن الذات: بەرگری لە خۆکردن
دفتر: دەفتەر
دفعة- من الدفع: تەکان
دفعة- مرة: جار
دقائق (للمادة): وردیلە، وردکە، *هویرکەلە*
دقات القلب: لیدانی دڵ، *لێدانا دلی*
دقة: وردی، *هویری*
دَقة: لێدان، ترپە
دقيقة (للزمن): خولەک، خولکە
دكتاتور: ملهوڕ، دیکتاتۆر
دكتور: دکتۆر
الدلالة (دليل الطريق): ڕێپیێشاندەر، بەڵەد
دلك (للانسان): شێلان، *پەرخاندن*
دلك (للشيء): لێخشاندن، *تێ هوسین*
دليل (علامة): نیشانە
الدليل: شوێن هەڵگر (بۆ دزی و شوێن پێ دۆزینەوە)، چاوساغ
الدليل- مرشد العمل: ڕێزان، ڕێناس، ڕێبەر
الدليل- البرهان، الحجة: بەڵگە
دم: خوێن
دماغ: مێشک، مەژی
دمع: فرمێسک، ڕۆندک، هێسر
دموي: خوێنین، خوێناوی، *خوینەلو*
الدنيا- العالم: دنیا، دنێ، گێتی
الدهر- الايام: چاخ، سەردەم، ڕۆژان
الدهس: پلیشاندنەوە
دهليز: دالان، ڕێڕەو
دهن: ڕۆن، دۆن

دهني: چەور
دواء: دەرمان
دوائر– من الدوران: سوورگە
دوائر– ج دائرة: فەرمانگە
دواجن: چینەکەر، پەلەوەر
دوار (دوار البحر): سەرسوورکێ، وڕی، سەرەگێژە
دوار: خولاوە، زڤڕوک
دوامة: گێژاو، گێژەنگە
– دوامة الحرب: گێژەنگەی شەڕ
دودة: کرم
دودة الأرض: کرمی زەوی، گڵەخۆرکە
دَور: سەردەم
دور– دورة: خول، سووڕ
دوران: سووڕانەوە، سووڕ، خولانەوە، زڤڕین
دور الحضانة: خانەگەلی دایەنی
دورة الحياة: سووڕی ژیان
الدورة الدموية: سووڕی خوێن
الدورة السنوية: ساڵ وەرگەڕان، ساڵ وەرسووڕان
دورة المياه: ئاودەست
الدوس بالاقدام، السحق: پلێشانەوە، پێماڵ، پێخوست، پێ دەوس
دول التحالف: وڵاتانی هاوپشت یان هاوپەیمان
دول متحالفة: وڵاتانی پەیماندار یان هاوپەیمان
دولة: دەوڵەت
دول نامية: دەوڵەتی یان وڵاتی پەرەستێن
دون: ژێر
دون جدوى: بەفیڕۆ، بێ سوود
الدونم: گاوخان، دۆنم، (٢٥٠٠) مەتر چوارگۆشە
دوي: گرمە، زرمە، گورمین
دويلة: دەوڵەتۆکە
ديك: کەڵەباب، کەڵەشێر، دیکڵ، خروسک
ديم: بەیار، دێم
ديمومة: بەردەوامبوون، بەردەوامیەتی
دين: ئایین
دَيْن: قەرز
ديوان: دیوان
ديوان الرقابة المالية: دیوانی سانسۆری دارایی

ذ

ذائب: تواوه
ذات: خۆ
ذات الرئة- مرض: سی ئاوسان، نەخۆشیی سی، سی ئێشە، دەردەسی
ذات سرعة عالية: تیژڕۆ
ذات شأن: پێوەندیدار
ذات الطابع: مۆرکەدار
ذات الطابع المحلي: مۆرکەداری خۆماڵی
ذات طبقتين: دووتوێک، دووچینە
ذات فلقتين: دووپەلکە
ذات فلقة واحدة: یەک پەلکە
ذات نواة: ناوکەدار
ذات نواة واحدة: یەک ناوکە
ذات مرتبة: پایەدار
ذاتي: خۆیەکی. لەسەر پێوانەی: دەرەکی، ناوەکی، لاوەکی، ئاوەکی
ذاتي-تلقائي: خۆبزوێن
- أسلحة ذاتية الحركة: چەکی خۆبزوێن، *ئۆتۆماتیک*
ذاتية: خۆبەتی
- مديرية الذاتية: بەڕێوەبەرایەتیی خۆبەتی
الذاكرة: بیرەوەر
ذباب- ذبابة: مێش
ذبابة الخيل: مێشە ئەسپانە
ذبابة الفاكهة: مێشە میوانە
ذبحة صدرية: سینگەسۆتە
ذبذبة: لەرەلەر، لەرینەوە
ذخيرة: زەخیرە، تفاق، ئازووخە
ذر: پرژاندن
ذر الغبار: گەردیلە یان تۆز پرژاندن

ذراع: باسک، بازوو
ذراع المقاومة: باسکی بەرگری
ذرة-ذرات الغبار: گەردیلە
ذرة صفراء (نبات): گەنمەشامی، گەنمۆک، گەنەگەرچەک، گاڕس
ذرية: تۆرە، تۆرەمە، تۆرن
الذعر: تۆقین، دڵتۆقین، ترس
ذكاء (عقل): ژیری
ذكر: نێر، نێرینە، نێرەوست
الذكرى: بیرەوەری، یاد
الذكرى السنوية: ساڵوەگەڕ، ساڵڤەگەر
ذكوري: نێرەوسی
- المجتمع الذكوري: کۆمەڵگەی نێرەوسی
ذكي- شاطر: ژیر، زیرەک
ذليل: کەساس، بەلەنگاز، زەلیل
ذنائب: کلکە، کلکان، *کوری*
الذَنَب (ذنبة): کلک، کلکە، *کوری*
ذهاباً واياباً: هاتن و چوون
الذهب: زێڕ
ذهن (فكر): زەین، هزر
ذهني: زەینەکی، هزرەکی
ذوبان: توانەوە
ذوق: چێژ
ذيل: کلک، دوڤک
ذيل- ذيلية: کلکایەتی
ذيل- امتداد: پاشەگرە. لەسەر کێشی (پاشەبەرە).

ر

رائج: برەودار، بەبرەو، بەهەرمێن
رائحة: بۆن، بێن
الرائد: پێشڕۆ
رائد فضاء: ئاسمانگەڕ
رائع: شەنگ، نایاب
رائعة- روائع: شاکار
رائق (للماء): ڕوون، زەلاڵ، ساوێن
رائق (للجو): بێگەرد، *سیس*
رائق (صحي): سازگار
راعي: شوان، *شڤان*
راعية السلام: ئاشتیوان
رئاسة: سەرۆکایەتی
رئاسة مجلس الوزراء: سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران
رئاسة الجامعة: سەرۆکایەتیی زانکۆ یان زانستگە
رئة: سی
رئیس: سەرۆک
رئیسي: سەرەکی
رأي: دیتن، بۆچوون
رابطة: پێوەند، بەستەک، بەندیوەر
رابع: چوارەم
رابية: بەرزەوار
الراتب: مووچە
- قطع الراتب: مووچەبڕکردن
- تحديد الراتب: مووچە بڕینەوە
راتب شهري: مووچەی مانگانە
الراتب المقطوع: مووچەی بڕاوە
راحة: تەنایی
رادع: بەرهەڵست
رأس: سەر
رأس- جهة أو طرف: سەرە
رأس- حافة: نووک
رأساً: ڕاستەوخۆ، یەکڕاست
رأس الرجاء الصالح: سەرتیلەی هیوا
رأس السهم: سەرەتیر
رأس الرمح: سەرەڕم
رأس المال: دەسمایە
رأس المال الثابت: دەسمایەی جێگیر یان نەگۆڕ
رأس المال المتغير: دەسمایەی گۆڕەک
رأس الجبل: ملە، دوند، لوتکە، *کلومتە*
الرأسمالية: دەسمایەداریەتی
راشح: پاڵوێنە، پارزینگ
راشي: بەرتیلدەر
رافد: چەم، زێ
راقصة: سەماژەن، لەرزێنەک
رافعة: هەڵگرە
راقي: بالا
راكد: مەند. دەگوترێ: لە ئاوی مەند (واتە: وەستاو) بترسە. پیاوێکی مەندە. (واتە: لەسەرەخۆیە).
راهب: ڕەبەن
رأي: بۆچوون، بیروڕا، بیروڕێ
رب: خوا، خودێ
ربا: سوود
رباط: پێوەند، رایەڵکە، بەندیوەر
رباط اللف: ملپێچ
رباط العنق: ملبەند، *ستوبەند*
رباطة جأش: دان بەخۆداگری
رباعي: چوارینە
ربح: قازانج، سوود
ربح صافي: قازانجی پاک

الرَبع: هەوار، بنەگە
ربع: چواریەک
الربط: پێوەندی، بەندیواری
ربة البيت: کابانی ماڵ، کەڤانییا ماڵێ، *کابانیا ماڵێ*
ربو: هەناسە تەنگی، پشووسواری
ربيع: بەهار، بوهار، *بهار*
رتبة: پلە
رث- ضعيف (لا فائدة فيه): پەرپووت
رثاء: سەردولکە، لاواندنەوە، *پێ گۆتن*
رج: شڵەقاندن، ڕاوەشاندن، *شلقاندن*
رجاء: هیوا، هیڤی، تکا
رجال الارصاد: پیاوانی ڕوانگە
رجراج: دەڵەدەڵکەر
رجعي: کۆنەپەرست، پاشڤەڕۆ
رَجُل: پیاو، مێر، مرۆڤ، زەلام
رجل: پێ
الرَجُل الآلي: مرۆڤی ئامێرەکی، ڕۆبۆت
رجل كاذبة: گەندەپێ
رحالة: کۆچەر، رەوەند، *ڕەڤەند*
رحالة- مكشف مجاهل الأرض: گەڕاڵ، گەڕیدە
رَحلة: کورسی، تەختک
رِحلة: گەشت، *گەڕیان*
رَحم: مندالّدان، پزدان
رحوي: دەستاڕی
رحى: دەستاڕ، *دستاڕ*
رحيق: شیلە، لیک، گوڵشیرە
رحيل: کۆچکردن
رحيم: بەبەزەیی، دلۆڤان
رخام: مەڕمەڕ، خارا
رخو: فشەڵ، سستەک، رفۆک، *نەرم*

رخيص: هەرزان، ئەرزان
رد: دانەوە، وەڵام دانەوە، ڤەگێڕان
رد الفعل: بەرکار
ردة: هەڵگەڕانەوە، *هەڵگەڕیان*
ردهة: داڵان
رديء: گەند، *پووچ*
رذاذ: پرێشک، پرۆشک
رز: برنج
الرزق: پێبژی
رزمة: بەستە
رسالة: نامە، پەیام
الرسام: وێنەکێش
رسغ القدم: قولەپێ، *پانی، پەحنی*
رسغ اليد: مەچەک، *هویرک*
الرسم: وێنە
رسم (الحكومة): میرانە، فەرمانە
الرسو: لەنگەرگرتن، *ڕاوەستیان*
رسوبي (رسوبية): نیشتەنی، لیتەیی
رسوم تسجيل العقار: فەرمانەی تۆمارکردنی خانووبەرە
رسوم المحاكم الرقابية: فەرمانەی دادگەی سانسۆری
رش: ئاوڕشێن، ئاوپرژێن
رشاش: ڕژێنەک
رشاقة: زراڤی
رشوة: بەرتیل
رشيق: زراڤ، باریکەلانە
رشيق القامة: بەژن زراڤ، ناوکێل زراو
الرصاص: قورقوشم، *قەلا*
رصيد: پشتیوانە
رصيف: پیادەڕێ، *پەیادەڕێ*

رضف- الرضفة، صابونة: کڵاوەی ئەژنۆ، *سەکۆتک*

رضیع: شیرەخۆرە، مەلۆتکە، *بەرشیر*

رطب: نمدار، شێدار، *شەهدار*

رطوبة: شێ، نم، خووس، *شەهـ*

رطوبة نسبیة: شێی ڕێژەیی، *شەهاڕێژەیی*

رعاع: هەرچی و پەرچی

الرعایة الاجتماعیة: چاودێریی کۆمەڵایەتی

رعد: هەورەتریشقە، گرمەی گەواڵە، *چریقە عەور*

الرعد والبرق: گرمە و برووسکە، *برویسی*

رعشة: موچرکە، تەزوو، *تەزینک*

رعیة- عامة الناس: رەشورووت، ڕەشۆکی، رەشانگ

الرغبة، المیل: ئارەزوو، هەوەس

رغو- رغوة: کەف

رف: لیس

رفاس: پەروانە

رفاس: جووتکەوەشێن، لووشکە لێدەر، جووتەوەشێن، *پێن هاڤێژ*

رفاعة: هەڵگیرە

رفاه العیش: خۆشگوزەرانی، خۆشبژی

رفرفة العلم: فڕکەفڕکی ئاڵا

رفسة: جووتە، جۆتک، لووشکە، پێن

رفض: بەدوواوەدان

رفیع: باریک، زراڤ، باڵا

رفیق: هاوڕێ، برادەر، دۆست، ئاوەڵ، *هەڤاڵ*

الرقابة: سانسۆر

- الرقابة المالیة: سانسۆری دارایی

رقاص: بەندۆل، لەرزان

رقبة، عاتق: ئەستۆ، مل، گەردن، ئەسکورد، *ئەستوکور*

رقص- دبکة: سەما، هەڵپەڕین، شایی، *لەیزین*، *شاهی*

رقص: بادان، *لەیزین* ، لەرزاندن

رقم: ژمارە، *هژمار*

- الترقیم: ژمارلێدان

رقوق (فلم): فلیم

رقوق فوتوغرافیة: فلیمی فۆتۆگرافی

رقیق- رقائق: تەنکە

رقیق- رقة: ناسک، زراڤ

رقیق- عبید: کۆیلە، کۆلە، *بەنی*، *بەندە*

رکاب: ئاوزینگ، ئاڤزونک

رکبة: ئەژنۆ، چۆک، زرانوو، زرانی، *کۆتک*

رکن: گۆشە، *کوژی*، *قوڕنەت*

رکود: مەندی

رکود اقتصادي: مەندیی ئابووری

رکیزة: تیرک

رماد: خۆڵەمێش، خۆڵەکەوە، خولی، مشکی، سۆتەک

رماد السیکایر: سۆتەکە جگەرە، *خولیا جگارێ*

رمح: رم

رمز: هێما، نیشانە

الرمق الاخیر: دواپشوو

رمل: لم، *لێم*

رُمّي المعیشة: گەندەخۆر، بۆگەخۆر

رنة: زرنگە

رنین: زرنگانەوە، *زرنگێن*

روابط: پێوەندی، بەندیواری، بەستەک

رواج: برەو، هەڕمێن

روافد: لکی ڕووبار، زێ

روایة- قصة طویلة: ڕۆمان

روبیان: کوللەی ئاو، ڕۆبیان

الروح: گیان
الروح القدس: گیانی پیرۆز
رؤساء: سەران
الروضة: باخچە
روضة الأطفال: باخچەی ساوایان
رولة (محدلة): باگردێن، *باگوردان*
روماتیزم: باداری، ڕۆماتیزم
رونق: بریسکە
رؤیا: خەوبینین، *خەون دیتن*
رؤیة: بینین، بۆچوون، *دیتن*
ري: ئاودێری، داشتن، *ئاڤدێری*
ریاء: مەرایی، مێچکەیی
ریاح: با
ریاح السموم: هوڕە
ریاح دائمیة: بای بەردەوام
ریاح محلیة: بای ناوچەیی
ریاح موسمیة: بای وەرزی
ریاضیات: ماتماتیک، بیرکاری
ریاضة: وەرزش
ریاضي: وەرزشوان
ریان: تێرئاو
ریحة– رائحة: بۆ، بێن، بۆن
ریش: پەڕ
ریش الطیران: شاپەڕ، پەڕی فڕین
ریعان: تاف، هەڕەت
الریف: لادێ
ز
زئبق: جیوە
زائد– اضافة: زێدە
زائد– الباقي: پاشماوە، لێماوە
الزائد (للحمولات): سەربار، زێدەبار
زائدة: گەندەموو
زائدة دودیة: ریخۆڵە کوێرە، *ریڤیکا کۆرە*
زاحف: خشۆک
زارع: چێنەر، وەرزێر
زاویة: کونج، گۆشە، *کوژی*
زبدة: کەرە، نڤیشک، نویشک
زبل: زبڵ
زبون (زبائن): کڕیار، بکڕ
زبیدي: پانەماسی
زجاج: شووشە
زحار– مرض: دیزانتری
زحزحة (ازاحة): لادان، ترازان، خزان
الزحف– للطفل: گاگۆڵکێ، خشکە، خشیان
زحل– نجمة: کەیوان
زخم: گوڕ، تەوژم، تاو
زر: دوگمە، سویچ، بشکۆک
زر کهربائي: بشکۆکی کارەبا
الزراعة: کشتوکاڵ، *چاندن*
زراعة دیمیة: کشتوکاڵی دێمەکار
زراعة سیحیة: کشتوکاڵی بەراو، کشتوکاڵی ئاوەنیا، کشتوکاڵی ئاویژە
زراعة صیفیة: بەراوەکێڵ، کشتوکاڵی هاوینە
زرع: چاندن، ڕواندن
زرع الرئة: چاندنەوەی سی
زرق الإبر: دەرزی لێدان
زرقاء شاحبة: شینی کاڵ
زرقاء غامقة: شینی تێر
زرنیخ: زەرنیخ
زریبة: گەوڕ، تەویلە
زعامة: پێشەوایی
الزعانف: پەڕەی ماسی، پوولەکەی ماسی

زعرور: گێوژ، گوهێژک
زعـزعــة: لەقــاندن، لەق کــردن، جێ لەق کــردن، *لقاندن*
زعنفة: پەڕەکە، پوولەکە
زغب: گەندەموو
زفیـر: هەناسەدانەوە، پشـوودانەوە. (پشـووی برا) واتە هەناسەی برا.
زکام: هەڵامەت، پەسیو، پەرسیڤ
زلزال: بوومەلەرزە، *بیڤە لەرز*
زلال- زلالیات: پرۆتین
زلف: بسک، زوڵف
زمان: ڕۆژان، سەردەم، دەم
زمام: جڵەو
زمرة: دەستە
زمن- وقت: کات، سات
الزمن- المسافة: ماوە
زمیل: هاوەڵ، *هەڤاڵ*
زناد: پەلەپیتکە، پیلکە
زنبرك: زەمبەلەک، سپرینگ
زنك: زینک، تۆتیا
زهرة: ڤینوس، ئەستێرەی بەیان، ناهید
زهرة (وردة): گوڵ
زهید: کەم
زواحف: خشۆک
زوال: لاچوون، لابران
زوبعة: گێژەلووکە، گەردەلوول
زواج: جووتبوون، شووکردن، ژنهێنان
زواج المصلحة: شووکردنی بەرژەوەندانە
زوج: جووت
زوجي: جووتەنی، جووتەکی
زورق: بەلەم
زورق شراعي: کەشتیی بایەواندار
زي: جل و بەرگ، پۆشاک
زیادة (أکثر): پتر، پتری
زیادة الانتاج: بەرهەم زیادکردن
زیارة: سەردان
زیت: دۆن، *ڕۆن، ڕوین*
زیت التشحیم: ڕۆنی چەورکردن، گریز
زیت الغاز: گازۆیل
زیر: کووپە، کووپەڵە
زیوت نباتیة: ڕۆنی ڕووەک

س

سائح: گەشتیار، گەشتەوەر
سائق: لێخوڕ، شوفێر
سائل: تراو، شل،ترینگ
سابق، سابقاً: پێشوو، لەمەوبەر، ڕابردوو، پێشی
السابقة (پریفیکس): پێشگر
ساحل: لێوار، ڕەخ، قەراغ، ڕۆخ، کەنار
ساحات المعرکة: شەڕگە، *مەیدانا شەری*
ساحة: گۆڕەپان، *مەیدان*
الساحة السیاسیة: گۆڕەپانی سیاسیەت
الساحة الفکریة: گۆڕەپانی بیر
ساخن: گەرم
ساریة- مرض: گیرۆ
ساریة العلم: دارئالا
ساطع: گەشاوە، *گەش*
الساعد: بازوو، باسک
ساعة (آلة): کاتژمێر، دەمژمێر
ساعة (وقت): سات
ساعي البرید: چەپەر، تەتەر
سافر: داوێن کورت، داوێن هەڵماڵاو
سافل: نانکوێر، پێنەزان، سپڵە
ساق (للجسم): بەژن
ساق (جذع النبات): لاسک، قەد
ساق (للانسان): بەلەک، لینگ، پووز
ساقیة: جۆگە، جوک
ساکن: نیشتەجێ
ساکن الخیام- بدوي: دەوارنشین، *خێڤەت نشین*
ساکن القریة: دێنشین
ساکن المدینة: شارنشین
سالب: نەرێ، نێگەتیڤ، دارِن، سارد
السالب والموجب (للکهرباء): سارد و گەرم

سام: ژاراوی، *ژەهراوی*
سامع: گوێگر، گوێدێر، گوهدار
ساند (مسند): پاڵپشت، پاڵەک. لە (پاڵ+ەک)ەوە.
ساهر: بێدار، *هشیار*
السبابة- الاصبع: قامک، پەنجەی شادە
سبات: سڕی، سڕبوون، مت بوون
سبات شتوي: زستانەسڕی، *متبوونا زڤستانێ*
سباق- لعب: کایە، یاری، گەمە
سباق الرکض: پێشبڕکێ، کێ بەرکێ، هاڤڕکی، *بەریکانێ*
سباق الخیل: قۆشمانێ، *جریدانێ*
سبب: هۆ، مایە، سۆنگە، *ئەگەر، سەدەم*
سببیة: هۆیەتی، *ئەگەراتی*
سبطانة المدفع: لوولەی تۆپ
سبع (سبعة): حەوت
سبع: شێر
سبعة اثمان: حەوت هەشت یەک
سبورة: تەختەڕەشە
سبیکة: داڕشتە، داڕێژە
الستر: داپۆشین
ستة: شەش
ستة عشر: شازدە
سجاد: مافوور، ڕایەخ، *بەڕ*
سجدة: کڕنۆش
سجل: تۆمار
سحابة: پەڵە هەور
سَحب: ڕاکێشان
سُحُب (غیوم): هەور، عەور
سحب شفافة: هەوری سپی، هەوری دیوەدەر
سحب طبقیة: چینە هەور

سحر: جادوو، ئەفسوون
سحق: هارین، پێخوست کردن، *هێران*
سحلية: مارمێلک، مارمێلکە، چەپچەپیسک
السخرة: بێگار، زۆرکاری، *زبارە*
سخرية: تیز، تەشەر
سخي: بدە
سد: داخستن
سد: بەست، بەنداو
سداد: دەمەوانە، دەرگڤانک
سدادة: پۆرک
سدر (شجرة): مۆرد، تاوک، *تەوک*
سدس (٦/١): شەش یەک
سر: نهێنی، راز
سراب: تراوکە، سەراو، تراویلکە
سراج: چرا
سراي: سەرا
سرب: پۆل، رەڤ، رەوکە
سرج: زین
سرد: گێڕانەوە، *ڤەگێران*
سرطان (مرض): شێرپەنجە، پەنجەشێر، تیراوە، سندان
سرطان (حیوان): قرژانگ، قرژاڵ، کێڤژاڵ، *کێڤژالە*
سرعة: خێرایی، تاودان، لەز
سرعة التنفس: هەناسەبڕکێ
سرنج: دەرزی
سرة: ناوک، ناڤک
سرّي- مخفي: نەدیار، نهێنی، پێوار، شاراوە، نەبەدی
سريان: ڕۆیشتن، ڕۆیین، تەنینەوە، تەشەنە
سرير: نوێن، خەوگە، *تەخت*

سريع: خێرا، بلەز، بەگوڕ، بەپەلە
سريع الجريان: بەخوڕ، بەتەوژم
سطر: دێر، ڕیزک، *ڕێز*
سطح (للبناية): بان، سەربان
سطح (في الهندسة): ڕوو، بان، ڕووکار
سطح أملس: ڕووی لووس، *ڕوییێ حلوی*
سطح جانبي: تەنیشتە ڕوو
سطح خشن: ڕووی زبر یان گرنج، *ڕوییێ زڤر*
سطح صقيل: ڕووی بریسکەدار
سطح عاكس للصوت: ڕووی دەنگدەرەوە
سطح مائل: ڕووی لار، *ڕوییێ خوار*
سطح متناظر: ڕووی هاویەک
سطح مستوي: ڕووتەخت
السطح المنحني: ڕووی چەماوە، *چەمیای*
سطح مربع: ڕووی چوارگۆشە
- السطوح المتوازية: ڕووی تەریب
- السطوح المتلاقية: ڕووی بەیەک گەییو
سعادة: بەختیاری، خۆشبەختی، کامەرانی، بەختەوەری
سعال: کۆکە، کۆکین، کۆخک
سعال بسيط (سعال خفيف): نەرمە کۆکە
سعال جاف: وشکە کۆکە
سعال ديكي: کۆکەڕەشە
سعر: نرخ
سعر الصرف الخارجي: نرخی خەرجکردنی دەرەکی
سعر الفائدة: نرخی سوود
السعرة الحرارية: تاوزێ. لە (تاو+زێ)وە هاتووە، *گەرموکە، گەرموک*
سعة: فرەوانی، فرەهی
السعي- الكد، النضال، الكفاح: خەبات، کۆشین. دەگوترێ: (لەم پێناوەدا زۆر

کۆشاوم)، *بەرخودان*
سَفّاح: خوێنرێژ
سفح: بەرپاڵ، لاپاڵ، بنار
سفر (رحلة): گەشت، گەڕان، *گەریان*
سفير: باڵیۆز
سفينة شراعية:: کەشتیی بایەواندار، *کەشتیا بەردەدار*
سفينة فضائية: کەشتیی ئاسمانی
سقف: بنمیچ، ساپیتە، بنبان، پاسار
السقوط: کەوتن
سقوط الاوراق: گەڵاڕێزان، *بەلگ وەریان*، خەزەڵوەر
السقوف المتعرجة: ساپیتەی لارەپێچ
سكان: دانیشتوان
السكتة القلبية: دڵ وەستان
سكرتير: رازگر، *سکرتێر*
سكرتير المدير العام: رازگری بەڕێوەبەری گشتی
سكرتير الوزير: رازگری وەزیر
سكري (مرض السكر): شەکرە، نەخۆشیی شەکرە
سكرين (المادة السكرية): شەکرین. واتە شەکری تێدایە، وەک ڕەنگین، نەرمین.
سكران: مەست، سەرخۆش
سكن: نشینگە، خانە
سكنى اليابسة: وشکەنشین
سكة حديدية: ڕێی ئاسنین، هێڵی ئاسنین
سكوت: بێدەنگی، دەمکوتی
السكون: هێوورین، بێدەنگی، هەدار، هەدا، ماتی، کپی
السل- مرض: سیل، دەردەباریکە
سلالة: بنەوەچە، بەرە
سلام (سلم): ئاشتی

سلام (تحية): سڵاو، *سلاڤ*
سلامية الأصبع: گرێ پەنجە
سلب ونهب: تاڵان و بڕۆ
سلبي: نالەبار، نەرێ
السلت: شەشپەڕ
سلحفاة: کیسەڵ، کووسی، *کیسەلە*
سلحفاة برية: کیسەڵی بەژەکی، *کیسەلە دێم*
سلحفاة مائية: کیسەڵی ئاوەکی، *کیسەلە ئاڤی*
السلخ: داماڵین، *تیڤل ڕاهێلان*
- الانسلاخ: داماڵان، *ڕاهێلان*
سلس البول: میزن
سلس بولي: میزەچۆڕکێ
سلسلة- متسلسل: زنجیرە، زنجیرەیی
سلسلة جبال: ڕیزەچیا، زنجیرەچیا
سلطان: سان، سوڵتان
سلطة: دەستەڵاتداری
سلع: کەلوپەل، شمەک
سلعة رائجة: کاڵای بەبرەو
سلف (قديم): پێشین، دێرین، کۆنە، *کەڤنار*
سلفي: کۆنەخواز
سلق (طبخ): زەرد کردن، *زەرکرن*
سلك: تەل، *تێل*
سلك معزول: وایەر، تەلی بەرگدار
سلكي: تەلدار
سُلَّم-درج: پەیژە، پێسترک، پێپلووک، پێچینە، پلیکانە، *پایسک*
سلم التطور: پلیکانەی پەرەسەندن
السلم الموسيقي: پلیکانەی مۆزیکی
سلَّمي: پەیژەیی، پلیکانەیی
سلة: سەبەتە، سەلک
- سلة المهملات: سەبەتەی زبڵ

- كرة السلة: تۆپی سەبەتە
سلوك: ڕەفتار، ڕەوێڵ
سليكون: سليكۆن
سليم: دروست
سم: ژار، ژەهر
سماء: ئاسمان
سماح: ماوەدان، لێبوردن، هێشتن، ڕێدان
سماد: پەیین
السماد الحيواني: ئاژەڵە پەیین
سماعة: بیستەک. لەسەر پێوانەی: کوتەک، سەرەک
سمان- سماني: تیتراوسک
سمسم: کونجی
سمع: بیستن، *بهیستن*
السُمك: بارست، ئەستووری، سفتی، *ستوری*
سَمَك: ماسی
سمنت: چیمەنتۆ
سمة- طابع: شەقڵ، نیشانە، مۆرک
سموم حارة: گڕە، گڕەبا، سەبوون
سميك: ئەستوور، سفت، بەبارست، ستوور، *ستویر*
سن: ددان
سن لبنية: ددانی شیری
سن دائمية: ددانی هەمیشەیی
سن (للعمر): تەمەن، ژی
سن الرشد: تەمەنی پێگەیین، *سنێلەیی*
سن اليأس: تەمەنی نائومێدی
سنام: گۆپارە، تەپک، تەپۆکە
سنبل: گوڵەگەنم
سنجاب: سمۆرە، سقۆر
سنجابي اللون: سمۆرە ڕەنگ، بۆر، سقورە ڕەنگ
سند: قەواڵە
سندس: قەنەوز، سوندس (ئاوریشمی سەوز). جۆرێکە لە قوماش، بەئاوریشمی سەوز دەگوترێ (قەنەوز) (کەنقاس).
سندويج: بابۆڵە، پاروو، تێشوو
السنة- النوم: وەنەوز، بۆرژان، *سقکەخەو*
سنة: ساڵ
السنة البسيطة: ساڵی سادە
السنة الشمسية: ساڵی هەتاوی
السنة الكبيسة: ساڵی پڕ
السنة الكردية: ساڵی کوردی
السنة الميلادية: ساڵی زایینی
السنة الهجرية: ساڵی کۆچی
السنونو: پەڕەسێلکە، حاجی ڕەشک
سنوي: ساڵانە
- الدخل السنوي: داهاتی ساڵانە
- المعدل السنوي: تێکڕای ساڵانە
سهب- سهوب: دەشت، پێدەشت، دەشتی لەوەڕ
السهر: شەونخوونی، ئێشک، بێداری
سهل: تەختانی، دەشتانی
سهل الهضم: سووک هەرس
سهم- سلاح: تیر
سهم- حصة: پشک
سهمي: تیرئاسا
سوء: دزێو، کرێت، گەندە
سوء التغذية: گەندەخۆری
سوء تفاهم: خراپ حاڵیبوون
السوائل: شلەمەنی، تراو
سواد- العين: ڕەشێنەی چاو، گلێنە
سؤال: پرسیار، پرس، پرسینەوە
سور- سياج: شوورە، چەپەر

سوس- نبات: مێکووک، بەلەک
سوسن- نبات: سەوسەن، مۆر
سوط: شوورک، شووڵک، *قامچی*
سوق: بازاڕ، باژێڕ
سوق مشتركة: بازاڕی هاوبەش، بازاڕی ناوکۆ
سونة (حشرة): سن، سنک *sinik*
سويداء القلب: کانگەی دڵ، تەپانی دڵ
سويق: لاسکۆڵە
سياج: پەرژین، تەیمان، تانۆک، هەتان
سياحة: گەشتەوەری، گەشتوگوزار
سيادة: دەسرۆیی، سەرفرازی
سيادة القانون: سەرفرازیی یاسا
سياسة: ڕامیاری، سیاسەت
السياسة التربوية: سیاسەتی پەروەردیی
السياسة التعليمية: سیاسەتی فێرکاری
السياسة الخارجية: سیاسەتی دەرەکی
سياسي: ڕامیار، سیاسەتوان
السيد: کاکە
السيدة: خاتوون، یایە، *خانم*
سير: ڕەوت، ڕۆیشتن، ڕەوتار، *ڕێڤەچوون*
سير الدراسة: ڕەوتی خوێندن
سيرة: سەرپێهاتی، بەسەرهات، *سەرهاتی*
سيطرة: زاڵی، دەسەلات، دەست بەسەراگرتن
سيل: لێشاو، لێمشت، لەهی
السيولة-سائل: شلێتی
السيولة النقدية: ڕێژەو یان ڕۆینەی دراوەکی

ش

شائب-شوائب: خلتە، خەوش، تلپە، پەڵە
شائع- عادة، معتاد، مألوف، عرف: باو، نەریت
شاب: لاو، خۆرت، تۆلاز
شاحب: سیس، بزرکاو، هەڵبزرکاو، کاڵ
شاذ- إستثنائي: ناسایی، هاوێردە
شارحة: تەقەڵ
شارع: شەقام
شاسع: بێ ئەنداز، بەرهەڵدا، بەرفرەوان
شاش: مەڵمەڵ
شاشة التلفزيون: پەردەی تەلەفزیۆن
شاطر- نشيط: چالاک، چەلەنگ، ژیر
شاطيء: قەراغ، لێوار
شاعر: بوێژ، شایەر، هەستیار، هۆزانڤان
شاقول-شاقولي: شاوڵ، شاوڵی
شامخ: سەربەرز
شامل: هەمەلایەن
شاهد: بەڵگە، شایەت
شاهد عيان: شایەتی بەچاودیتە، چاڤدیتی
شب: زاخ
شباب: لاو، خۆرت، *گەنج*
الشبكة: تۆڕ
شبكة السيطرة: تۆڕی زاڵیەتی
شبكي- شبكية: تۆڕەکی، تەیماندار
شبكية العين: تۆڕی چاو
شبه (شبيه): نیوچە، ئامێز، زڕ، پات، ئاسا، *وەک*
شبه بياض: سپیپات، سپیواژ
شبه جزيرة: نیوچە دوورگە
شبه ظل: نیوچە سێبەر، سێبەرئاسا، زڕەسێبەر
شبه فلز: نیوچە کانزا

شبه قارة: نیوچە دەشتەک
شبه محسوس: نیوەبەرهەست. وەک: نیوەچڵ
شبه المنحرف: نیوەلاتەریب
شبه النقدیة: ڕەخنە ئامێز
شبوط: سوورە ماسی
شتاء: زستان، زڤستان
شتی: جۆر بەجۆر
شتیمة: جنێو، چێر، جوێن، *جڤێن*
شجر: کوولەکە، کدوو، *کولند، کودی*
شجرة (أشجار): درەخت، دار
شجیرة: دەوەن، تەڕاش، دەڤی
شحم: پیو، بەز، چەوری
– تشحیم (تزییت): پیوکردن، چەورکردن
شحن: بار
شحنة: بارگە
شحة –قلیل: کەمی، کزی
شحوب: کاڵی، بزرکان
شخاط (الثقاب): شقاتە، شەمچە، شقارتە
شخص: زەلام، کەس
شخصیة: کەسایەتی
شخصیة إجتماعیة: کەسایەتیی کۆمەڵایەتی
شخصیة معنویة: کەسایەتیی واتایی
شد: بەستنەوە، پێچەک
شدائد: تەنگانە
شدة: زەبر، تین
شدة التیار: تینی تەووژم
شدة الحرارة: تینی گەرمی
شدة الصوت: تینی دەنگ
شدة الضوء: تینی تیشک
شدید: بەزەبر، بەتین
شذر– شذرات: پەرژوبڵاو، پەرتوبڵاو

شذر: پیرۆزە، لەپکەشینە
شراء: کڕین
شرارة: پریشک، پزیسک، چریسک
شراع: بایەوان، چارۆکە
الشرب: خواردنەوە، *ڤەخوارن*
شربت– عصیر: خۆشاو، ئاڤک، *خۆشاڤ*
شرح: ڕاڤە
شرخ: زەندۆڵ، تلّیش، *پەق*
الشرر: پریشک، چریسک
شرس: دڕ
شرش: شیرێژ
شرط: مەرج، بیانگە
شرط– رهان: مەرج، گرەو
شرطة: پۆلیس
شرف: ئابڕوو، شەرەف
شرفة: بەلەکۆن، شانشین، بانیژە
شرق: ڕۆژهەڵات، (کورتترە لە ڕۆژهەڵات)
شرکة– شرکات: هاوبەشی، کۆمپانیا
– شرکات متعددة الجنسیات: کۆمپانیاگەلی فرە ڕەگەز
– شرکة مساهمة: کۆمپانیای فرەپشک
شریان: خوێن هەڵگر، *خوێنبەر*
الشریحة: توێژاڵ، توێژ، توێ، *تویخ*
– شرائح معدنیة: توێژاڵی کانزایی
– شرائح إجتماعیة: توێژگەلی کۆمەڵایەتی
– تشریح: توێکاری، توێ توێ کردن
شریر: شەڕخواز
شریط: تیلم، تیلماسک
شریط تسجیل: تیلماسکی تۆمار
الشریط الحدودي: تیلمەی سنوور، تیرێژی سنوور
الشریعة: یاسا

شريعة الغاب: ياساى دارستان
شريكة العمر- الزوجة: هاوسەر، *هەڤسەر*
شره: چلێس، زۆرخۆر
شط: دووئاوان، یەکاو
الشطرنج: شەترەنج، سەرترینج (لە تحفە مظفریەدا هاتووە)
شظية: پریشک
شعائر: داوونەریت یان ڕێوڕەسمی ئایینی
شعار: دروشم
شعاع: تیرێژ
- الإشعاع: تیرێژدانەوە
- المشع: تیرێژدەر
شعب: گەل
شعبان- شهر: کوڵەمانگ
شعبة-فرع: لک، پەل، هۆبە
شعبي: گەلێری
شعبية: گەلدۆستی
شعر: پرچ، پۆر
شعر - قصيدة: هەڵبەست، شیعر، هۆزان
شعرى- نجمة: گەلاوێژ
شعلة: بڵێسە، پێت
شعلة الحاصود: گوڵ ئەستێرە
شعوبية: گەلپەروەری، گەلنەوازی
شعوذة: جادووگەری، فاڵ گرتنەوە، *فاڵ ڤەگرتن*
شعور: هەست، هۆش، هش
الشعور بالمسؤولية: هەست بە لێپرسینەوە
الشعور بالنقص: هەست بەکەمایەتی کردن
شعيرة - شعيرات: دەزوولە، تاڵ
- شعيرات دموية: دەزوولەی خوێنێن
شغاف القلب: توێی دڵ، پەڕەی دڵ
شغب: گێرەشێوێنی

شغف: تامەزرۆیی
شغل: کار، ڕەنج
شغل المكان: جێ گرتن
شفاف: دیودەر
شفاف- رائق، مخفف: ڕوون، زەلاڵ
شفافية: ڕوونی، زەلاڵی
شفرة وراثية: بۆماوە
شفعي: جووتە، جووتەکی، دووپەلی
شفعية الظلف: دووسمی
الشفق: زەردەپەڕ، کازیوە
الشفقة: دڵۆڤانی، بەزەیی
شفة - عليا: لێو، *لێڤ*
شفة - سفلى: لچ
شفهي: بەدەمی، زارەکی، بەزار، زارگۆت
شفيق: بە بەزەیی، دڵنەرم
شق- شقوق: قەڵشت، دەرز، تیک
شقاء: کوڵەمەرگی
شقائق: گوڵاڵە
شقائق النعمان: گوڵاڵەسوورە، کوڵیکەنیسانە
شقاق: دووبەرەکی
شقراء: کەژێ، کەژاڵ، شێ خەز، خەزاڵ
شقة: ئاودڕ
شك: گومان
الشكر: سوپاس
شكل: شێوە، وێنە، ڕواڵەت
شكل: فۆرم، کاپێلک
- الشكل والمضمون: کاپێلک و کرۆک، شێوە و ناوەڕۆک
شكل هندسي: شێوەی ئەندازەیی
شكلي: ڕواڵەتی
شَلّ: پەک خستن

شلال: تاڤگه، سوولاوک، سۆلاڤ، کەڵوەز
شلغم–اللفت: شێلم
شلل: شەپلە، ئیفلیجی، *دەملە*
شلل الأطفال: شەپلەی منداڵان، *دەملازارۆکان*
الشم– الرائحة: بۆن، بێن
شمال: ژوورووو، سەروو، باکور
شمال شرقي: باکوری ڕۆهەڵات
شمال غربي: باکوری ڕۆئاوا
شمس: ڕۆژ، تاڤ
شمسية: چەتر، سەیوان
شمع: مۆم، مێو، شەمێ، *شەما*
شمع الأذن: شەمێی گوێ، *شەما گوهی*
شمع العسل: مێو، *شەما هنگڤینی*
شنان–نبات: ئەسپۆن
شنق: هەڵواسین، بەدارەوە کـــــردن، لەداردان، *سێدارەدان*
شهادة– اثبات: بڕوانامە، بەڵگەنامە
شهادة– إدلاء: شایەتی دان
شهامة: جوامێری، مێرخاسی
شهب: ئەستێرەی کشاو
شهر– قمر: مەهـ، مانگ، هەیڤ
شهر قمري: مانگی هەیڤی
شهم– جريء: جوامێر، ئازا، مێرخاس
شهوات: ئارەزووکاری
شهيق: پشووکێشان، هەناسە وەرگرتن
شـهـيـة: واز، حەز. دەڵێن: وازم لەو خۆراکەیە، واتە حەزم لێیەتی. بێ وازی: بێ مەیلی
شوربة: شلاو، ئاوک، ئاڤک
شورى: ڕاوێژکاری
شوط – للعب: نۆرە، کایە
شوط – خطوة: هەنگاو، قۆناغ، *پێنگاڤ*
شوفان – نبات: هەرزن
شوق: ئارەزوو، *حەز*
شوك: دڕک، ستری، زی، دڕوو
شوكية الجلد: پێست دڕوودار، پێست دڕکاوی
شؤون: کاروبار
– مدير الشؤون القانونية: بەڕێوەبەری کاروباری یاسایی
الشون الداخلية: کاروباری ناوەکی
شيخوخة: پیری
شيلم: گلێنە، مرۆر
شيوع: بڵاوبوونەوە، *بەلاڤبوون*

ص

صابون: سابوون، ئەسپۆن
صابونة: کڵاوەی ئەژنۆ، *سەرکۆتک*
صاحب: خاوەن، خودان
صادر- اصدار: هەناردە
الصادرة: هەناردە، هنارتی
صادق: سەرڕاست، ڕاستویژ، ڕاستگۆ
صارخ- بارز: بەرچاو، *بەرچاڤ*
صارخ -اللون: گەش
صاروخ: مووشەک، ڕۆکێت
صاعقة: هەورەبروسکە
صاغة: زێڕنگر
صافرة: فیکە
صالح: شیاو، گونجاو، چاک، سازا
صالح عام: چاکەی گشتی
صامد: خۆڕاگر
صانع: پیشەساز
- الصناعة: پیشەسازی
صب: داڕشتن، تێرژان، ڕۆکردن
صباغ: گازرکار، ڕەنگکار
صباغة: ڕەنگکردن
صباغة- للأقمشة: گازری، گازرکاری
صبح: بەیانی، سبەینە، سەحەر، سپێدە
صبر: ئارام، ئارامی، هەدار، *بێن فرەهی*
صبغ- صبغة: ڕەنگ، بۆیە
الصبور: ئارامگر، *بێن فرەه*
صبيحة: بەرەبەیان
صبير: هەنجیری دڕکاوی
صحافة: ڕۆژنامەگەری، ڕۆژنامەوانی، *ڕۆژنامەڤانی*
صحراء: بیابان، سارا، چۆڵ

صحة: تەندروستی، لەشساغی، *ساخلەمی*
صحة المسألة: ڕاستیی پرس
صحو- انتعاش: بووژانەوە، بەئاگاهاتنەوە
الصحوة الاسلامية: بەئاگاهاتنەوەی ئیسلامی
صحي: سازگار
- غير صحي: نەساز
صحيح: تەواو، ڕاست
صحيفة: پەڕە، ڕۆژنامە
صخر: کەڤر، تاوێر، تاشەبەرد، گابەرد
صخري: بەردین، کەڤرین، کەورین
- صخور نارية: بەردی ئاگرین
صد: بەرتەک دانەوە
صدأ: ژەنگ
صداع: سەرئێشە، ژانەسەر، *سەرئێش*
الصداقة: دۆستینی، دۆستایەتی، هەڤاڵینی
صدى: دەنگدانەوە، زایەڵە، *دەنگڤەدان*
صدر: سنگ، سینگ، سینە
صدرية: بەروانکە، بەرامپیل، بەرهەڵبێن
صَدَفَة: لەپکە
صُدفة: ڕێکەوت
صدقة: دەستاندە
صدمة: نسکۆ
الصديد: ڕەژەن
صديق: ئاوەڵ، برادەر، هاوڕاز، *هەڤاڵ*
صراحة: ڕاشکاوی، ڕاستەوڕوو
صراخ: هاوار، گازی، *هەوار*
صراع: زۆرانبازی، ململانە، زۆرەوانێ
الصراع الدولي: ململانەی نێوولاتان
الصراع السياسي: ململانەی سیاسی
صرصر: سیسرک
صرع: فێ، پەرکەم، *تەب*

صرف: رووت، پەتی، تەواو
صريح: قسه لەڕوو
صعب: گران، دژوار
صعب – غالي: گرانبا، گران نرخ، *گرانبها*
صغير: بچووک
صف – صنف: پۆل، ڕیز
– التصنيف: پۆلاندن، ریزکردن، *پولێن*
صفائح– صفيحة: تەنکە، پەڕە
صفات قارية: ئاکاری بەژەکی
صفّار: مسگەر
صفار البيض: زەردێنەی هێلکە، زەرکاهێکێ
صفارة: فیکە
صفارة الإنذار: فیکەی بەئاگاهێنان
صفحة: لاپەڕە، بەرپەڕ، ڕووپەڕ
الصفر–نحاس: مس، سفر
صفر: هیچ، پنت
صفراء –عصارة: زراو، زراڤ، زێلک
صفصاف: بی، دارەبی، *بیهوک*
صفق – تصفيق: چەپڵە، چەپڵەلێدان، دەست *کوتان*
صفة: ئاکار
صفة –في قواعد اللغة: ئاوەڵناو، *هەڤاڵناڤ*
صفة مميزة: ڕەوشت
صفيح: تەنەکە
صفيحة: پەڕە، پلێت، پەڕەکە
صفيحة حجرية: تاشەبەرد
صقر: هەڵۆ، *ئەلهو*
الصقل: مشتوماڵ
صقيع: شەختە، زوقم، سیخوار، *خویسار*
صقيل: بریسکەدار، ساف، لووس
صك الغفران: پسووڵەی لێبوردن

صلابة: ڕەقی، پتەوی
صلاحية: دەسەڵات
صلادة: موکومی، سەرتی، پتەوی
صَلب: ڕەق، پتەو
صُلَب: پۆڵا
الصَلْب: هەڵواسین
الصلف– عديم الحياء: چەقاوەسوو، *بێ شەرم*
صلة: پێوەندی
صليب: خاچ، تێکپەڕیو
الصليب الأحمر: خاچی سوور
صليبي: خاچدار
صمام: زمانە
صمام الأمان: زمانەی تەناهی
صمغة – نبات: گەوەن
صمغ: کەتیرە، جەوی
صمود: خۆڕاگری
صميم: ناخ، ناوجەرگە، کانگە
صناعة: پیشەسازی
صناعة ثقيلة: پیشەسازیی قەبە
صناعة النسيج: پیشەسازیی چنین
صناعي: دەستکار. واته خۆڕسک نییە و بەدەست کراوە. لە فۆلکلۆردا هاتووە: «ناردوومە بۆت بێ دەسکاری بانە».
صنبور: پلووسک، شێرە
الصندوق: خەزنە
– أمين الصندوق: خەزنەدار
صندوق البريد: سندووقی پۆستە
صندوق التوفير: سندووقی پاشەکەوت
صنم – تمثال: بت، پەیکەر، *پت، پوت*
صنوبر: کاژ، سنەوبەر
صهريج: تانکی، ئەمبار

صهيوني: زايۆنيست
الصهيونية: زايۆنيزم
صوت: دەنگ
- انعكاس الصوت: دەنگدانەوە، *دەنگڤەدان*
صوت الدَرّاج: دەنگی کەناچە، دەنگی پۆڕ
صوت العصافير: جريوە، *ويچەويچ*
صوت غليظ: دەنگی بۆڕ
صوت موسيقي: دەنگی مۆزيکی
صوت غير موسيقي: دەنگی نامۆزيکی
صودا الغسيل: سۆدەی شوشتن
صودا الخبز: سۆدەی نان
صورة: شێوە، وێنە
صورة حقيقية: وێنەی ڕاستەقينە
صورة خيالية: وێنەی خەياڵەکی، *وێنەی ئاشوپی*
صورة تقديرية: وێنەی گۆترەيی
صوري: وێنەيی
صوف: خوری، هری
صياح: هاوار، گازی
صياغة: دارشتن
صياغة الذهب: زێڕنگری
صيف: هاوين، هاڤين
صيوان الأذن: چەتری گوێ، پەڕەی گوێ

ض

ضائع: ون، بزر، *بەرزە*
ضـــار: زياندەر، لە (زيانبـــەخش) باشـــتـــر و ئاسانترە.
ضاغطة: پەستێنەک
ضئيل: کەم، ورد، کێم، هوير
الضب: بزنمژە
ضباب: تەم، مژ، دومان
ضبابي: تەماوی، *مژاوی*
ضبط: زەپت، ديسپلين، *پەيتبوون*
ضبط النفس: دان بەخۆداگری
ضجيج - صوت: ژاوەژاو، زەنا، هەرا، قيژەقيژ
ضحك: پێکەنين، کەنين
ضحل: تەنک، تەنکاو
ضخ: پاڵدان، پاڵنان
ضخم: کەتە، فيلەتەن، زل
ضد: دژ
ضرب: لێدان، لێکدان
ضربة الشمس: تاوەگاز، ڕۆژ هنگاڤتن
ضرر: زيان، زەرەر
ضرس: خڕێ، خڕێنە، پاشەخڕێ
ضرس امامي: پێشەخڕێ
ضرس خلفي: پاشەخڕێ
ضرورة: پێويست، پێويستی
ضريبة: باج
- مديرية الضرائب: بەڕێوەبەرايەتيی باج
ضريبة الارض: باجی زەويانە
ضريبة التركات: باجی ميراتانە
ضريبة الدخل: باجی دەرامەت
ضريبة العقار: باجی خانووانە
ضـعف- ضـعـيف: لاوازی، بێ هێـزی، لەڕی،

بنێسی
ضعف- اضعاف، مضاعف: دووهێنده
ضعيف: لاواز، كز، بێ هێز، لەڕ، بنێس
ضغط: پەستان، پەستاوتن، پاڵەپەستۆ
ضغط جوي: پەستانی هەوا
ضغط عالي: پەستانی بەرز
ضغط الدم: پەستانی خوێن
ضفدع: بۆق، بەق
ضفة: ڕۆخ، لێوار، قەراخ، گوێ چەم، *ڕەخ*
ضفة النهر: گوێ ڕووبار
ضلال: سەر لێشێواوی، دسەرداچوون
ضلع: لا، پەل، پەراسوو
ضم: گرتنەخۆ
ضمان: دەستەبەركردن، دابین كردن، دەستەبەری
ضمان اقتصادي: دەستەبەریی ئابووری
ضمان اجتماعي: دەستەبەریی كۆمەڵایەتی *(جڤاكی)*
الضَمّة ـُ: بۆر
ضمور: پووكانەوە، پووكاندنەوە، پووچانەوە
ضمير: جێناو، *جهناڤ*
ضمير الاستفهام: جێناوی پرس
ضمير الاشارة: جێناوی ئاماژە
ضمير متصل: جێناوی لكاو
ضمير منفصل: جێناوی سەربەخۆ
ضمير الوصل: جێناوی لێكدەر
ضوء: ڕووناكی، تیشك، پرشنگ، ڕوناهی، *تێروژك*
ضواحي: سەرپەڕ، پەڕگە
ضياء، نور: ڕۆناهی، ڕووناكی
ضياع- ضائع: بزربوون، ونبوون، *بەرزەبوون*
ضيق- انزعاج: سەغڵەتی، تەنگاڤی

ط

طائر-طيور: باڵدار، مەل، *باڵندە، پەلەوەر*
طائرة: باڵەفڕ
طائرة نفاثة: باڵەفڕەی فیشكەدار
طائرة- لعبة: باڵە
طائفة -عائلة: بەرەباب، تیرە
طابع: مۆرك، شەقڵ
طابع- بريدي: پوول
الطابعة: چاپكەر
طابق: نهۆم
طابوق: كەرپووچ، خشتی سوور، *كەلپووچ*
طاحن- طواحن: هاڕەك
طاحونة: ئاش، ئاسیاو
طازج: تەڕوبڕ، *تەڕ*
طاعون: لاڕەشە
الطاغية: كەڵەگا، زۆردار
طافي: سەرئاوكەوتوو
طاقة- قوة: تێن، وزە
الطاقة البشرية: وزەی مرۆیی
طاقة التنشيط: وزەی نواندنی چالاكی
الطاقة الحرارية: وزەی گەرمی
الطاقة الحركية: وزەی بزوێنەكی
الطاقة الذرية: وزەی ئەتۆمی
الطاقة الضوئية: وزەی ڕووناكی
الطاقة السنوية: وزەی ساڵانە
الطاقة الشمسية: وزەی ڕۆژەكی
الطاقة الكامنة: وزەی ماتە
الطاقة الكهربائية: وزەی كارەبایی
الطاقة النووية: وزەی ناوكەیی
الطاقة الميكانيكية: وزەی میكانیكی
طالب: داواخواز، خوازیار

طالب- تلميذ: قوتابی
طالب جامعي: قوتابیی زانکۆ
طاهر: پاک، پاکژ، پاقژ
طباخ: چێشت لێنەر
طباشیر: تەباشیر
طباعة: چاپەمەنی
طبخ: لێنان
طبع: چاپ
طبع- عادة: خوو
طبق الأصل: کتومت، دەقاودەق
طبقات الجو: چینگەلی هەوا
الطبقات العلیا: چینگەلی باڵا
طبقات القشرة الأرضیة: چینگەلی توێکی زەوی
طبقة النبلاء: چینی خانەدانان
طبقة: چین، توێ، توێک، *تویخ*
طبقة جلدیة: چینی چەرمین
طبقة دهنیة: چینی دۆناوی
طبقة عازلة: چینی ناوبڕە
الطبقة العاملة: چینی کرێکار
طب: بژیشکی، نوژداری
طب بیطري: بژیشکیی ماڵات، *نوژداریّ ماڵاتی*
طبي: بژیشکی، *نوژداری*
طبیب: بژیشک، *نۆژدار*
طبیخ: چێشت
طبیعة: سروشت، خۆڕسک، خۆزا
طبیعي: سروشتی، خۆڕسک، خۆزایی
طحال: سپڵ، *دێدک Dêdik*
طحلب: قەوزە، چووزەوارە، کەڤز
طراز: تەرز، شێوە
طرح - الموضوع: بەرچاوخستن
طَرَحَ - أوقع: لەزەوی دا

طَرْح: لێ دەرکردن، دەرکردن، *ژێ دەرخستن*
طرد: وەدەرنان، *دەرئێخستن*
طرف: پەڕ، لا، ئال
الطرف السفلي: لای ژێروو، ئەمپەڕ
الطرف العلوي: لای ژووروو، ئەوپەڕ
طرق: پێداکێشان، پێداڕۆیشتن
طرق رئیسیة: رێگەی سەرەکی، *رێکێت سەرەکی*، *رێ یێت سەرەکی*
طرق فرعیة: لاڕێ، رێگەی لاوەکی
طرق المواصلات: رێگەوبان
طري: تەڕ، ئاودار، *ئاڤدار*
طریدة- الصید: نێچیر
طریق المجرة- التبانة: رێی کاکێشان
طریقة - اسلوب: شێواز
طریقة: رێگە، تەریقەت، رێبازگە، رێک
طعام: خواردەمەنی، خۆراک، *خوارن*
الطعان: توانج هاوێژ
طَعم: تام، چێژ
طعن: توانج
- طاعن: توانجگر
طعن- للضرب: لێدان
طغیان- للحکم: کەڵەگایی، ستەمکاری
طغیان- للماء: سەرکردن
طفح: لیر
طفرة: کەڵەمباز
طفل: منداڵ، بچووک، زارۆ، زارۆڵە
طفل- حدیث المولد: کۆرپە، ساوا، *ساڤا*
الطفل الرضیع: کۆرپەڵە، بەرمەمکە، شیرەخۆرە، *پزۆک*
الطفولة: منداڵیەتی، *زاروکینی*
الطفیلي: مێمڵ، لامێژ، خۆرە، مشەخۆر

طقس- جّو: کەش، کژ، *سەقا*
الطقس- مراسیم: ڕێوڕەسم
طقم: دەستە
طلاء- طلي: هەڵسووین، ڕووکەش کردن، هەنووین، هنین، بۆیەکردن
الطلاء بالذهب: زێڕپۆشکردن
طلاء زجاجي: شووشە پۆشکردن
طلاقة اللسان: زمان پاراوی
طلب- رجاء: خواست، داخواز، هیڤی
طلب: هەرمێن
الطلع: هەڵاتن
الطلع- حبوب: هەڵاڵە
الطلق: پۆدرە
الطليعة: پێشرۆ، سەرگەلە
طليق: بەرەڵڵا، ئازاد، ڕەها
طماطة: تەماتە
طمأنينة: دڵنیایی
طمس: خەفەکردن، پێماڵ کردن، شێردنەوە
طمع: چاوتێبڕین
طمي: لیتە، *لێم*
طن: تۆن
طهو- طهي: کوڵاندن، لێنان
طور: بار
طوعي: خۆهێشت
الطوفان: تۆفان، بۆران
الطوق: کۆت، چەمەر
الطول: درێژی
طول النظر: دووربینی
الطي: پێچانەوە، *پێچان*
طياً: هاوپێچ، هەڤپێچ
طيار: باڵەفڕوان
طيارة ورقية: کۆللارە
طيارة: باڵەفڕە
الطير: مەل، باڵندە، پەلەوەر
طيران: فڕین
طيف: شەبەنگ، تارمایی
طيف الشمس: شەبەنگی ڕۆژ، پەلکەزێڕینە
طين: قوڕ، حەڕی، *هەڕی*
الطيور الجارحة: باڵندەی گۆشتخۆر

ظ

الظالم: زۆردار
ظاهر: دیار
ظاهرة: دیارده، دەرکەوتە، *دیارۆک*
ظاهرة عامة: دیاردەی گشتی
ظاهري: دیاردەیی، بەرچاو
ظرف: بار، دۆخ، هەلومەرج
الظرف- في اللغة: ئاوەڵکار، *هەڤاڵکار*
ظرف الحال: ئاوەڵکاری بار
ظروف: هەلومەرج
ظروف إستثنائية: هەلومەرجی بەدەر یان هاوێردە
ظروف اعتيادية: باری ئاسایی
ظروف طبيعية: باری سروشتی، باری خۆزایی یان خواسایی
ظروف غير ملائمة: باری نەگونجاو
ظروف قياسية: باری پێوانەیی
ظفر – فوز: سەرکەوتن، بردنەوە
ظفر- أظافر: نینۆک
ظفيرة: کەزی، گولی
ظل: سێبەر، سایە، سی
ظلام: تاریکی، *تاریاتی*
ظلام دامس: تاریکستان، تاریکونوتەک
ظلف: سم
ظلفي: سمدار
ظلم: ستەم، زۆرداری
ظهر: پشت
ظهر- ظهور: هاتە کایەوە، *دیاربوون*
ظهير: پشتیوان، *پشتەڤان*

ع

عائق- عقبة: رێگر، کۆسپ، *تەگەرە*
عاتق: ئەستۆ، ئۆباڵ، مل، ستۆ
عادل: دادپرس، دادپەروەر
عادة: خوو
العادة الاجتماعية: خووی کۆمەڵایەتی
العادة السرية: دەسپەڕ، خووی نهێنی
العادة الشائعة: خووی باو
العادة الشهرية: بێنوێژی، خووی مانگانە
عار- عيب: شوورەیی، نەنگ، فهێت، *شەرم*
عارٍ: رووت، تازی، *رویس، رووس*
– عارية عن الصحة: لە راستی بێبەری
العارض: کۆسپە، رێگەگر
العارض – جبهة: نێوچەوان، ئەنی
العارضة: رایەڵ، کاریتە
العارضة – علامة مرض: بەرژەنگ (بەکرمانجی)
العارية – من الإستعارة: دەسخواز
عازف: مۆزێکژەن
عازل: ناوبڕ
عاصفة: باهۆز، رەشەبا، هوڕ، *هوڕەبا*
عاصفة الصحراء: باهۆزی بیابان
عاصفة ترابية: گەردەلوول
عاكس: پەرچدەرەوە
عالم: زانا، زانیار
العاصمة: پایەتەخت (پایەتەخت راستترە لە پایتەخت لەبەرئەوەی لە پایە+تەخت واتە تەختی پایەداریەتی هاتووە).
العاقبة: ئاکام، سەرەنجام، *دوماهی*
عاقل: ژیریار، ئاوەزدار، ژیر
عاقول: حوشترالووک، وشترخوار، *گیا حێشتر*
عالق: گیرساوە، هەڵواسراو، *هلاویستی*

عالم: جیهان
عالم: زانا
عالم الآثار: زانای شوێنەوار
علم الآثار: شوێنەوارزانی
عالم لغوي: زانای زمان، زمانەوان
علم اللغة: زانستی زمان
عالم النفس: زانای دەروونی
عالم ذو القطبين: دنیای دوو سەرە
عالم القطب الواحد: دنیای یەک سەرە
عالم بدون أقطاب: دنیای بێ سەرە
عالم في الدراسات الكردية: کوردناس
عالي: بەرز، بڵند، باڵا
عام: گشتی
عامل: کارگێڕ
عامل: فاکتەر، هۆکار
عامل مساعد: هۆکاری یاریدەر
عامل – أجیر: کرێکار، پاڵە
عامل فني: کرێکاری تەکنیکی
العامل – فعال: کارا
عائل – معیل: بەخێوکەر، بژیێن
عائلة: بنەماڵە، *بنەماڵ*
عائلة– اسرة: خێزان
العائلة الحاکمة: بنەماڵەی فەرمانڕەوا
عائم: سەرئاو، *سەرئاڤ*
عباد الشمس: گوڵەبەڕۆژە، *گولبەرۆژ*
عبارة: دەستەواژە، هەڤۆک، دەربڕە
عبارة عن: برێتییە لە
عبد: بەندە، بەنی، بەندی
عبرة: پەند
عبودیة: بەندایەتی، *بەنیاتی*
عبور: پەڕینەوە، دەربازبوون
عبور– مجال: بوار، *بۆر*
عبوس: گرژ، مۆن، *مرویت شین*
عتبة: سڤدەر، هاسانە، ئەستانە، *دەرازینک*
عتلة: نوێڵ، پەروانە
العُثّ: مۆرانە، مرک، خوێرک
عجاف: نەهات، قاتی، *قاتی و قوتی*
عُجز: سمت، سێبەندە
عَجز: کورتهێنان، *نەشیان، پێڤەنەهاتن*
العَجز في المیزانیة العامة: کورتهێنان لە بودجەی گشتیدا
عجل: گۆلک
عجلة: پێچکە، ڕەوڕەوە، ڤرڤرۆک، *خرخاڵ*
عجیب: سەیر، ئەنتیکە
عجینة: هەویر، هەڤیر
عد: ژماردن، *هژمارتن*
عداء: دژایەتی، *دوژمنی*
عدالة: داد، دادپەروەری
العدالة الاجتماعیة: دادی کۆمەڵایەتی
العدد: ژمارە
العدد الرئیسي: ژمارەی سەرەکی
عدد زوجي: ژمارەی جووت
عدد صحیح: ژمارەی تەواو
عدد فردي: ژمارەی تاک
عدس: نیسک
عدسة: هووردبین، نیسکە
عدسة العين: هووردبینی چاو، نیسکەی چاو
عدسة طبیة: هووردبینی بژیشکی
عدل: داد
عَدم: نەبوو، *نەبوون*
عدم الاستقرار: ناجێگیری، شڵەژاوی
عدم انتظام: ناڕێکی

عدم الانحياز: بێلایەنی
عدم التآكل: دانەخوران
عدم تخثر الدم: خوێن نەمەیین، *خوین نەمەهین*
عدم التوافق: نەسازان
عدم الشعور: بێ هەستی
عدو: دوژمن
عدوى: تەنینەوە، تەشەنە، گرتنەوە، *ڤەگرتن*
عديم: بەبێ، بێ
عديم الخصوبة: بێ پیێز، بێ پیت
عديم المقاومة: بێ بەرهەڵستی، بەرگەنەگر
عذاب- آلام: ئێش، ئازار
عذب: سازگار
عذر- حجة: بیانوو، بیانگە
عذراء: نەسمڕاو، پاکیزە، کناچە، کەنی
عربة: گالیسکە، ئارەوانە
عربيد: کوڵەمار
عرس: شایی، داوەت، گۆڤەند
العُرض: پانی
عَرض: نواندن
عَرَضي: لابەلا
عرْضي: پانی، ئاسۆیی
عرعر- شجرة: هەڤریسک
العرف: نەریت
- العرف الإجتماعي: نەریتی کۆمەڵایەتی
- العرف السياسي: نەریتی سیاسی
- العرف العام: نەریتی گشتی
عرف الديک: پۆپیتە، پۆپنە
عَرق: ئاوڕەگ، خویدان، خووی، خوە
عرِق: دەمار، ڕەگ، ڕەچەڵەک
عِرق السوس: بنەبەڵەک، *ڕەها* مێکوکێ
عرقلة: چەت، کۆسپ، تەگەرە، *ئاستەنگ*

عرهون: قارچک، کوارگ، کڤارک، سەرکولاڤک
عرض: خستنەڕوو
عريضة: پێشنووس، سکاڵا
عرين: بێشە، لانە
عزاء: پرسە، سەرەخۆشی، بەهیداری
عزب - شجرة: پەڵک
عزرائيل: پێمێردە، فریشتەی گیان کێشان
عزف: ژەنین
عزل: دابڕین، جیاکردنەوە، *جوداکرن*
عزلة: گۆشەگیری
عزم: نیاز
عسر الهضم: گیری، *توێمە*
عسل: هەنگوین، هەنگڤین، هەنگڤ
عش: هێلانە، هێلوون، هێلین
عشاء- وجبة: شیو، شێو، شیڤ
عشاء- وقت: شێوان
العشائر الرحالة: خێڵاتی کۆچەر
عشر (١/ ١٠): دەیەک، دەهێک
عشرات: دەیان
العشو: شەوکوێری
العشوائي: هەڕەمەکی
العشيرة: خێڵ
العشية: بەرشێو
- بين عشية وصخاها: لە نێوان بەرشێو و پارشێوێکدا. لە (تحفة مظفريه)دا هاتووە.
عصا: داردەست، چیڤ، چێو
عصابة: چەتەوڵ، جەردە، ڕێگر
العُصارة: جەوی، ئاوگ
العصّارة: گوشەک
عصب: دەمار، ڕە، ڕەگ
عصبية: دەمارگیری

عصر- عملية: گوشین، گڤشین
عصر- للزمن: چاخ، چەرخ، سەردەم
- عصر التنویر: چاخی ڕووناکیدەر
- العصر الحجري: چاخی کەورین
- العصر الذهبي: چاخی زێڕین
- عصر النهضة: چاخی وریابوونەوە
العـصـریة: نوێدەمـایەتی، هاوسـەردەمـایەتی، هاوچەرخی
العصعص: کلێنچکە
عصفور: چۆلەکە، مەلیچک، پاساری
العصـور الوسطی: سەدەگەلی ناوین، سەدەکـانی ناوەڕاست، *چاخێت ناڤین*
عصیان: یاخیبوون، سەرپێچی، لاساری
عصیر: شیلاو، ئاوگ، خۆشاو، *خوشاڤ*
العصیر- للفواکه: شیلە
العصیر- للنباتات: شیرە
عُصیّة: چیلکە
العضایا: مارمێلکەگەل
عـضد: *باسک*، بازوو، باهوو (دەگـوترێ: شـان و باهوو)
عضلة: ماسوولکە
عضو: ئەندام، ئۆرگان
عضوي: ئەندامی، ئۆرگانی، زیندەڵ
عطاء: بەخشین
عطار: وردەفرۆش
عطارد: زاوە (ئەستێرە)
عطاس: پژمین، *بێنژین*، *بهنژین*
عطالة: بێکاری، نەکاری
عطر: بەرامە، گولاو
عطف: سۆز، بەزەیی
العطف (أداة): لێکدەر (ئامراز)

عطلة صیفیة: پشووی هاوینە
عظم: ئێسک، هەستی
عفارة: پەمپ
عفن: گەنیو، گەنی
عفو: لێبوردن، *لێبورین*
عقار: خانووبەرە
عقار - عقاقیر: داوودەرمان
عقاقیر طبیة: داوودەرمانی بژیشکی
عقبة: کۆسپ، تەگەرە، *ئاستەنگ*
عقدة: گرێ، ئینج
عقد - الربط: گرێبەست
عقد - الزمن: دەیە
عقرب: دووپشک
العقل: ئاوەز، وێڵ
عقم: نەزۆکی، بێبەری، *خرشی*
العقود - عقد: گرێبەست
عقیم: نەزۆک، بێبەر، نەزێ، ئەستێور، *خرش*
عکر: لێڵ، شێلو، *شێلی*
عکس: بەدەردانەوە
عکس - الضد: پێچەوانە، بەرەواژ، *بەرەڤاژ*
عکسي: پێچەوانەیی، بەرەواژی، *بەرەڤاژی*
علاج: چارە، چارەسەری، چارەکران
العلاقات: پێوەندی
- مدیر العلاقات: بەڕێوەبەری پێوەندی
علاقات اجتماعیة: پێوەندیی کۆمەڵایەتی
علاقة: پێوەندی، هاڤلی
علاقة تطوریة: پێوەندیی پەرەگری
علامة: نیشانە
- علامة الإستفهام: پرسەک
- علامة التعجب: سەیرەک
علامة مزدوجة: جووت نیشان

علبة: قوتو
علبة الاقلام: پاکەتە پێنووس
علبة البيض: کارتۆنە هێلکە
علف: ئالیک، ئاڵف
العلق: زەروو، زێلو
العلق: ئاوەلەمە
علم: ئالا، بەیداخ
علم: زانین، زانست
علم الابتدائيات: بەراییزانی
علم الاجتماع: کۆمەڵناسی
علم الاحياء: بایۆلۆجی، زیندەوەرزانی
علم الانسجة: شانەزانی
علم البصريات: بیناییزانی
علم البيئة: شوێنەوارزانی، *ژینگەهزانی*
علم التشريح: توێکاریزانی
علم الحساب: ژمێرەزانی
علم الحفريات: زەویکۆڵزانی
علم الحياة: ژیاننناسی
علم الحيوان: گیانەوەرزانی، زوولۆجی
علم الرياضيات: بیرکاریزانی
علم الشكل: شێوەزانی
علم الصحة: تەندروستیزانی
علم الصوت: دەنگناسی
علم الفسلجة، علم الوظيفة: کارئەندامزانی
علم الفلك-النجوم: ئەستێرەناسی، ئەسترۆنۆمی
علم الفيزياء: فیزیازانی
علم الكيمياء: کیمیازانی
علم اللغة: زمانناسی، زمانەوانی
علم المعادن: کانزاناسی
علم النبات: ڕووەکزانی
علم الهندسة: ئەندازەزانی
علم الوراثة: پاشماوەزانی، بۆماوەزانی، زگماکیزانی
علمي: زانیاری، زانستی
علني: ئاشکرا
علو: بەرزی
على التوالي: یەک لەدوای یەک، بەرودوا
على الريق: لە خورێنی، لە ناشتا
على نسق: بەپێی
عمارة: باڵەخانە، تەلار
عمامة: مشکی، پۆشی، سەروین
عمداً: دەسمەبەست
عمر: تەمەن
عمق: قووڵی، قووڵایی، ناخ، کووری
عمق حقيقي: قووڵیی ڕاستەقینەیی
عمق ظاهري: قووڵیی ڕواڵەتی یان دیاردەیی
عمل: کار، کردەوە
عمل ارادي: کاری خۆویست
عمل لاارادي: کاری خۆنەویست
العمل الاعتيادي: کاری ئاسایی
العمل الاضافي: کاری زیادەکی
العمل التعاوني: کاری هەرەوەزی
العمل الشعبي: کاری گەلێری
عملاق: لۆزەندەر، زەبەللاح، فیلەتەن
عملة: دراو، دراف، پوول
عملة ورقية: دراوی کاغەزی
العملة الوطنية: دراوی نیشتمانی
عملي: کارەکی، کردەوەیی
عملياً: بەکار، بەکردەوە
عملية: پرۆسە، کردەوە
عملية جراحية: *برینکاری، نەشتەرکاری*
عملية حسابية: کاری ژمێرەیی، ژمێرەکاری

عملية المخاض: ژانگرتن
عمود: كۆڵەكە، ئەستوون
عمود جاف: پیل، پیلی وشک
عمود فقري: بڕبڕەی پشت
عمود كهربائي: دارتێل
عمودي: ستوونی، شاوڵی
عمولة: دەڵاڵی
عمومي: گشتگیر، گشتی
عمى الالوان: ڕەنگکوێری. لەسەر کێشی: شەوکوێری
العمياوي: کوێرانە
عميل: کرێگرتە
العناصر: توخم، ماک
العنصر المحايد: توخمی بێلایەن
العناصر المشتركة: توخمی هاوبەش
عناية: بەتەنگەوەبوون، بایەخدان
العناية الفائقة: ئەوپەڕی بایەخدان
عنب: *ترێ*
العنصرية: توخمپەروەری، توخمگەری
– السياسة العنصرية: سیاسەتی توخمگەری
عنف: زەبروزەنگ
– العنف السياسي: زەبروزەنگی سیاسی
عنق: ئەوک، ئەڤک
عنقود: هێشوو، وشوو، گووشی، *ئویشی*
عنكبوت: جاڵجاڵۆکە، داپیرۆچکە، *تەڤن پیرک*
العنوان: ناوونیشان، *ناڤونیشان*
عنوان الموضوع: سەرەباس
عهد – تعهد: بەڵێن
عهد – عصر: سەردەم، ڕۆژان، ڕۆژگار
عهد قديم: دێرزەمان، سەردەمی کۆن، دێرین، ڕۆژانی بەرێ

عنيد: لامل، ڕکو
عوامة: کەڵەک، سەرئاو
عود: دار، دارک، چیلکە، چیڤ
عود الثقاب: دەنکە شقارتە، زلک
عود– آلة موسيقية: عوود
عوض: جیاتی، بری
عوضاً عن: لەبری، لەجیاتی، لەباتی
العولمة: گلۆڤەرایەتی. گلۆڤەر کوردیی پەتییە، لە کرمانجیی سەروودا لەبەرامبەر *global* ی ئینگلیزی دەوەستێ بۆیە ئەمەمان پێ پەسندترە لە جیهانگیری و جیهانگەرایی کە زیاتر لە فارسییەوە نێزیکن.
عون – مُعِين: هاریکار، یاریدەر
عيار – للوزن، للثقل: کێشانە، پێوانە
عيب: شوورەیی، خەوش، نەنگی
عين: چاو، چاڤ
عين الماء: کانی، سەرچاوە، چاڤکانی، *سەروکانی، کانی*
عين البزون – وردة: چاوە پشیلە
عِيِّنة: میناک. (میناک) لە کرمانجیی سەروودا بەکاردێ.

غ

غائب: بزر، *بەرزە*
غائر: چاڵ
غابة اصطناعية: دارستانی دەستکرد
غابة طبيعية: بێشە، لێڕ، لێڕەوار، *بیشی*، ڕێک
غابة کثيفة: لێڕەواری چڕ، *دارستانا پڕ*
غابة نفضية: دارستانی گەڵاڕێز
غاز: گاز
غاز طبيعي: گازی سروشتی
غاز المستنقعات: گازی زەنەکاوان، گازی زۆنگاوان
غاز سام: گازی ژاراوی، *ژەهراوی*
غاز مضحك: گازی پێکەنیناوی
غاز نبيل: گازی دەگمەن
غاشم: زۆردار
غافل: گێل
غالون: گالۆن
غامق: تۆخ، تێر
غاية: ئامانج، ئارمانج
غبار: تۆز
غباء: هێڕی، گەوجەیی، گەمژەیی
غبي: هێڕ، گەوج، گەمژە، گەلۆر، دەبەنگ
غثيان: هێڵنج
غداء: نیوەڕۆژە، فراڤین
الغذاء: بژیو، خۆراک، خواردەمەنی
غدر: ستەم، نامەردایەتی
الغدة: لوو، رژێن، گلاند
غدة لعابية: لووی لیکرژێن
غدة عرقية: لووی ئاوڕەگرژێن، *خوهـ رژێن*
غدير: جۆگە
غرار: لە گوێن

غراب – اسود: قەلەڕەشکە، *قەلەڕەشک*
غراب ابقع: قەلەبەڵەک
غرام – غم: گرام–گم
غرامة: تاوانە، پێبژاردن
غرب: ڕۆئاوا
غرب – شجرة: پەڵک
غربال: سەرەند، بێژنگ، *سەڕاد*
غربلة: تەتەڵە
غرزة: تەقەڵ
غرفة: ژوور
غرفة الاستقبال: دیوەخان، ژووری میوانان، کۆچک
غرفة الاجتماعات: ژووری کۆبوونەوە
غرفة السكنى: ژووری نیشتەنی
غرفة السيطرة: ژووری کۆنترۆل
غرفة النوم: ژووری نووستن
غرق: نوقوم بوون، *نقوربوون*
غروي: مڵ، لینج
غريب– للشخص: بیانی، نەناس، لایدە، ئاوەکی
غريب – للحالة: نامۆ، نائاسایی
الغريب – الاجنبي: بێگانە، بیانی، بیان
الغريب – العجيب: سەیر
غرين: لیتە، *لێم*
غزل – غزول: ڕیس، ڕستن
غزو: شالاو
غزير: فرە، زۆر، گەلەک، مشە
الغسلين: چڵکاو
الغسيل: شوار
غش: فێڵ، گزی
غشاء: کاژ، توێک، توێژاڵ، پەردە
غشاء– ستائر: پەردە

غشاء البكارة: پەردەی کچێنی
الغشاء الداخلي: توێکی ناوەکی
الغشاء الرئوي: توێکی سییەکی
غشاء الطبلة: پەردەی گوێ
غشائي: پەردەدار
غصن: چڵ، لک، تووڵ، چق
غض: ناسک
غضب: تووڕەیی، هێرس
غضروف: کرکراگە، کرکرە
غضروفي: کرکراگەیی، کرکرەیی، *کرکرک*
غطاء – ملابس: پۆشاک، سەرپۆش، پەردەپۆش
غطاء – للادوات: دەمپۆش، *دەرەڤانک*
غطاء زجاجي: دەمپۆشی شووشەیی
غطس: ژێراوبوون
غفلة: گێلایەتی، خافڵەکی
غلاف: بەرگ
الغلاف الجوي: بەرگی کژەکی
غلاف زهري: بەرگی گوڵەکی
غلاف مائي: بەرگی ئاوەکی
غلبة: زاڵیەتی
غلي: کوڵاندن، *کەلاندن*
غليان: کوڵان، *کەلین*
غليظ: ئەستوور، گڕ
غمامة: پەڵەهەور
غمد: کالان، *کاڤلان*
غمر: نوقم کردن، *نقورکرن*
غمس: تێ هەڵکێشان
غنم – قطيع: مەڕ، مێگەل، ڕان، کەریا پەزی
غواص: بناولێدەر، *نقورڤان*
غواصة: کەشتیی بناولێدەر
الغور: چاڵایی

غياب: ونبوون، پاشەملە
– الحكم الغيابي: فەرمانی پاشەملە
غيب: پێوار
غير الارادي: نەڤیانی، نەویستی
غير اصيل: نارەسەن، *نەرەسەن*
غير حي: نازیندوو، *نەزیندی*
غير سعيد: ناشاد، سل
غير صحي: نادروست، *نە دروست، نەساخلەم*
غير صحيح: ناڕاست، *نەڕاست*
غير طبيعي: ناسروشتی، *نەسروشتی*
غير مباشر: ناڕاستەوخۆ، *نەڕاستەوخۆ*
غير متحرك: نەبزێو، نەجووڵ، *نەلڤ*
غير متساوي: نایەکسان، *نەیەکسان*
غير متكامل: نیوەچڵ، ناتەواو
غير متناظر: ناهاویەک، *نەهڤیەک*
غير متوازن: لاسەنگ، *نەهەڤسەنگ*
غير مثمر: بێبەر
غير مجاز: بێ پاس، بێ مۆڵەت
غير محدود: بێ سنوور، بێ ئەندازە، بێ ڕادە
غير مرتب: ناڕێک، شێواو، *نەڕێک*
غير المركز: تراو، ترنگ، شل
غير مشروع: ناڕەوا، *نەڕەوا*
غير مقابل: بێ بەرامبەر
غير معين: دیاری نەکراو، *نەدیارکری*
غير منتمي: تەریک، لاتەریک، *نەژێ*
غيرة: دڵپیسی

ف

فاتح اللون: سپی پات، کاڵ، ڕەنگ کراوە
فاتر: شلەتێن، شیرتێن، *تێن شیر*
الفاجرة: داوێن پیس، داوێن تەڕ، *دەهمەن پیس*
الفاحش: بێ شەرم، *بێ* شەرمانە
فارس: سوار
فارس الفرسان: شاسوار، شۆڕەسوار
فارزة: وێرگۆل، کۆما
فارغ: بۆش، بەتاڵ، ڤالا
فاسد: گەندەڵ
الفاسق: بەدکار
فاصل: ناوبڕ، وچان، *ناڤبڕ*
فاعل: بکەر، کارا، کریار (کریار بە «ڕ»ی سووک).
فاكهة مجففة: بەلەچەک
فانوس: چرا، فانۆس
فائدة: سوود، کەڵک، *مفا*
الفائدة الاجمالية: سوودی تێکڕایی
الفائدة الحدية: سوودی ڕادەدار
الفائدة الصرفة: سوودی پەتی
فائض: لافاودەر
فائض- للقيمة: زیادە
فائض القيمة: زیادەبایی
فتاك: فەوتێنەر، لەناوبەر
فتح الاعتماد: بڕواپێدان
فتح الفأل: فاڵگرتنەوە، *فاڵ ڤەگرتن*
فتحة: زارک، *کون*
فتحة الامتصاص: زارکی هەڵمژین
فترة: وچان، بێن، تاو
فتنة: بشێوە
فتوة: لاوچاکی
فتي: فەریک، کاڵ، ساوا
فتيلة: پلێتە
الفج: شیو
فجأةً- غفلةً: لە ناکاو، ژ نشکێڤا، لەپڕ، کتوپڕ، لەهیکڕا
فجائي: کتوپڕ
فجر: بەیان بەردان، تاریکوڕوون، *ئەلند*
فجوة: کەلەبەر، کەلێن
فحص: پشکنین، تێ ڕوانین، تاوتوێ کردن، *لێ نێرین*
فحل: کەڵ
فحم: خەڵووز، ڕەژوو، *ڕەژوی*
فحم حجري: خەڵووزی بەردین، ڕەژووی بەردین
فحم حيواني: خەڵووزی ئاژەڵین، ڕەژووی ئاژەڵین
فحم الخشب: خەڵووزی دار
فحم السكر: خەڵووزی شەکر
فحم الكوك: خەڵووزی کووک
فحم نباتي: خەڵووزی ڕووەکی
فخار: گلێنە
فخذ: ڕان، لک
فخر: شانازی
فدائي: پێشمەرگە، گیان لەسەردەست
الفدان: بەرەجووت
فراء - فرو: فەروە، کەوڵ، *کەڤل*
فرادى: یەکەیەکە، *ئێک ئێک*
فراز: جیاکەرەوە
فراش: *بەردەست*
فراشة: پەپوولە، پەلاتینک
فراغ: بۆشایی، *ڤالایی*
فرجار- فرجال: پەرگار، پڕگاڵ
فرح: شادی، دڵخۆشی

فرخ الطير: بێچوو، تێژک
فردي: تاک، تاکی، کەت، *کت*
فرز: هەڵاوێردن، هاوێرکردن
فرز الاصوات: دەنگ هەڵاوێردن، هاوێرکردنی دەنگان
فرس النبي–حشرة: کوللەحاجی
فرس النهر: ماینی ئاوی
فرش: ڕایەخ
فرص العمل: هەلی کارکردن
فرصة: هەل، دەرفەت
فرض: سەپاندن
فرع: پەل، لک، *لق*، شاخ
الفرق: جیاوازی، جودایی
فرق الجهد: جیاوازیی ئەرک
فرقة المراقبة: دەستەی چاودێری یان سەرانسۆ، *دەستەکا چاڤدێریێ*
فرك: پرواندن، گلۆفتن، *پەرخاندن*
فرملة السيارة: برێکی ئۆتۆمبیل، وەستێنەک
فرن: کوورە، تەندوور، *کویرهە، تەنوور*
فرو: فەروە، کەوڵ، *کەڤل*
فروسية: سوارێنی، سوارچاکی
فريسة: نێچیر
فساد: گەندەڵی
الفساد الإداري: گەندەڵیی کارگێڕیی
فستان: خەفتان، سوخمە
فستق: بستە
فستق العبيد– الحقل: پستەی سودانی
فسخ: هەڵوەشاندنەوە، هەڵوەشان
الفسفور: فوسفۆر
فسيفساء: کاشی
فسيل– فسيلة: نەمام، براڵە
فشل: نووچدان
فص: لۆ، کوت، پل، پلێک، کووز
فصل – عملية: دەرکردن، جیاکردنەوە، دابڕین
فصل – النزاع: بڕینەوەی کێشە
فصل– موسم: وەرز، کژ
فصل – الكتاب: بەش، پاژ
فصلي: وەرزانە
الفصول الاربعة: چوار وەرزە
فصيح: ڕەوان، *ڕەهوان*
فصيح اللسان: زمان ڕەوان
فصيلة: تیرە، پەل
الفضاء – الفراغ: بۆشایی، *ڤالایی*
الفضح: ڕیسواکردن، شەرمەزارکردن
فضلات: پاشەڕۆک، بەرماوە
فضة: زیو، زیڤ
فضول: سەربزێوی
فضي: زیوین
فضيحة: ڕیسوایی
فطام: لەشیر بڕینەوە، *شیرڤەکرن*
فطر: کەڕوو، قارچک، کوارک، کڤارک
فطر الخبز: کەڕووی نان
فطري: زگماک
فطور: تێشت، بەرچایی
فطيرة محشوة: ئەستوورک
فعال: کارا، بەکار، کاریگەر، کارامە
فعالية: چالاکی، *چەلەنگی*
فعل: کار، کردار
– فعل بسيط: کاری سادە
– فعل ضعيف: کاری بێ هێز
– فعل قوي: کاری بەهێز
– فعل لازم: کاری تێنەپەر

– فعل ماضي: كاری ڕابردوو
– فعل مبني للفاعل: كاری كارا دیار
– فعل مبني للمجهول: كاری كارا نادیار
فعل ورد الفعل: كار و بەركار
الفقاعة: بلّق، *بلق*
فقدان: لە دەستدان
فقدان الوعي: بێ هۆش بوون، *نەهشیاری*
فقرات: بڕبڕە
فقرات ظهرية: بڕبڕەی پشت
فقر الدم: كەم خوێنی
فقرة – من المادة: بڕگە
فقرة – في الظهر: بڕبڕە
فقط: هەر، تەنیا، بەس، بتنێ
فقه: تێگەیشتن
الفقيد: لەدەست چوو
الفقير– المحتاج: دەسكورت، هەژار، لات
فك: شەویلگە
الفكر– التفكير: ئەندێشە، بیر، هزر
فكرة: بیرک، بیرۆكە، كەڵكەڵە
الفكرة الاساسية: بیرۆكەی بنەڕەتی
فلاح: وەرزێر، جووتیار
فلفل: بیبەر
فلقة: پەلكە
فلك: چەرخ، خولگە
فلم حساس: فلیمی هەستدار
فلم متحرك: فلیمی بزێو
فلين: تەپەدۆر
فم: دەم، دەو، دەڤ
فن: هونەر
فني: هونەری، تەكنیكی
فهد: شێر
الفهرست: پێڕست، ناوەڕۆک، *ناڤەرۆک*
فهم: تێگەیشتن
فوارة: ئاوپژێن
فوراً: دەسبەجێ، بلەز
فوران: هەڵچوون، گێژەن
فوضى: ئاژاوە، بشێوی
فوطة: پەچەتە، دەسماڵ
فوق البنفسجي: سەروو بنەوشەیی
فول: پاقلە، پاقلک، *بەقلک*
فولاذ: پۆڵا
الفولاذ الصلب: پۆڵای پتەو
فولاذي: پۆڵایین
فوهة– مدخل: زاركە، دەمە، دەرگە
فئة: دەستە
فئة – نقدية: بایی
فيء – ظلال: سی، سێبەر
الفيزياء: فیزیک، فیزیا
– علم الفيزياء: زانستی فیزیا
الفيضان: لافاو، لاسامە، لەهی، *لێفان*
فيلسوف: فەیلەسوف، پیتۆڵ

ق

قائد: فەرماندە، سەرکردە
قائد عسكري: سەرکردەی لەشکری
قائم: وەستاو
قائم المقام: جێدار
قائمة: لیستە
قائمة الراتب: لیستەی مووچە
قابض: وەرگر
قابضاً: بەدەستگر. علی بەردەشانی دەڵێ:
«نەخۆفت بێ نەفیکر+ نەسپات بێ نە
لەشکر+ پاشای دێنم بە دەستگر».
قابل: شیاو، شایەن
قابل للاشتعال: بسووت
قابل للقسمة: شیاوی دابەشین
قابلو: کێبڵ، پەتک
قابلية: توانایی، شیان، شیاوی
قاتم: تێر، تۆخ
قاذفة: هاوێژ
قاذفة هاون: هاوەن هاوێژ
قاذفة الكترونية: هاوێژی ئەلیکترۆنی
قاذفة الوقود: هاوێژی سووتەمەنی
قارب: بەلەم
قارس: سەرمای ڕچێن، وشکەسەرما
قارص: گەزلێدەر
قارض: بکرۆژ
قارة: بەژەک. لە «بەژ (وشک)+ە»ەوە هاتووە،
وەک: کوژەک، گیرەک.
قاري: بەژەکی
– مناخ قاري: ئاووبای بەژەکی
القاصد: تەتەر، پەیامبەر
قاصداً: بەرەو، بەرەف

قاصر – عاجز: نەکارە، لێکەوتە
قاضي: دادپرس
قاطع: بڕەک، ببڕ
قاطع طريق: ڕێگر، چەتە، جەردە
قاعدة: بنواشە، بنک، بنکە، ڕێسا
قاعدة جوية: بنکەی هەوایی
القاعدة المشتركة: بنکەی هاوبەش، بنکەی ناوکۆ
قاعدة– قواعد اللغة: ڕێزمان
قاعدة–قعر: بنەبان، تەپان، *بنەڤان*
قاعة: هۆڵ، لابیان. لابیان لە دەشتی هەولێر بۆ
ژووری لاکێشەی گەورە و هەراو بەکاردێ.
قالب: دارێژگە، کاپێلک، بەدەن
القال والقيل: وتووات، گۆتەگۆت
القامة: بەژن
قاموس– معجم: فەرهەنگ
قاموس صغير: فەرهەنگۆک
قانصة: چیکڵدانە
قانصة الذباب: مێشگرە
القانون: یاسا
قانون العمل: یاسای کار
قانون الإغاثة الإجتماعية: یاسای فریاکەوتنی
کۆمەڵایەتی
قانون الأحوال الشخصية: یاسای باری کەسایەتی
القانون المدني: یاسای شارستانی
قانون الضمان الإجتماعي: یاسای دەستەبەریی
کۆمەڵایەتی
قبان: قەپان
القبس: بزووت، *ڕوناهی*
قبض: گیری، گرتن
قبل الفطور: خورێنی، ناشتا
قبل الميلاد: پ.ز، پێش زایین

قُبلة: ماچ، ڕامووسان
قِبلة: ڕووگە
القبول: وەرگرتن
– القبول المركزي (للطلاب): وەرگرتنی ناوەندی
قبيلة: هۆز
قتال: کوشتار
قَـتّـال: کـوژەک، بکوژ. لاوکی دەروێشـی عـەبدی دەڵـێ: «من نـەڤـێت مـالا دنـێ، من دڤـێت ژنەکە جوان، مـاینەکە ببـەز، جۆتە تاجییـەکە بکوژ».
القتل العام: کوشتنی بەکۆمەڵ
قتيل– مقتول: کوشتە، کوژراو
قحف: کاسەی سەر، کاژەڵە، *کاسکا سەری*
قَدْر: ڕێز، پلە، پایە
قَدَر: چارەنووس، *چارەنڤیس*
قِدر: مەنجەڵ، *قازان*
قِدر الضغط: مەنجەڵی پاڵەپەستۆ
القدرات العقلية: توانای ئاوەزی
قدرة: بڕست
قدرة: توانست، توانا
قدرة حصانية: توانای ئەسپی
قدم: پێ
قدوة: پێشڕۆ، ڕابەر
قديم: دێرین، کۆن، کەڤن، پێشین، لەمێژینە
قراءة: خوێندنەوە
قرار: بڕیار
القرار السياسي: بڕیاری سیاسی
قراصنة البحر: چەتەی زەریایی
قرص: ئەستورک، پەپکە، سەپک، ساپ
القرصنة: چەتەگەری
قرقعة: تەقەتەق

قرن: سەدە
قرنفل: مێخەک
قروي: لادێیی
قرنية (للعين): گلێنە
قرية: گوند، دێ، ئاوایی
قذف: هاوێشتن
قذيفة: هاوێشتە
قزم: گرگن، بستە باڵا، گولە، کوڵەبنە
قزحية: ڕەشێنە
قسط: پاژ، پار
قسم– يمين: سوێند
قسم: بەش
القسم الأول: بەشی یەکەم
القسمة: دابەشین
قسيس: کەشە
قشرة: توێک، توێکڵ، توێژاڵ، *تیڤکل، تیڤل*
القشرة الجلدية: توێک، *تویخ*
قشريات: توێکدار
قشط: کڕاندن، داتاشین، *داتراشین*
قشطة: سەرتوێژ، سەرتوو، سەرتڤ
قصب: قامیش، لەڤەن، لەوەند
قصبة: شارۆکە، *باژێڕوک*
القصبة – عظم: قامیشە، لوولاق، بەلەک
القصبة– القصبات: لوولەک
قصبة هوائية: لوولەکی هەوایی
قصد: مەبەست
قصدير: تەنەکە، تۆتیا
قصر النظر: کورتبینی
القصرة: کەوڵ
قصف: بۆردمان، کوتینەوە
قصير: کوڵ، کورت

قصير القامة: كورته بالا، كولّ، كولّنده. له فۆلكلۆردا هاتووه: «هه كولّنده كولّنده، كولّندەی نێومەڕی+ دەرگەم لێ وەکە سەگەل پێم وەڕی»
القضاء: داوەری
قضم: کرۆشتن، قرتاندن
قضيب: توول، مێکوت
قضية: كێشه
قَطّ: هەرگيز، چوجارا
قِطّ: پشيله، کتک، پسيک
قِطار: شەمەندەفەر
قطارة: دلّۆپ تکێن
قطاع: کەرت، بڕ
قطاع الطرق: ڕێگر، چەتەوڵ، جەردە
قطاع خاص: کەرتی تايبەتی
قطاع مختلط: کەرتی تێکەڵ
قَطّان–نوع من السمك: سمێڵەماسی
قطب– مغناطيسي: جەوسەر، جەمسەر
القطب– قائد: سەره
القطب الواحد: يەک سەره
– عالم ذو القطب الواحد: دنيای يەک سەره
القطب الباحث عن الشمال: جەوسەری باكور دۆزەوه
قطب کهربائي: جەوسەری کارەبايی
قطب سالب: جەوسەری نەرێ– سارد
القطب الموجب: جەوسەری ئەرێ– گەرم
قطب شمالي: جەوسەری باکوری
قطب جنوبي: جەوسەری باشووری
قطبي: جەوسەرين، جەمسەرين
قطر– في الهندسة: تيره
قطر: خاک، وڵات

قطران الخشب: قەترانی دار– تەختە
قطرة: دلّۆپ، تنۆک، دلّۆپە
قطع: بڕين، لەتکردن، پارچەکردن
قطع الراتب: مووچەبڕی
قطعة: پارچە، لەت، کەرت، پرت
القطعة – من الارض: لاتە زەوی
قطعية: يەکجاری، ببڕای ببڕ
قطن: لۆکە، پەمۆ
قطنية: کلێنچکە
قطيع الغنم: ڕانەمەڕ، مێگەل، *کەرێ پەزی*
قعر: بنک، بن، بنەبان
قفاز: دەستکێش، دەستەوانە، دەستگۆرک
قفاز العنب: مێرووی مێو
القفز– رمي النفس: خۆ ئاڤێتن، بازدان
قفزة: کەڵەمباز، باز، بازهەڵدان
قفص صدري: دەفەی سنگ
قلادة: ملوانکە، گەردانە، خەناوکە
قلب: دڵ
قلب– رأساً على عقب: سەرەنگرێ، سەروبن، ژێراوژوور
قلع: هەڵکێشان، دەرکێشان
قلعة: قەڵات، کەلێ، قەڵا، *کەل*
قلق: خۆنەگر، دڵەڕاوکە، نەسرەوتن، *دوودلی*
القلق النفسي: دڵەڕاوکەی دەروونی
قلم: پێنووس، قەڵەم، تووڵ
قلنسوة: کڵاو، *کلاڤ*
قلة الاهتمام: کەمتەرخەمی، خەمساردی
قلي: سوورکردنەوه، *سوورکرن*
قليل: کەم، کێم
قليل جداً: کەمۆکە
قليل الکثافة: کەم چڕی

قليل المقاومة: کەم بەرگە
قماش: کوتاڵ، *پەڕۆک*
قمر: هەیڤ، مانگ
قمع: سەرکوتینەوە، داپڵۆسین
قمة: لووتکە، گوپیتک، کەپک، پۆپە، بەندەن
قمة الجبل: لووتکە شاخ
قنابة: پەلکە
قناة: نۆین. لە هەولێر زۆر بەکاردێ بۆ کەناڵی ئاوی پیس و پاگژ.
- قنوات الري: نۆینی ئاودێری
- قنوات إعلامية: نۆینگەلی راگەیاندن
قنب: گوش
قنبرة: کڵاوە کوڕە، هەوێردە، سوێسکە
قنبلة: بۆمبا
قنبلة ذرية: بۆمبای ئەتۆمی
قنبلة نووية: بۆمبای ناوکەیی
قنبلة محرقة: بۆمبای سووتێنەک
قنبلة هيدروجينية: بۆمبای هایدرۆجینی
قندس: دەڵەک
قنديل البحر: لالەی دەریا
قنصل: کۆمیسار، *قومسور*
قنصلية: کۆمیساریەتی
قنطرة: ئاوبارە
قنفذ: ژیژک، ژووشک، *ژووژی*
قنينة: بوتڵ، دەفر
قنينة زجاجية: دەفری شووشەیی
قوارض: کرتێنگەل، کارتەبڕ
القواطع: بڕەک
قواعد اللغة: ڕێزمان
قوام- مقومات: هەڵست
قوام: دیمەن، بەژن
قوانين اساسية: یاسای بنچینەیی
قوانين اعتيادية: یاسای ئاسایی
قوت: بژیو
قوس: کەوانە، کەڤان، *کڤان*
قوس وقزح: پەلکەزێڕینە، پەلکەڕەنگینە، کێلەستون، *کەسکوسوور*
قوة: توانست، هێز، *شیان، پێڤەهاتن*
القوة- السيطرة: زەبر، *زەڤەر*
قوة الابصار: هێزی بینایی
قوة الاندفاع: هێزی تەکاندان
قوة الجاذبية: هێزی بەکێش کردن
قوة جذب الأرض: هێزی راکێشانی زەوی
قوة دافعة: هێزی پاڵدەر
قوة الدفع: هێزی پاڵدان
قوة الرياح: هێزی با
القوة العاملة: هێزی کارکەر، هێزی کار
قوة محركة: هێزی بزوێن، *هێزا لڤینەر*
قوة مركزية: هێزی ناوەندی
قوة معادلة: هێزی پارسەنگ
القوة النووية: هێزی ناوکەیی
قوم: نەتەوە
قومي: نەتەوەیی، نەتەوەپەروەر
القوميّة: نەتەوایەتی
قوي: هێزدار، بەتین، بەهێز
القوى العاملة: هێزگەلی کار
القوى العظمى: زلهێز
قويم: ڕاست
قيء: ڕشانەوە، *دلڕابوون، ڤەڕەشیان*
قيادة جماعية: سەرکردایەتیی بەکۆمەڵ
قياس: پێوانە، ئەندازە، پێومان
قياسي: پێوانەیی

قيح: كێم، *عەداڤ*
قيد: کۆت، پێوەند، دەسبێن
قيراط: دەنکە
القيم: بەها
قيّم- نادر: نایاب، ناوازە
قيمر: سەرتوێژ
قيمة: بەها، بایی، نرخ، بایەخ
قيمة عددية: بەهای ژمارەیی
القيمة الاسمية: بەهای رووالەتی
القيمة الأصلية: بەهای بنەڕەتی
القيمة الاضافية: بەهای زێدەکی
القيمة الغذائية: بەهای بژێوی
القيمة المكانية: بەهای شوێنەتی
القيمة المتوسطة: بەهای ناوین
القيمة المنظورة: بەهای دیتەنی
قيود احصاء: تۆمار

ک

كائن: بوونەوەر، هەیە
كائناً من كان: هەرکێی هەبێ
كائنات: بوونەوەر، جانەوەر
كائن جامد: بوونەوەری نەژی
كائن حي: بوونەوەری ژیدار، بوونەوەری زیندوو
كآبة: خەمینی، *خەموکی*
كابسة: پەستێنەک
كابوس: مۆتەکە
كاتب: نووسەر، بنووس، نووسیار، *نڤیسەر*
كاتم الصوت: دەنگبڕ
الكاحل: پاژنە، *پانی، پەحنی*
كادح: ڕەنجدەر، *ڕەنجبەر، ڕێنجبەر*
كارتون: کارتۆن
كارتون مسامي: کارتۆنی کونیلەدار
كارثة: کارەسات، وەیشوومە، مەرگەسات
كازولين: گازۆلین
كأس: کاسە، پەرداخ، گلاس، تاس. پەندی، کوردییە: «تاس دەڵێ بشکێم نەک بزرنگێم». *لێوانە لە (کوردستانی ئێران) بەکاردێ.*
كاسرات الشمس: تاوگێڕەوە
كاشف: دۆزەوە
كاشف الألغام: مین دۆزەوە
كافر: گاور، هەڵەدین
كامل: تەواو، کۆک، هەراش
كامن: شاراوە، مات، مت
كاهل: ئەستۆ
كاهن: پیری ئایینی
كاوية: داخکەر
كبت: چەپاندن. لە کوردیدا باوە: «لە سک

چەپاندن» واتە شێردنەوە و دەرنەکردنی خەم و پەژارەیەک.
الكبت الجنسي: چەپاندنی زایەندی
كبد: جگەر، جەرگ
كبد السماء: کەشکەڵانی ئاسمان
الكبريت: گۆگرد
كبس: پەستنەوە، *پەستکرن*
كبش: بەران
كبش الفداء: بەرانی گاووگەردوون
كبير– عظيم: مەزن، گەورە، درشت
كبيسة: پڕ
الكتاب: کتێب
الكتابة: نڤیسین، نووسین
كتابةً: بەنووسین
كتان: کەتان، کتان
كتف: شان، مل، ستۆ
كتفا بكتف: شان بەشان
الكتلة: بارست، بارستە، دەستە
– التكتل: دەستەبەندی، گەلەکۆمەیی
كتيبة: دەستە لەشکر
الكثافة: چڕی
الكثافة السكانية: چڕیی دانیشتوانەتی
كثيراء: کەتیرە، جەوی
كثيف: چڕگەن، چڕ، خەست، پەیت
كثيراً– كثير: زۆر، گەلێک، *گەلەک*
كحول: ئەڵکووڵ
كدمة: خوێن تێزان
الكدر: لێڵی، خەمباری، *شێلیاتی*
كرش: ورگ، زک
كركم: زەردەچەوە
كَرَم: دەهندەیی، نانبدەیی، مەردین
كرمة: دارمێو، مێو
الكرة: گۆ، تۆپ، گلۆڤەر، گلێرە، *گروڤر*
الكرة الارضية: گۆی زەوی
كرة السلة: تۆپی سەبەتە
كرة العين: گۆی چاو
كرة القدم: تۆپی پێ
كروي: گۆیین، گلۆڤەری، *گروڤری*
الكريات البيضاء للدم: گلێرە سپییەکانی خوێن، *خڕۆکە سپییەکانی خوێن*
الكريات الحمراء للدم: گلێرە سوورەکانی خوێن، *خڕۆکە سوورەکانی خوێن*
كريم: نان بدە، دڵئاوا، دەهندە، مەرد
كريه: بێزراو، *نەدڤی*
كزاز – مرض: دەردەکۆپان
كساء: جل، پۆشەنی
كُساح – مرض: ئێسک نەرمی
كساد: بێ بازاڕی
كسارة: شکێن
كسر: شکاندن
الكسل– الخمول: تەوەزەلی، زەمتەیی
الكسوف: ڕۆژگیران
كسوف جزئي: ڕۆژگیرانی ناتەواو
كسوف كلي: ڕۆژگیرانی تەواو
كشاف كهربائي: کارەبا دۆزەوە
كشافة: دیدەوانی
كشف: دۆزینەوە، ئاشکراکردن، هەڵماڵین
كعب: پاژنە، پاینە
كعك: چۆرەک، *کێک*
الكفاءة: لێوەشاوەیی، *ژێهاتن*، *پێڤەهاتن*، لێهاتوویی
كفاح: خەبات، تێکۆشان

كف – اليد: لەپ
كفة: لەپک
كفة الميزان: تای تەرازوو
كفوء: لێهات، ژێهات
كفيل: دەستەبەر
كل: گشت، هەموو، تەڤ
كلأ: لەوەڕ، *چەروان*
كُلاب: چەنگاڵ
كلام: ئاخاوتن، *ئاخفتن*
كلف: پەڵە
كَلف شمس: پەڵەی ڕۆژ
كلفة- تكليف: مەزاختن، نرخ، تێچوون
كلمة: وشە، پەیڤ، بێژە
كلمة بسيطة: وشەی سادە
كلمة مركبة: وشەی ئاوێتە
كلمة مشتقة: وشەی داڕشتە
كلية – عضو في الجسم: گورچیلە، گورچیلک، *گولچیسک*
كلية – في الجامعة: کۆلێج
كم: چەند، چقاس
كماشة: پەنگرکێش، گیرە
كماليات: رازاندنەوە، رازێنەوە، خەملێنەک
كمامة: دەمامک
كمأة: دوومەڵان، *دومبەلان*
كمي: هێندایەتی، *چەندایەتی*
كمين: پارێز. لە کوردیدا دەگوترێ: «خۆم بۆ لە پارێز ناوە. دەچمە پارێزی»، *بوبسە، بووسە*
كمية: بڕ، چەند، هێند
الكمية والنوعية: هێندایەتی و چۆنایەتی
كنس: ماڵین
كنغر: کەنگەر
كنيسة: کەنیشتە، کڵێسە، کەنیسە
كهرباء: کارەبا، ئەلەکتریک
الكهف: ئەشکەوت، *شکەفت*
كوجة: هەڵووژە، هلووک، هەلووچکە
كوخ: زنج، کۆلیت، کەوێڵ
كوسج- سمكة: کۆسەماسی
كوكب: هەسارە
كوكب سيار: هەسارەی گەڕۆک
كوليرا- هيضة: کۆلێرا
كومة: کەڵەکە
كَون: گەردوون
كونكريت مسلح: کۆنکریتی شیشڕێژ
كوي: داخکردن، ئوتووکردن
كيان: بوون، قەوارە
كيف: چۆن، چاوا، *چەوا*
كيفما اتفق: هەرچۆنێکی ڕێک کەوت
كيفية: چۆنیەتی

ل

لا: نا

لائحة: ليستە، گەلاڵە

لاارادي: خۆنەويست، نەويستە

اللامنتمي: بێ سەرە، *نەژێ، نەدگەل*

لائق: لێوەشاوە، هێژا

لاجئ: پەنابەر، كۆچبەر

لاحق–لواحق: پاشكۆ، پاشەگرە، پاشبەند

لاحق– قادم: پاشوو

اللاحقة – في اللغة: پاشگر

لاذع: تيژ

لازال– لم يزل، بعدُ: هێشتا، هێژ، هێ، هێمان

لاسلكي: بێتەل، بێتێل

لاسيما: نەخوازە، نەخوازەلا، نەخاسمە

لاعقة: لێسەوە

لامركزي–في الحكم: بێ سەرەيی

لامع: بريسكەدار، ئاورينگدار، *بريسقەدار*

لانظير له– نادر: بێ هاوتا، *بێ هەفتا*

لا نهاية: بێ كۆتايی، بێ دوماهی

لب – نخاع: كرۆک، كاكڵە، ناوەرۆک، نێرک

لبائن: شيردەر

لبن: خشت

لبن: ماست

لجنة: كۆميتە، لێژنە

اللجنة المركزية: لێژنەی يان كۆميتەی ناوەندی

لجوء: پەنابردن

لحام: لكاندنەوە، *پەچرومەكرن*

لحاق: پێراگەيشتن، *ڤێراگەهشتن*

لحظة: ترووكە

لحم: گۆشت

لحن: ئاواز

لحية: ريش، ردێن، *ريه*

لدائن– بلاستيك: پلاستيک

لدغ: پێوەدان، پێڤەدان

لذا: لەبەرئەوە، بۆيێ، ژ *بەر هندێ*

لذة: چێژ، چەژگە

لزج: لينج، ليچ

لزوجة: لينجی، ليچی

لسان: زمان، زمانە

لسان المزمار: زمانە بچكۆلە

لصق: لكان، لكانەوە، چەسپاندن، *چەسپكرن*

لُعاب: ليک

لعابة: لەيستک

لعبة: گەمە، كايە

لعنة: نفرين، نفرِ، تووک

لغز: مەتەڵ

اللغة– اللسان: زمان

لغة الكلام: زمانی ئاخاوتن

لغة مشتركة: زمانی ناوكۆ، *زمانێ هەڤپشک*

لغة الأم: زمانی دايک

لغة رسمية: زمانی ميری يان *فەرمی*

اللغة الموحدة: زمانی يەكگرتوو

لغو – للكلام: چەڵتەچەڵت

لغو– الغاء: هەڵوەشاندنەوە، *هەڵوەشاندن*

لف: پێچانەوە، بادان، *پێچان*

لفاف: پێچەک. لە (پێچ+ەک)ەوە.

لفت–نبات: شێلم

لفظ: فرێدانەوە، *هاڤێتن*

لفظة–كلمة: وتە، بێژە، وشە

لفظي: بێژەكی، زارەكی

لفة: پێچ، كلافە، گلۆڵە

لفة– سندويج: بابۆڵە

لقاء: دیمانە
لقب: پاشناو، *پاشناڤ*
لقاح – دواء: دەرمانی کوتان
لقاح: پەڕین
لقلق: لەگلەگ، حاجی لەقلەق
لكنَّ: بەڵام، لێ، لێبەلێ، کەچی
لماع: بریسکەدار
لمس: بەرکەوتن
لمعان: بریسکە
لوح: پلێت، دەفە، تەختە، دەپ
لوح خشبي: تەختەدار، *دەپێ داری*
لوح زجاجي: تەختەشووشە
لوح طيني: تاتی گڵێنە
لوحة: تابلۆ
لوز: باوی، بادام، باهیڤ
لوزتين: ئاڵوو
لولب: سمۆکە
لولبي: سمۆکەیی
لؤلؤ: مرواری، *مراری*
لون: ڕەنگ
لون أساسي: ڕەنگی بنەڕەتی
لوي: بادان
لهانة: کەلەم، کەلەرم، *کەلەمی*
لهب: بڵێسە، گڕ، پێت
لهجة: زاراڤ، زاراو، دیالەکت، *زار*
اللوم: گلەیی، بناشت، گازن
ليف – الياف: ڕیشاڵ
– الالياف الصناعية: ڕیشاڵی دەستکار
ليفي: ڕیشاڵی
الليل: شەڤ، شەو
لين: نەرم
ليونة: نەرمی

م

الماء: ئاو، ئاڤ
ماء جوفي: ئاوی ژێرزەوی
ماء يسر: ئاوی ساز
ماء عسر: ئاوی ناساز
الماء المقطر: دڵۆپاو
مائدة: مێز
مائدة مستديرة: مێزگەڕ، *مێزا گروڤر*، مێزا خڕ
مائدة طعام: خوان
مائع: شلەوەبوو
مائع– رجل مائع: لەوچە
مائل: لار، *خوار*
مائل للاصفرار: زەردباو
مائل للزرقة: شینباو
مائل الى السواد: ڕەشباو
مائي: ئاوی
مابين: نێوان
مابين النهرين: نێوانی دوو ڕووبار، میزۆپۆتامیا
المأجور: کرێگرتە
مأخوذ بنظر الاعتبار: ڕەچاوکراو
مادة: کەرستە، مادە، ماک
مادة– أموال: مایە
مادة أولية: کەرستەی سەرەتایی
مادة عضوية: کەرستەی زیندەڵ
مادي: مایەکی، مادی
ماركة – علامة مميزة: مارکە
المأزق: تەنگانە، *تەنگاڤی*
ماس: ئەڵماس
المأسدة: بێشە، بێشەڵان
ماسحة: ماڵە

ماسك– ماسكة: گیره، گره، گیرەک
ماشية – مواشي: وڵسات، ماڵات
ماص للحرارة: گەرمی مژە
ماصة: مژەک، مژە
ماضي: ڕابردوو، بووری
ماضي بعيد: ڕابردووی دوور
ماضي قريب: ڕابردووی نێزیک
ماعون: ئامان، هیربار، *تەپسی (کوردی کۆن)*
ماكنة: خەڕەک، مەکینە
مالح: سوێر، سوور، شۆر
مالك: ماڵدار
مألوف: باو
مالي: دارایی
مانح: بدەر، بدە
مانح الدم: خوێن بدەر
مانِع – حاجز: نەهێڵ، دژ
مانِعَ – ممانعة: لاری. دەڵێن: لاریم نییە لە پەسندکردنی پێشنیازەکەتان. پەندی کوردی دەڵێ: خوام لێ لارە بەندەم لێ بێزارە.
مانِع التجمد: دژبەستە
مانعة الصواعق: نەهێڵی هەورە بروسکە
ماهر: کارامە
مأوى: داڵدە، پەسارگە، پەناگە، نەوا. لە کوردیدا دەگوترێ: بێ نەوا، واتە: بێ پەنا و پەسارگە.
مألوف: خۆیی، ناس
مبادرة: دەستپێشکەری، پڕکێشی
مبادئ –أسس: بنەوێ. لە کوردیدا هەیە دەڵێ: پیاوێکی بەبنەوێیە، واتە: لە کار و کردەوەیدا بەبنەما و بناخەیە.
مبادئ – منطلق: سەرگە
مبادئ الأساسية: سەرگەی بنەڕەتی
مبارك: بەفەڕ، پیرۆز
مباشر: ڕاستەوخۆ، یەکڕاست، یەکسەر
المباغض: ناحەز
مبالغة: زیادەڕۆیی، پێوەنان
مبتدئ–مستجد: نووکار
مبتلى: دووچار، تووشار
المبدأ – الإبتداء: سەرەتا
المبدأ– الأساس: بنەڕەت
مبدأ العمل: بنەڕەتی کار
مقدمة: پێشەکی
مقدمة الكتاب: پێشەکی، پێشگۆتن
مبِّرد: ساردکەرەوە
مبرهن: بەڵگەدار
مبزل: شۆراوگە
مبشر: مژدەدەر، *مژدەبەر*
مبطن: ناوپۆش کراو
مبعثر: پەرت
مبعوث: نێردە، *هنارتی*
مبقع: بەڵەک، پنتک پنتک
المبلغ: پات، *گوژمە*، *بڕ*
المبلغ الإجمالي: پاتی تێکڕایی
مبلل: تەڕ
مبهم: پێوار، نەبەدی، پەنی
مبيد: فەوتێنەر، تووناکەر، دوابڕەوە، *ژناڤبەر*
مبيد الحشرات: تووناکەری مێروو
مبيض: هێلکەدان، گەرادان
مبيضة: پاکنووس
مبيعات: فرۆش
– بيع: فرۆشتن، فرۆتن
– للبيع: فرۆشتەنی، فرۆتەنی

متأثر: نیگەران، کارتێکراو، *داخبار*
متأخر: دواکەوتوو، پاشکەوتە، *گیرو*
متاخم: هاوسنوور، *هەڤ سنوور*
متأذي: ئازاردیتە
متاع: کەلوپەل
متاعب- مشاکل: دەردەسەری
متآمر: پیلانگێڕ
متانة: پتەوی، موکومی
متبادل: بەرامبەریەکی
- الإحترام المتبادل: رێز لە یەکترگری
- المصلحة المتبادلة: بەرژەوەندیی بەرامبەریەک
متباین: لێکنەچوو، جیا
مُتبَّعَ: پێڕەوکراو
- اتباع: پێڕەوی
متتابع: دوابەدوا، یەک لەدوای یەک
المتتالي: یەک لەسەر یەک
متوالیة: یەک بەدوای یەک
متجانس: بەیەکەوە گونجاو، سازاو
متجزيء: لەت لەت کراو
متجعد: گەچراو، لۆچدار، *قورمچی*
متحجر: بەردەنی
متحد: یەکگرتوو، یەکانگیر. فۆلکلۆر دەڵێ:(چنار و لاولاو سەرلەیەکانگیر+ من بۆ کێ دەگیریم بەکێم دەکەن ژیر)
متحرك: بزێو، بزۆک، *لقلقوک*
متحول- متغیر: گۆڕەک
متخثر: مەییو
المتخصص: پسپۆڕ
متداخل: تێکپەڕیو
متدفق: هەڵقوڵیو
متذبذب-متحرك: لەرزۆک، لەرزەک
متذبذب-متردد: بیرەبیر. لە فۆلکلۆری کوردیدا هاتووە: «ئاسکە شەلەکەی بیراوبیرمە...» .
متر: مەتر
متر مربع: مەتر دووجار
متر مکعب: مەتر سێ جار
المتراجحة: لاسەنگ
المتراس: مەتەرێز
متراص: سفت
متراکم: کەڵەکەبوو
متردد: لەرزۆک، لەرزەک، بیرەبیر
مترسب: نیشتە
مترشح: پاڵاوتە
متزهر: کزرەبوو
متسامي: هەڵچوو، بڵندبوو
متساوي: یەکسان
متسلق: هەڵگەڕاو
متسلسل: بەزنجیرە
متسلم: وەرگر
متشابك: تێک ئالاو، ئالۆزیاو، ئالۆزکاو، ئالۆزاو
متشابه: لێکچوو، هاوشێوە، وێکچوو
متشرد- مشرد: دەربەدەر، لانەواز، ئاوارە
متشعب: بەپەلوپۆ، پەلوپۆدار
متصادم: بەرەنگاربوو، لەیەکدەر
متضاد: دژ، دژبەر
المتضایق- المحرج: تەنگەتاو، تەنگاو
متضخم: ئەنگراو
متطرف: توندڕۆ، لابر، پەڕگر، لاڕێگر، رادیکاڵ
متطور- متقدم: پەرەگر، پەرەستێن
متطوع: خۆبەختکەر
متعادل- متکافيء: هاوکێش

متعاقب: یەک لەدوای یەک
متعدد: چەندانە، فرە
– متعدد القومیات: فرە نەتەوە
– متعدد الجنسیات: فرە ڕەگەز
المتعذب– المتألم: ئازاردیتە، ئازارچێشتوو
متعرج: پێچدار، پێچاوپێچ
متعفن: بۆگەن، گەنیو، گەنی
متعلق: هەولسراو، ئاوێزان. لە گۆرانیی کوردیدا هاتووە: «ئاوێزانت بم».
متعلق: پێوەندیدار. هەندێک جار (پێوەنددار) بەکاردێت کە هەڵەیە لەبەرئەوەی (پێوەنددار) واتە (مقید).
متعمد: بەمەبەست، نیازدار
متعهد: بەڵێندەر
متغلب: زاڵ
متغیر: گۆڕەک
متفائل: گەشبین
مُفاعل: کاردەرەوە، بەرکار
المُفاعلات النوویة: کاردەرەوەی ناوکەیی
متفاوت: لەیەکەوە دوور، جیاجیا
المتفرج: سەرنجدەر، تەماشاکەر، سەیرکەر
متفتت: پارەپارە، هەڵوەشاوە
متفجر: تەقیو، تەقاوە
المتفجرات: تەقەمەنی
متفحم: بەرەژووبوو، بەخەڵووزبوون
متفسخ: ڕزیو، ڕزی
متفق: هاودەنگ
متَّفَق علیه: ڕێ پێدراو
متقاطع– تقاطع: یەکتربڕ
متقد: داگیرساو، کڵپەکردوو، هەڵبوو، گڕگرتوو
متقرن: وشک هەڵاتوو
المتقرنة: کاژ
متقطر: دڵۆپاو
متقطع: پچڕ پچڕ، ناوبەناو
متقلص: کرژەوەبوو
متکافيء: هاوتا، هاوهێز
متکتل: بەتۆپەڵ بوو
متکلس: بەکلس بوو
متکلم: وتەبێژ، گۆتیار، بدوێ. لە بەیتی خەج و سیامەنددا هاتووە دەڵی: «خەج کچێکی جوان بدوێ بوو».
متلاعب: یاری پێکەر
متماسك: خۆگر، یەکترگر
متمرکز: کۆجێبوو
المتملق: پانکەرەوە، مەراییکەر
المتمم: تەواوکەر
متموج: شەپۆڵدار، پێلدار
متناسب– تناسب: سازاو، گونجاو
متناظر: هاویەک، وەک یەک
متناقض: دژیەک، ناکۆک
متناهي: بێ پەڕ
متنحي: خۆلادەر، لاتەریک، تەریک
المتنعم– المحظوظ: بەختەوەر
متنوع: جۆراجۆر
متوازن: هاوسەنگ، هەڤسەنگ
متواضع: خاکی، بێ فیز، بێلاف
المتوالي: یەک لەدوای یەک، بەرودوا
متوتر: کرژ
متوسط: ناوەڕاست، ناوین
متوقع: چاوەڕوانکراو
متوقف: وێستاو
متوهج: داگیرساو

متين: پتەو، تێکسمڕاو، تۆکمە
مـثـال- شـبـه: نموونە، وەک، مـیناک، مـینا. لە کرمانجیی سەروودا دەڵێن: مینا شێران شەڕ دکە. بێ میناک: لامثیل لە
مثالي: نموونەیی، *میناکی*
مثالية: میناکایەتی
- الفلسفة المثالية: فەلسەفەی میناکایەتی
- المادية والمثالية: ماکایەتی و میناکایەتی
مثانة: میزڵدان، *پوڤدانک*
مثبَّت: چەسپاو، جێگیر
مثبِّت: چەسپێنەک، جێگیرکەر
مثقب: کونکەر
مثقف: ڕۆشنبیر، ڕۆناکبیر
- ثقافة: ڕۆشنبیری، ڕۆناکبیری، کولتوور
مثل: گوێرە، بەپێی، وەکو
الـمُثُل: نموونەگەل
المثل الأعلى: نموونەی هەرەبەرز، نموونەی باڵا
مثلث – هندسة: سێگۆشە
مـثلث – التـقـاء الحـدود أو الأزقـة أو الأنهـر: سێکوان
المثلث الحدودي: سێکوانی سنووری
مثلجات: ساردەمەنی، بەستەنی
مثمن: هەشت لا
مثنى: جووت، دوو
مَثنى مَثنى: جووت جووت، دوودوو
مثلية: نەنگی
مجاري- مجرى: ڕۆگە، سۆلین، ئاوەڕۆگە
مجاري بولية: میزەڕۆ
مجاري مائية: ئاوەڕۆ، *ئاڤەڕۆ، ئاڤرێژ*
مجال: دەرەتان، بوار، کایە، دەلیڤە
مجاور: دراوسێ، هاوسێ، *هەڤسوی*

مجبر: ئێسککگرەوە، بەیتاڵ، *هەستی ڤەگر*
مجتمع: کۆمەڵگە، جڤاک
مجتمع المشاعة: کۆمەڵگەی ناوکۆیی
المجتمع الإشتراكي: کۆمەڵگەی هاوبەشایەتی
المجتمع الإقطاعي: کۆمەڵگەی دەرەبەگی
مجتمع الرقيق: کۆمەڵگەی بەندەواری
مجثم: نیشتگە
مجداف: سەوڵ
مجدب- عديم الامطار: کرێن، نەبارە
مجدد: نوێکار
مجرد: ڕووت، پەتی
- العين المجردة: چاوی پەتی
مجرة – درب التبانة: کاکێشان
مجِز: برینگە، جەو
مجسم: بەرجەست
مجفِّف: وشککەرەوە
مجلس: ئەنجوومەن، جڤات
مجلس الاعيان- الشيوخ: ئەنجوومەنی پیران
مجلس الامن: ئەنجوومەنی ئاسایش
مجلس الوصاية: ئەنجوومەنی راسپێری
المجلس الوطني الكردستاني: ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان
مـجلة: گـۆڤـار، کـۆوار. لە (کـۆ+وار)ەوە دروست بووە.
مجمَّد: سەهۆڵان
- القطب المجمد الشمالي: جەوسەری سەهۆڵانی باکوری
مجمِّدة: سەهۆڵبەند، سەهۆڵێن
مجمع: کۆگە
مجمع- مجلس: کۆڕ، ئەکادیمیا، جڤات
مجمّع: کۆمەڵگە، ولگە، مەکۆ

مجمل: کورتە، پوختە
مجموع: سەرجەم، سەرکۆ، کۆ
مجموعات: کۆگەل
مجموعة- جماعة: کۆمەڵە، کۆمەڵ
المجموعة الباقیة: کۆمەڵەی ماوە
المجموعة الشمسیة: کۆمەڵەی ڕۆژ
المجموعة المحدودة: کۆمەڵەی سنووردار
المجموعة غیر المحدودة: کۆمەڵەی بێ سنوور
المجموعة اللانهائیة: کۆمەڵەی بێ کۆتایی
مجنح: باڵدار، باڵندە
مجنون: شێت، دین
مجهر: مایکرۆسکۆپ، وردەبین
مجهول: نەدیار، نەناس
مجوف - اجوف: کلۆر، بۆش
مجوهرات: گەواهێر، خشڵ
محادثة: گفتوگۆ
محاذیر: مەترسی
محار: گوێچکە ماسی، هێلکە شەیتانۆکە
محارب: شەڕوان، *شەڕڤان، شەڕکەر*
محاربة: دژایەتی، دژ بەری کردن
محاسب: ژمێریار
محاسبة: ژمێریاری
محاسبة- للاعمال: پرسینەوە، لێ پێچانەوە
- مدیر المحاسبة: بەڕێوەبەری لێ پێچانەوە
- المحاسبة المرکزیة: لێ پێچانەوەی ناوەندی
- مدیر الحسابات: بەڕێوەبەری ژمێریاری
محاصرة: گەمارۆدان، ئابڵووقەدان، لەچەمبەرکێشان
محاصصة: بەشکاری
المحافظ: پارێزگار
المحافظ - (المتقید بالعادات القدیمة): خۆپارێز، کۆنەکار، کۆنپارێز
محاصیل صیفیة: بەروبوومی هاوینە
محاصیل نقدیة: بەروبوومی نەختینە
المحافظة: پارێزگە، پاراستن
محاق: هەیڤ لە کۆتاییدا
محاکم: دادگە
محاکمة: لەدادگەدان
محال: مەحاڵ، ئەستەم. هێمن دەڵێ: «ئەستەمە سەر دانوێنم»
محاولة- نضال: هەوڵ
محب: دەنکدار، دەنکەدەنکە
محبرة: دوێت، مەرەکبدان
محبوب: خۆشەویست، گراوی، بەنگین، ئازیز
محتاج: ئاتاج، داماو، نیازدار، دەسکورت، بێ دەرەتان
المحترف: پیشەوەر
محتکر: پاوانکار
محتوی: ناوەڕۆک، کاکڵە
محدب: کووڕ
محدد: سنوودار، ڕادەدار
محراث: گاسن، هەوجاڕ
المحرار: گەرماپێو، *گەرم پیڤ*
المحرج: لە ڕوودااماو
المحرر: نووسەرەوە
المحرقة: ئاورگە، سووتماک
محرقة الیهود: هۆلۆکۆست، ئاورگەی جووان، سووتماکی جووان، سۆتنگەی جوولەکان
محرک: گەرێنەک، بگێر، بزوێن، داینەمۆ، *لڤینەر*
محروقات: سووتەمەنی، ئاگردوو
المحسبة: پێژمێر
محسوس: بەرهەست

محصلة: بەرەنجام
محصور: تەنگاو، قەتیس، پەنگدراو
محصول: بەروبووم
محط: هەوارگە، وارگە
محطة: ئێستگە
محطة فلكية: ئێستگەی ئەستێرەناسی
محفِّز: هاندەر
محفوظ: پاراستە، *پاراستی*
محقق: لێتۆژەوە، *ڤەکولەر*
محقق عدلي: لێتۆژەوەی دادوەری
محكم: موکوم، پتەو، قایم
محكمة: دادگە، *دادگەھ*
محلة: گەڕەک، تاخ
محلول – للمسائل: شیکراوە
محلول – محاليل: گیراوە، ئاوگ
محلول مائي: گیراوەی ئاوی
محلول الملح: خوێاوک، *ئاڤەخوێ*
محلي: خۆجێیی، خۆماڵی
محمض: ترشێنە
محمية: پاراستە، پاوانتە
محنة: مەینەتی، دەرد، *ریپ، ئارێشە*
محور– محاور: قۆڵ
– آمر المحور: سەرقۆڵ
محور – للحركة: تەوەرە، خولگە، *تەوەر*
محيا: ڕوو
محيط – هندسي: چێوە، کەمەرە
محيط – المياه: زەریا
محيط – بيئي: دەوروبەر، ژینگە، وار
محيط – من الإحاطة: شارەزا، ئاگەدار
مخ: مێشک، مەژی
مخاط: چڵم، کلمیش

مخاطب: بژنەو، ئاخێوەر
مخالف – للقانون: سەرپێچیکار، لادەر
مخالف – في الرأي: نەیار
مختار: بژاردە
مختبر: تاقیگە
مخترع: داهێنەر
مختزِل: کورتکەرەوە
مختزَل: کورتکراوە، کورتە
مختص: پسپۆر
مختلّ: لاسەنگ
مختلف – شتى: جۆراوجۆر
مختوم: مۆرکراو، سەرمۆر
مخدر: سڕکەر
مخدش: ڕووشێنەر، ڕووشێن
مخدة – وسادة: پشتی، بالیف، سەرین، بالینگ
مخرج: دەری، زارک، دەرچە
مخروط: قووچەک، قووتەک، قووچک
مخروطي: قووچەکی
مخزن: ئەمبار، کۆگە
– أمين المخزن: کۆگەدار
مخزن المواد الغذائية: کۆگەی کەرستەی بژیوی
مخزون: داکراو
المخزون الثقافي: داکراوی ڕۆشنبیری
مخصصات: دەرماڵە
مخصصات غلاء المعيشة: دەرماڵەی گرانبوونی گوزەران
مخطط: هێلکار، هێلدار، نەخشە، پلان
مخطط العمل: نەخشەی کار
مخطوطة: دەستنووس، *دەستنڤیس*
مخفف: ترنگ، ڕوون، شل، سڤک، تراو
مخلب: چڕنووک، *پەنج*

مخلخل: شێواو
مخلص: دڵسۆز، خەمخۆر
- مخلصكم: دڵسۆزتان، خەمخۆرتان
مخلفات: پاشماوە
مخللات: سرکەمەنی
مخلوط- خليط: تێکەڵ، تێکەڵاو
مخلوع: جێ لەق کراو، لادراو
مخلوق: خوڵقاو، خەڵقەندە، *ئافراندی*
مخمس: پێنج لا
مخنوق: خنکاو، *خنکاندی، خەندقاندی*
مخول: سەرپشک
- غير مخول: بنپشک
مخيف- خطر: بەترس
مخيلة: خەیاڵدان
مخيم: چادرگە، چەترگە
مخيم كشفي: چادرگەی دیدەوانی
مد: هەڵکشان
مدار: خولگە، سوورگە
مدار الجدي: خولگەی کارژۆڵە
مدار السرطان: خولگەی قرژاڵ
مداهمة: بەسەردادان
مدبب: نووکدار
مدح: پەسن. پەندێک لە کرمانجیی سەروودا هەیە دەڵێ: ماین دبەزە و سوار پەسنێ خوە ددە.
مدخل: زارک، دەروو
مدخل الدار: کەوشکەن، *ناڤدەر*
مدخنة: دووکەڵکێش، *بخێری*
مدرَّج: پلیکانە، پێچینە
مَدْرَج: ڕاستان، تەختان
مدرس: دەرسبێژ، *فێرکار*
مدرسة: قوتابخانە، فێرگە
المدرسة التمهيدية: قوتابخانەی بەرایی
المدرسة الابتدائية: قوتابخانەی سەرەتایی
المدرسة المتوسطة: قوتابخانەی ناوەندی
المدرسة الاعدادية: قوتابخانەی ئامادەیی
المدرسة الثانوية: قوتابخانەی دووناناوەندی
مدرع: زرێدار، زرێپۆش
مدفأة: سۆپا
مدقة: کوتک
مدلول: واتە
مدمِّر: کاولکەر، تووناکەر، *کاڤلکەر*
مدني- حضري: شارستان
المدنية: باژێڕوانی، باژێڕڤانی، شارستانی
- الهندسة المدنية: ئەندازەی باژێڕوانی
مدنية- حضارة: شارستانیەتی
مدهوش: سەرسام
مدى- مجال: بوار، مەودا، دەلیڤە
مديح: پەسن دان
المدير: بەڕێوەبەر، *ڕێڤەبەر*
مدير الادارة: بەڕێوەبەری کارگێڕی
مدير الاملاك والشؤون القانونية: بەڕێوەبەری موڵک و کاروباری یاسایی
مدير الاعلام: بەڕێوەبەری ڕاگەیاندن
مدير الوعظ والارشاد: بەڕێوەبەری گوتار و ڕێنوێنی
مديرية: بەڕێوەبەرایەتی
المديرية العامة: بەڕێوەبەرایەتیی گشتی
المديرية العامة للديوان: بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی دیوان
المديرية العامة للواردات: بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی داهات
المديرية العامة للتخطيط: بەڕێوەبەرایەتیی

گشتیی پلان دانان
مدينة: باژێر، شارِ
مذاب: تواوه
المذبحة: كوشتارگه
مذكرات– سيرة: بیرەوەری، یادمانی. (یادمانی لەسەر کێشی دلمانی و دیمانی).
المذكرة–للتذكير: بیرئانین، یادئاوەری
مذهب: ڕێباز، ئاینزا، مەزەب
مر: تاڵ
مرآة: ئاوێنه، خودیک، نەینۆک، نەینک
مراتب: پله
مراتب – في الجيش، جنود: پلەدار
مراجعة: پێداچوونەوه
– مراجعة الذات: بەخۆداچوونەوه
مرادف: هاوشان، هاوواته
مرارة –كيس الصفراء: زراو، زێلک
مرارة: تاڵی
مراسل: پەیامنێر، هەواڵنێر
مراسلة: نامەگۆڕی
مراعاة: ڕەچاوکردن
مرافق عامة: شوێنگەی گشتی
مُرافق– قرين: هاوەڵ
مرافق صحية: ئاودەست
مراقب: چاودێر، چاڤدێر
مراقبة: چاودێری
المراقبون: چاودێران
– المراقب السياسي: چاودێری سیاسی
– المراقبون السياسيون: چاودێرانی سیاسی
مراكز القرار: ناوەندگەلی بڕیار
المراهق: هەرزه
مراهقة– اعمال: هەرزەکاری
مراهقه– عمر: تەمەنی هەرزەیی
مراهنة– اشتراط: گرەو، مەرجکاری
مرئي: دیتەنی، خویا
– اللامرئي: نەدیتەنی، نەدیو
المرئي واللامرئي: خویا و نەدیو، دیتەنی و نەدیتەنی
المربع: چوارگۆشه
مربى: ڕەچەل
مربي: پەروەردەکەر، بەنێوهێن
مربي الخيول: بەنێوهێنی ولاخ
مرتب– منظم: بەسەروبەر
مرتبة: پله
مرتدّ: هەڵگەڕاوه، بادەرەوه
المرتزق: کاسەلێس، چلکاوخۆر، جاش
–كاتب مرتزق: جاشقەڵەم
مرتشي: بەرتیل وەرگر، بەرتیل خۆر
مرتع: لەوەڕگه، جێ لەوەڕ
مرتفع: بەرزایی، هەڵەت، زینوێ، بەرزەلان، زینی
مرتكز – مجمع: جێ راوگه
مرتكز: راگره
مرتوي: پاراو، تێراو، تێراڤ، ڕەباس
مرجان: مەرجان
مرجل: مەنجەڵ
مرجل بخاري: مەنجەڵی هەڵمی
مرحلة: قۆناغ
المرحلة الاولى: قۆناغی یەکەم
مرسل: بنێر
مرسوم: فەرمان
مرسوم وزاري: فەرمانی وەزارەتی
المرسى: لەنگەر
مرشَّح: پالاوته

مرشِّح: پاڵوێنه
مرشد: ڕێنوێن، ڕێ پیشاندەر
المرشد- دليل: ڕێبەر، ڕێزان
مرصد: ڕوانگە
المرض: نەخۆشی، دەرد
مرض القلب: دەردەدڵ، نەخۆشیی دڵ
المرض الوراثي: نەخۆشیی زگماک
المرض المعدي-الساري: نەخۆشیی گیرۆ
مرضع: دایەن
المرطبات: تەزیاتی، ساردەمەنی
مرعز: مەرەز
مرعى: چەرە، لەوەڕگە، *چەروان*
مرفق: ئانیشک
مرفه: خۆشبژی، خۆشگوزەران
مركب: ئاوێتە
مركبة: گالیسکە
- مركبة فضائية: گالیسکەی بۆشایی
مركز: ناوەند
مركز القوة: ناوەندی هێز
مركز القرار: ناوەندی بڕیار، ناوەندی بڕیار بەدەست
مركز -مؤسسة: بنکە، ناوەند
مركز ادارة: بنکەی کارگێڕی
مركز -في الدائرة: ناوەندە
مركز الثقل: ناوەندەی گرانایی
مركّز: پەیت، خەست، تێر
مركزي: ناوەندی
مرمر: مەڕمەڕ
مرن: نەرم، شلک، خاو
مرة- وجبة: جار
مرواز: پەستان پێو (بارۆمەتر)

مروحة: باوەشێن، پانکە
مرود- مسد: کلچێوک، *کلچیڤک*
مرونة: نەرمی
مريء: سووریێنچک
مريخ- كوكب: بارام، مارس
مزاد: مەزات
مزاج: مگێز
مزاجي: دەمدەمی
مزار: نەزرگە
مزارع: وەرزێر، بکێڵ
مزارع حكومية: میرەکێڵ
مزارع شعبية: گەلەکێڵ
مزايا: ئاکار
مزبلة: زبڵدان، زبڵگە
مزج: تێکەڵ کردن
مزدحم: ئاپۆڕە، قەرەباڵغی
المزدهر: گەشەدار
المزدوج: دوولانە، دووسەرە
مزرعة: کێڵگە
مزروعات: شیناوەرد، چاندراو، چێنراو
مزروعات صيفية: شیناوەردی هاوینە
مزمار: دووزەلە
مزمن: درێژخایەن
المزنة: گەواڵە هەور
مُزهِر: گوڵدار
مزيج: تێکەڵە
مزيل: لابەر
مساء: ئێوارە، ئێڤار
مسائل- مسألة: پرس، پرسگەل
مسائل عامة: پرسی گشتی
مساءلة: لێپرسینەوە

مسابقة: پێشبڕکێ، هاڤبڕکێ، *بەریکانێ*
مساحة: پانتایی، ڕووبەر، پێوانە
مسّاحة- مزيل: لابەر
مساحيق: پۆدرە، تۆزە
مسار: ڕێبازگە، ڕێڕەو
مساس: تخوون (توخن)
- عدم المساس: تخوون نەکەوتن
مساعد: یارمەتیدەر
مساعدة: یارمەتی، دەسگرۆیی
مسافة: ماوە، دووری
مساكن الاغنام: مەڕدان، هۆڵی مەڕ، پەچەڕان، گەوڕ، پشتیر
مسال: شلەوەبوو
مسالم: لاشەڕ
مسألة: پرس
مسامات: کونیلە
مساندة: پشتیوانی
مساهمة: بەشداری، پشکداری، هاوبەشی، هەڤپشکی
المساواة: یەکسانی، چۆنیەکی
المساواة الاجتماعية: یەکسانیی کۆمەڵایەتی
مساومة: کۆڵدان
مساوي: یەکسان، هەمبەر
مساويء: خراپە
مسبع: حەوت لا
مسبك: داڕشتگە
مسبوك: داڕشتە، داڕێژە
المستجدي: سواڵکەر، پارسەک، دەرۆزەکەر
مستجد: تازەکار
مستحدث: نوێباو، تازەباو، نوێژەنکار
مستحلب: شیری

مستحيل: مەحاڵ، ئەستەم
مستخدم: کارمەند
مستخرج: دەرهاتە
مستخلص: پوختە
مستدير: بازنەیی
مستشرق: ڕۆژهەڵاتناس
- استشراق: ڕۆژهەڵاتناسی
مستطيل: لاکێشە، درێژکۆڵە
مستعار: خوازتەنی
مستعد: تەیار، ئامادە، *پەیت*
مستعرَض: پێشاندراو
مستعرِض: خۆنوێن، پێشاندەر
مستعمرة: کۆلۆنی، داگیرکراو
مستغرَق: خایەنراو
مستَغَل: چەوساوە، بەکارهاتوو، ڕەنج خوراو
مستقاة: وەرگرتە
المستَقْبَل: داهاتوو، دوارۆژ، *پاشەڕۆژ*
مستَقْبِل: وەرگر
مستقر: جێگیر، دامەزراو
مستقطب: جەوسەرگر
مستقل: سەربەخۆ
مستقيم: ڕاست، ڕێک
مستلم: وەرگر
مستمر: بەردەوام، یەک وچان، یەکبینە
مستمسك: دەستهاوێژ
مستنجد: فریاخواز
مستنسِخ: لەبەرگرەوە
مستنقع: زەلکاو، زەنەکاو، زۆنگاو، ئاڤاگەنی
مستهلّ: سەرایی
مستهلك: بەکاربەر، بەکارهێن
مستودع: کۆگە

مستوصف: تیمارگە
مستوطن: نیشتەجێ
مستوی: ئاست
مستوى الاختبار: ئاستی ئەزموونین
مستوى البحر: ئاستی زەریا
مستوى المعيشة: ئاستی گوزەران
مستوى النظر: ئاستی ڕوانین
مسجلة: تۆمارکەر
المسح: سڕینەوە، سڕین، ماڵین
المسح – المساحة: ڕووپێوکردن
المسح الميداني: ڕووپێوکردنی مەیدانی
مسح –أراضي: رووبەرگرتن، رووبەگری، رووپێوکردن
مسح –للسكان: سەرنووس کردن
مسحاة: خاکەناز، بێڵ
مسحوق: تۆز، هاڕشتە
مسحوق الغسيل: تۆزی شوار
المسحوق القاصر: تۆزی ڕەنگ لابەر
مسخ: شێواو، شێویاگ، داوەشاو
مسخن: گەرمکەر
المسدس – في الهندسة: شەش لا
المسدس – سلاح: دەمانچە، شەش ئاگر
مسرح: شانۆ
مسطرة: ڕاستە
مسعف: فریاکەوتوو
مسعور: هار
مسقط: جێکەوتە
مسقط الرأس: زاگە
مسقط الماء: تاڤگە، ڕێژگە، سۆلاڤ، سوولاوکە
مسكن: خانە، لانە
مسكوك: هوورده

مسكین: هەژار
مسكین – منكوب: کلۆڵ، بەلەنگاز، داماو
مسلط: سەپاو
مسلمة: بەڵگەنەویست
مسلة: کێل، کێلەنووس، تاتەنووس
مسلة حمورابي: کێلەنووسی حامورابی
مسلّي: خەمڕەوێن، خەمڕەڤین
المسمار: بزمار
مسموح: ڕێ پێ دراو
مسند: پاڵەک، پاڵەوانە، پاڵپشت
مسنن: ددانەدار
مسهل: بڕوێن، ڕەوێنەک
مسؤول: بەرپرس، کاربەدەست
مسؤولية: ئۆباڵ، بەرپرسیارەتی
مسيحي: دیان، فەلە، گاور
المسيحي الأسود: فەلەڕەشکە
مسيرة: ڕێڕۆیشتن
مسيطر: بالادەست
مسيطر: زاڵ، سوار. (بەسەریدا سوارە: يسيطر عليه)
مُسيل: ڕژێن
– مُسيلة الدموع: فرمێسک ڕژێن
مَسيل – مجرى: ئاوەڕۆ
مشابه: وێچوو، مینا، وەک، هاوشێوە
مشارف: بنار
مشاغب: گێرەشێوێن
مشاركة: هاوبەشی
مشاعر: هەست
مشاة: پیادە
مشاهد: بینەر
المشاهدة: بینین

مشاورة: راوێژ
مشبك: تۆڕەکی
مشبع: تێر
مشبع بالماء: ڕەباس
مشترك: هاوبەش، ناوکۆ
مشتري: کڕیار، بکڕ
مشتري- کوکب: جوپیتەر، بەرجیس، هورمز
مشتعل- مواد مشتعلة: گڕگر
مشتق: داڕژتە، وەرگرتە
مشتق-ناتج: بەر
المشتقات - للحليب: بەروبۆ
مشتى: گەرمیان، ئاران
مشحون: بارگەدار، بارکراو
مشدود: توند
مشرب- منهل: چاوگە
مشرد: لانەواز، ئاوارە، دەربەدەر
المشرف التربوي: سەرپەرشتیاری پەروەردەیی
مشروبات: خواردنەوە
مشروبات كحولية: مەی، شەراو
مشروع: پرۆژە
مشط: شانە
مشع: تیشکدەرە
مشعل: مەشخەڵ، بلێسە
مشكل: هەمەڕەنگ
مشكلة: گیروگرفت، ئاستەنگ، تەنگوچەڵەمە
مشلول - للاعمال: پەککەوتە
مشلول - مرض: شەپلەدار، *دەملەگرتی*
مشمع: مێودار
مشنقة: سێدارە
مشهور: ناودار، بەناوبانگ، ناڤدار، ناودێر
المشورة- نصيحة: ڕاوێژ، پرس پێ کردن، شیرەت
مشي: ڕەوت، ڕۆیین، ڕەوتار، *ڕێڤەچوون*
مشيئة: مەرام، مەیل
المشيخة: شێخ نشین
المشيمة: وێڵداش
مص: مژین، *مێتن*
مصاب: تووشار، ئەنگواو، ئەنگاوتە.
لەفۆلکلۆردا هاتووە: «دەڵێی هەلاڵەی بنکەن کراوی+ ئەتۆ عاشقی یان ئەنگواوی». هێمن دەڵێ: «چۆن نەناڵێ ئەم دڵە ئەنگاوتەیە+ بەرد لە بەردی بێتەوە دەنگی هەیە».
مصاب بالحصبة: سوورێژەدار، سۆریکەدار، *سوورکدار*
مصادر: سەرچاوەگەل، چاڤکانی
مصادر الاخبار: سەرچاوەگەلی هەواڵ
المصادر الخبرية: سەرچاوەی هەواڵداری
المصادر الشفاهية: سەرچاوەگەلی زارگوت
مصادر القرار: سەرچاوەگەلی بڕیار
مصاف: ڕیز، ڕێزە. دەگوترێ: کابرا لە ڕێزەی پیاوانە.
مصالح: بەرژەوەند
مصالح مشتركة: بەرژەوەندی ناوکۆ، هەڤپشک
مصالح قومية: بەرژەوەندی نەتەوەیی
المصالحة- الصلح: ئاشتەوایی
مصائف: هاوینەهەوار، هاوینگە، زۆزان
مصب: ڕێژگە، سولاڤک
مصباح: چرا، گڵۆپ
مصدات الرياح: بەرگرەی با، باگێڕەوە
مصدة: بەرگرە
مصدر- منبع: سەرچاوە، سەروچاوە، چاوگە، چاوگ، ژێدەر، *سەروکانی*
مصراع: ڕێسمە، گرێژنە

المصران الاعور–الزائدة الدودية: ریخۆڵەکوێرە، *ریڤیکا کۆرە*
مصرف – تکلیف، کلفة: خەرجی، مەزاخت، *مەزاختن*
مصروف: خەرجکراو، کارکراو، *مەزاختی*
مصطاف: هاوینەخۆر، کوێستانگەڕ، زۆزانگەڕ، زۆزانەوار
مصطبة: سەکۆ
مصطلح: زاراوە، *زاراڤ*
مصطنع: دەسکار، کر
مصعد: ئەسانسێر، بەرزێنەک
مصغر: بچووک کراو
مصفف: ریزەبەریزە، *ڕێز ب ڕێز*
مصفی: پاڵوێنە، پارزینگ، پالآوتگە، پاڵێوگە
مصل: سیرێژ
مصلحة: بەرژەوەند
مصنع: فابریکە
مصوت: دەنگدەر
مصوِّر: وێنەگر
مصیادة: دارلاستیک، تەڵە
مصیدة الفأر: تەڵەی مشک
المصیر: چارەنووس، ئەنجام، *چارەنڤیس*
المصیري: چارەنووسساز
مصیف: هاوینەهەوار، کوێستان، زۆزان
مضاد حیوي: زیندەکوژ
مضاربة: پارەبازی، جامبازی
مضارع: رانەبردوو
مضاعف: دووچەندان
– اضعاف مضعفة: چەندان چەندان
مضاعفات المرض: تەشەنەی نەخۆشی
مضایقة: تەنگ پێ هەڵچنین، تەنگاوکردن

مضبوط: تەواو، رێک
مضبوط– مقبوض علیه: گیراو، دەستگر
مضحك: مایەی پێکەنین، پێکەنیناوی
مضخة: پەمپ
مضخة کابسة: پەمپی پەستێنک
مضخة مائیة: پەمپی ئاو
مضر: زیاندار
مضروب: لێدراو
مضطرب: شێواو، پەشۆکاو، پەشێو
مضغوط: پەستاوتە
مضمون: ناوەڕۆک، ناواخن
مضمون – من الضمان: مسۆگەر
مضیف: خانەخوێ
مضیق: گەلی، گەروو، دەربەند، تەنگە
مطابق: دەقاودەق، هاوجووت
مطار: باڵەفڕگە
مطاط: لاستیک
مطاوع: دەستەمۆ، کەمۆ، دەساژۆ
مطبخ: کولین، ناندین، *خانیماڵ (مەلا مەحموودی بایەزیدی)*
مطبوخ: لێنراو، *لێنای*
مطبوعات: چاپەمەنی
مطر: باران
مطرقة: چەکوش، کوتەک
مطروح: دەرکراو، فڕێدراو، *هاڤێتی*
مطعَّم: موتوربەکراو، *پەتروفەکری*
مطفأة: ئاگرکوژێنەوە
مطلب: خواست، داوا، *داخواز*
مطلق: بێ سنوور، بەرەڵڵا، ڕەها
مطلوب: داواکراو، خوازراو، *خواستی*
مطمئن: دڵنیا

مطموح: ئاوات
مطمع: چاو تێ برین
مُطهِّر: پاککەرەوە
مطَّهر: پاککراوە، *پاقژکەر*
المظاهر: ڕواڵەت، دیمەن
المظاهر الطبیعیة: دیمەنی سروشتی
مظاهرة: خۆپیشاندان
مظلات الهبوط: چەتری خۆهەڵدان، پەڕەشووت
مظلل: بەرسایە
مظلم: تاریک، *تاری*
مظلة: چەتر، سایەوان، *سەیوان*
مظهر: ڕوواڵەت، دیمەن
المظهر الخارجي: شێوەی دەرەکی، ڕوواڵەتی دەرەکی
مع: لەگەڵ، وێرا، *دگەل، ڤێرا*
معاً: پێکەوە، پێکڤە
معادلة: هاوکێشە، *هەڤکێشە*
المعادي: دژبەر
معاش: مووچە، پێبژیو
معاشي: پێبژیوی، گوزەران
- الوضع المعاشي: باری ژیانداری، باری گوزەران، باری بژیوی
معالجة: چارەسەرکردن، چارەسەردۆزی، *چارەسەرکرن*
معالم: نیشانە
معاملة: مامڵەت، سەودا
معاناة: پێوەناڵین، ئێش و ئازار
معاند: لامل
معاهدة: پەیمان
المعاونة: دەستەوا، هاریکاری، زبارە
المعاییر المزدوجة: پێوانەی دوولانە

معبر: بوار، ڕێبازگە، باز. لەگۆرانیی کوردیدا «بازی بێریان» هەیە.
معتاد – مألوف: باو
معتدل: مامناوەندی، فێنک، هینک
معتقد: باوەڕ
معتم: تاریک، لێڵ، *تاری*
معجزة: پەرجوو، لەئاوەزبەدەر
معجل: تاودەر
معجم: فەرهەنگ
معجون: هەویر، دۆشاو
معجون الاسنان: هەویری ددان
معداد: ژمێرەک
معدل: هەموارە، راستکراوە
معدل – محصلة: بەرئەنجام، کۆئەنجام
معدم: بێماڵ، نەدار، هیچدار
- المالك والمعدم: ماڵدار و بێماڵ
معدن: کانزا، کان
معدني: کانزایی
معدة: ئاشک، گەدە، گەدگ
مُعدي- ساري: درم، ڤەگر
معرض: پێشانگە
معرفة: زانست
معرفي: زانستەکی
معروف: ناسراو، سەرناس. دەگوترێ: «پیاوێکی سەرناسە»، *بەرنیاس*
معطل: پەکخراو
معطي: بدەر
معظم: زۆربە
معقد: ئاڵۆز، ئاڵۆزکاو
معقل: مەکۆ. دەگوترێ: «مەکۆی دزان».
المعقم: پاکوەکەر، *پاکژکەر*

معلف: دانگە، ئاخوڕ
معلق: هەڵواسراو، ئاوێزان، *هەلاویستی*
معلم – مدرس: دەرسوێژ، فێرکار، مامۆستا
معلوم: زانراو، ئاشکرا
معلومات: زانیاری
معمار: بیناساز، *ئاڤاهی ساز*
معمر: تەمەن درێژ، بەساڵاچوو، *دان عومر*
معمل: کارگە، *کارگەهـ*
معنی: واتە، مەبەست
معنوي: واتەیی
معهد: ئامۆژگە
معوجة: چەوتە، چەوتەک
معوز: دەسکورت، پێدڤی
معوض: بژێردراو
معوِّق: تەگەرە، *ئاستەنگ*
مـعـوَّق: کـەم ئەندام، مـەنگۆلی، پەککەوتە، *پەککەفتی*
معیشة: گوزەران، بژیو
معیّن: دیاریکراو، دامەزراو، *دیارکری*
مغالاة: گرانفرۆشی، فرەوێژی
مغالطة: هەڵەوێژی، هەڵەوەڕی
مغامر: سەرەڕۆ
مغبر – اللون: تۆزاوی، بۆر، خاکی
مـغـتـرب: ئاوەکی، نامـۆ، ئاوگـەلە، بیـان، دوور وەڵات
مغذي: بژیەنی
مغرب: ڕۆئاوا، *ڕۆژئاڤا*
مغرفة: کەفگیر
مغزل: تەشی، ڕێسەک
مغزلي: تەشیلەیی، ڕێسەکی
مغزول: ڕێسراو، *ڕیسای*

مغلف: بەرگدار
مغلق: داخراو، *داخستی*
مغمور: ونە، کەسنەناس، بناو
مغناطیس: ئاسنکێش، *موگناتیس*
مفاوضات: دانوستاندن
مفرد: تاک، *تەک*
مفردات– مواضیع: بابەتگەل، پێڕست
المفروض: گریمانە
المفروض: سەپاو
المفصل: جومگە
مفهوم – مفاهیم: تێگەیشتە، چەمک
مفتاح: کلیل
مفترس: دڕندە
مفتوح: کراوە، واڵا، واز. «لەتاوی گەرما یەخەی کردووە واز– فۆلکلۆر».
المفتون: شەیدا، دێوانە، بەنگی
مفخرة: شانازی
مفرغ: بۆش، بەتاڵ، ڤالا
مفرغة الهواء: باکێش
مفرق: دووڕیان
مفرقات: پەرتکەر
مفرقعات: تەقەمەنی
مفسد: تێکدەر
مفضّل: دڵخواز
– الموضوع المفضّل: بابەتی دڵخواز
مفکر: بیریار
مفعول: کاریگەری
مفقود: ون، بزر، *بەرزە*
مفلطح: تەپیو
مقابل: بەرامبەر، هەمبەر
مقابلة– لقاء: دیمانە

مقابلة- مواجهة: بەرامبەرکێ
مقارنة: بەراورد
مقاصد: نیاز، مەبەست
المقالة: وتار، گوتار
مقام: پایە
مقاول: بەڵێندەر
مقاوم: بەرگەگر، بەرگر، بەرهەڵست
مقاومة: خۆڕاگری، بەرگری، بەرهەڵستی، بەرگە، بەربەرەکانی
مقایضة: ئاڵوگۆڕ، سەوداکاری
المقاییس: پێوانە، *پیڤانە*
مقبول: پەسند
مقترح: پێشنیاز
مقدار: هەند، بڕ، *چەند*
مقدرات: چارەنووس، *چارەنڤیس*
مقدم: پێش
مقدماً: پێشین
المقدمة: پێشەکی، پێشینە
مقدمة القافلة: سەرگەلە، بەراهی
مقذوف: فڕێدراو، هەڵدراو، هەڵداشتە، *هاڤێتی*
مقر: بارەگا، نشینگە
مقسوم: بەشکراو، دابەشکراو، *دابەشکری*
مقسوم علیه: بەشدراو
مقشارة: پاککەرەوە
مقص: مەقەس، بڕەک
مقصد: مەبەست، نیاز
مقصّر: کەمتەرخەم، *خەمسار*
مقصود: مەبەست، نیاز
مقطر: دڵۆپاو، *دلۆپاندی*
مقطع: بڕگە
مقطع عرضي: گردەبڕ. چاترە لە (پانەبڕگە).

مقطع طولي: درێژەبڕ. چاترە لە (درێژە بڕگە).
مقطوع: بڕاوە
مقعر: قۆپاو، ناوچاڵ
مقلم: هێڵدار، ڕیڕیێ
مقلع: کانگە
مقلة العین: گلێنەی چاو، گلارە
مقلوب: بەرەواژ، هەڵگەڕاوە، *بەرەڤاژی*
مقود: دەسک، سوکان، *ستێرن*
مقوم- مقومات: بنەما، ڕاگرە
مقوی: مقەبیا، کارتۆن
مقوي: هێزدەر
مقيء: ڕشێنەوە
مقیاس: ئەندازە، پێومان، پێوانە. پێوەر بەهەڵە بەکار هاتووە لەبەرئەوەی (پێوەر) واتە پێدار، (چنگوەر)یش چنگدارە.
مقیاس الخارطة: پێوانەی نەخشە
مقیاس السطح: پێوانەی ڕوو
مقیاس الضغط: پێوانەی پەستاوتن یان پاڵەپەستۆ
مقید: پێوەنددار، دەسبێندار، *دەسبەستی*
مقیم - مستوطن: *ئێوری*، نیشتەجێ، جێنشین، جێمانی، لەسەر پێوانەی (دێمانی).
مکافأة: پاداش، خەڵات
مکافحة: قەڵاچۆ، *ژناڤبرن*
مکافحة الامیة: قەڵاچۆی یان نەهێشتنی نەخوێندەواری، *نەهێلانا نەخوێندەواریێ*
مکافحة الحشرات: قەڵاچۆی مێروو، *ژناڤبرنا مێرووا*
مکان- منطقة: جێگە، جێ، شوێن
مکان الاجتماع: مەکۆ، کۆڕ، *جهێ کومبینێ*
مکان الإلتقاء: جێژوان

مكانة: پایە
مكبَّر: گەورەکراو، *مەزنکری*
مكبِّر: گەورەکەر، *مەزنکەر*
مكبرة الصوت: بڵندویژ، *بلندگۆ*
مكبس: پەستێنەک
مكتب: نووسینگە، *نڤیسینگەھ*
مكتب الاحصاء والتخطيط: نووسینگەی ئەژمار و پلان دانان
مكتب الاستعلامات: پرسگە
مكتب المتابعة والتفتيش: نووسینگەی بەدواداچوون و پشکنین
مكتب الوزير: نووسینگەی وەزیر
مكتب وكيل الوزارة: نووسینگەی بریکاری وەزارەت
مكتبة: کتێبخانە
المكتظ: ئاپۆرە، *قەڵەبالغ*
مكثِّف: خەستکەرە، *خەستکەر*
مكرر: دووبارە
مكره: بەسەرداسەپاو
مكروب: میکرۆب، خۆرە، خۆرکە
مكروسكوب: وردبین
مكسور: شکاو، *شکەستی*
مكشوف: سەرواڵا، کراوە، واز، سەربەتاک، *ئاشکرا*
مكعب: سێ جار، شەش پاڵوو
مكفوف: نابینا، *نەبینا*
مكمّل: پڕکەر، تەواوکەر
مكننة: ئامێرکاری
مكواة: ئوتو
مكون: پێکهێنە
– التكوين: پێکهێنان
مكيدة: تووشکەر
ملائم: لەبار، لواو، شیاو، گونجاو
ملائمة: لوان، شیان، گونجان
ملابس: بەرگ، جلک، جلوبەرگ، پۆشاک
ملابسة: ئاڵۆزیان
ملاحظة: تێبینی، سەرنج
ملاحقة: راونان، دواکەوتن
ملاحة: کەشتیوانی، *گەمیڤانی*
ملاحة بحرية: کەشتیوانیی دەریایی
ملاحة نهرية: کەشتیوانیی ڕووباری
ملاذ: نوا، پەسار، پەناگە، پەسارگە
– الملاذ الآمن: نوای هێمن، پەساری هێمن
الملاط– الكلس: گڵ گەچ
ملاطفة: دڵنەوایی، دڵدانەوە، دڵخۆشی دانەوە
ملاك الامر: شیرازەی کار
ملاكات: کارداران
–مفردات الملاكات: پێڕستی کارداران
ملامسة: بەرکەوتن
ملبس: پۆشەنی، پۆشاک، بەرگ
ملتحم: چەسپاوە، لکاوە، *پەچرومەکری*
ملتزم: دەربەست
ملتف: خۆپێچەوە
ملتقى: ژوان، *پێ گەھ*
ملتقى النهرين: دووئاوان
ملتهب: گرگرتوو، هەڵایساو، *گرگرتی*
ملتهم: لووشدەر، لرف لێدەر
ملتوي: پێچ پێچ، پێچاوپێچ، گەوە
ملجأ: حەشارگە، داڵدە، پەنا، پەسارگە
ملح: خوێ
ملح صخري: خوێی بەردین
ملح الطعام: خوێی چێشت

ملح معدني: خوێی کانزایی
ملحد – کافر: خوانەناس
ملحق: پاشکۆ
ملخص: پوختە، کورتە
ملدوغ: پێوەدراو، مارانگاز، *پێڤەدای*
ملزمة: گیرەک
ملزمة– للکتاب: فۆرم
ملطف: خۆشکەرە
ملعب: یاریگە
ملغاة: هەڵوەشاوە
ملف: فایل
ملقط: مووکێش، پەنگرکێش، گازک، موی چنک *(مووچن)*
ملك: شا
ملكة: شاژن
ملكي: شایانە
ملكية: مڵکداریەتی، مڵکایەتی
ملكية خاصة: مڵکایەتیی تایبەت
ملكية زراعية: مڵکایەتیی زەویزار
ملهى: جێ بەزم، بەزمگە
ملوحة: سوێری
الملوسة: لووسی
ملوث: پیس
ملون: ڕەنگاوڕەنگ، ڕەنگین، ڕەنگدار
مليون: ملیۆن
مماثل: وەکویەک، هاوشێوە
ممارسة: پراکتیک، کردن، کردار
ممانعة: لاری
ممتد: ڕاکشاو
ممتلكات: موڵک
ممثل – عن غيره: نوێنەر، دەمڕاست
ممثل – مسرحي: ئەکتەر، خۆنوێن. لەبەرئەوەی (خۆنواندن: تمثیل)ە. لە فۆلکلۆردا هاتووە: «کەم بێ، کە بچۆ، کەم خۆت بنوێنە...»
ممر: دالآن
ممر– مضيق: دەربەند، تەنگەڵان
ممرضة: پەرستار
ممشى: پیادەڕۆ
ممكن– ملائم: شیاو، گونجاو، *گونجای*
مملحة: کانەخوێ، خوێدان
مملكة: شانشین
ممنوع: قەدەغە، ڕێ پێ نەدراو
– کل ممنوع مرغوب: هەموو ڕێ پێ نەدراوێک پەسندە
مملوء: پڕ، تەژی
مموِّل: پارەدەر، پارەپێدەر
مميز– مميزة: بەرچاو، دیار
مَنّ – حشرة: شۆکە
من اجل: لەپێناو، لەبەر
من الاساس: لە بنەڕەتەوە، لە بناخەوە
من الآن فصاعداً: لەمەولا، ژنهوپاش، ژنهاپێدا، لە ئێستە پێوە
مناجم: کانگە
مناخ: ئاووبا، ئاووهەوا
مناخ دافيء: ئاووبای شیرتێن
مناخ صحراوي: ئاووبای بیابانی
مناخ معتدل: ئاووبای فێنک یان مامناوەندی
مناسب: گونجاو، شیاو
مناسبة: بۆنە
مناضل: خەباتکار، خەباتگێڕ، تێکۆشەر
المنطقة: ناوچە
المناطق الباردة: ناوچەی سارد، زۆزان، کوێستان

المناطق الحارة: گەرمیان، ناوچەی گەرمێن، ئاران
المناطق الدافئة: ناوچەی شیرتێن
المناطق المنجمدة: ناوچەی سەهۆڵان، *ناڤچا بەستیێ*
المناعة: بەرهەڵستی، بەرگری
مناعة مکتسبة: بەرگریی دەسکەوتە
مناعة نوعیة: بەرگریی جۆرایەتی
مناعة طبیعیة: بەرگریی سروشتی
منافسة: رکابەری، پێشبرکێ، بەربەرەکانێ، *هەڤرکی*
منافس: رکەبەر، پێشبڕ، *هەڤرک*
مناقشة: گفتوگۆ، بیرگۆڕکێ، *دانوستاندن*
مناقشة حرة: گفتوگۆ یان بیرگۆڕکێی ئازادانە، *دانوستاندنا ئازاد*
منبسط: پێدەشت، راستان، تەختان
المنبع: چاوگە، کانی
المنبر: سەکۆ، دووانگە
منبه: ورياکەر، *هشیارکەر*
المنبوذ: پەڕیوە، تێ هەڵدراو، بێزراو
منتشر: پەرت، بڵاو، *بەلاڤ*
منتج: بەرهەمهێن
منتجات: بەروبووم
منتجات زراعیة: بەروبوومی کشتوکاڵی، *بەرێ چاندنێ*
منتجات الالبان: بەروبوومی سپیایی
المنتخب: هەڵبژاردە
منتشر: بڵاو، بلاڤ
منتظم: رێکوپێک
– غیر منتظم: نارێکوپێک
منتفخ: پفدراو
منتوج: بەرهەم

منجزات: دەسکەوت، دەسهات
مَنْجَم: کان، کانگە
مُنَجِّم: ئەستێرەناس
منجمد: سەهۆڵبەندان، بەستەڵۆک
منحدر: هەڵدێر، نشێو، نشیڤ، لێژگە
منحرف: لادەر، لاڕێ
المنحني: چەماوە
منحني: چەماوە، کووڕ، *چەمیای*
منحة: بەخشین
المنحوت: داتاشراو، داتاشە، *داتراشی*
منخفض: نەوران، *چاڵ*
منخفض جوي: نەورانی هەوایی، *چاڵاهەوایی*
مندیل: دەسماڵ
مندیل ورقي: دەسماڵی کاغەزی
منذ القدم: لە دێرزەمانەوە، لە مێژە، ژمێژە
منزلي: ماڵەکی
منزوي: گۆشەگیر، *قوژنەتگیر*
منسب: دراوەپاڵ، *دایەپاڵ*
منسق: رێکخەر
منسکب: رژاوە، *رژیای*
منسوج: تەون، *تەڤن*
منشار: برەک
– منشار کبیر: هەرە
منشط: کشتەک. لەسەر پێوانەی (کوژەک).
المنشور– نشرة: بڵاوکراوە، بەلاڤۆک
منشور– موشور: ئاوێزە
منصب– درجة: پایە، پلە
منصّف: لەتکەر
منصف: دادپەروەر
منصهر: تواوە، *بهوژی*
منطاد: بالۆن، دەبدەبە

منطق: گوتەن، لۆجیک
منطقة– اقليم: ناوچە، *ناڤچە*
منطقي: گوتەنی، لۆجیکانە
منطلق: سەرگە
منطوق – لفظ: بێژە، گوتە
منظار: چاویلکە
منظف: خاوێنکەر، *پاکژکەر*
منظم: رێکخەر
منظم حراري: رێکخەری گەرمی
منظمة: رێکخراو
المنظمات الخيرية: رێکخراوی خێرخواز، رێکخراوی خێرەومەند
منظومة شمسية: کۆمەڵەی ڕۆژ
منع: پارێز
– منع الحمل: دژەزێ، پارێزی سکگرتن یان *ئاڤسی*
منعکس: بەدەردراوە
منغنيز: مەنگەنیز
منفاخ: باتێکەر
منفذ: دەروو
منفرجة: کراوە
منفرد: تاک، تەنیا
منفصل: دابڕاو
منفوش: بژ
– نفاش: بژکەر
منفي– عکس المثبت: نەرێنی
منفي من الوطن: دەربەدەر، هەڵداشتە
منقار: دەنووک
منقر: قوڵک
منقرض: قڕتێکەوتوو، قڕان هاتوو
منقطع: دابڕ
منقطع النظير: بێ میناک
منکسر: شکاوە
منکود: بەدبەخت، بێچارە
من المحتمل: لەوانەیە
من المعلوم: دیارە
منقط: خاڵخاڵ
منهاج – منهج: کارنامە، پێڕەو، پرۆگرام، بەرنامە
منوال: شێوە
مهاترات: دەمدەمانێ
مهاجر: مشەخت، کۆچەر
مهاجمة: هێرش، پەلامار، *ئێریش*
مهارة: لێزانی، کارامەیی
مهبل: زێ، دۆڵان
مهتز: هەژاوە، *هژیای، هەژیای*
مهد: لانک، لانکە، دەرگووش، *لاندک*
مهدب: کوڵکن
– هدب: کوڵک، برژانگ
مهدي‌ء: هێمن کەرەوە، ئارامدەر، خاوکەر
– مهديء الأعصاب: خاوکەری دەمارگەل
المهدئات: خاوکەران
مهم: گرینگ
المهموس: چپە، سرتە
مهموم: خەمبار، خەمگین
مهندس: ئەندازیار
المهندسون: ئەندازیاران
– مدير المهندسين: بەرێوەبەری ئەندازیاران
– رئيس المهندسين: سەرۆکی ئەندازیاران
مهنة: پیشە
مهنة الرعي: شوانکارەیی، *شڤانی*
مهني: پیشەیی

مهيأ: ڕەخساو
مهيب: سامدار
مهيج: وروژێن
مواجهة: ڕووبەڕووبوون
مواد: ماددە، کەرەستە
مواد اولية: کەرەستەی خاو
مواد عضوية-حيوية: کەرەستەی زیندەڵ
مواد غذائية: ماددەی پێبژیو
المواد المخدرة: کەرەستەی سڕکەر
الموازاة: هاوشانی
موازنة: هاوسەنگی، بودجە
الموازنة السنوية العامة: بودجەی گشتیی ساڵانە
موازي: هاوشان، تەریب
المواساة: دڵدانەوە، دڵنەوایی
مواشي: ماڵات، وڵسات، *تەرشی*
المواضيع: بابەتگەل
مواطن: هاونیشتمان، هاووڵاتی، *هەڤوەڵاتی*
موطئ قدم: شوێن پێ
موافقة: پەسەندایەتی
مواكبة: هاوشانی
موالي: لایەنگر، هەوادار
مؤامرة: پیلان
مؤتمر: کۆنگرە
مؤتمن: جێ متمان
المؤثر: کاریگەر
مؤرخ: مێژوونووس، دیرۆکنووس
موثوق: متمانەدار، بەمتمانە
موجب-قطب: ئەرێنی، جەوسەری گەرم
موجة: شەپۆل، پێل، *سیپەل*
موجة جفاف: شەپۆلی وشکێنی
مؤخرة: پاشەڵ، پاشکۆ

مودع: ماڵئاواییکەر، راسپێر
مورد: دەرامەت، داهات
موزع: دابەشکەر
المؤسساتية: دامەزراوەیی
مؤسسة: دامەزراوە، داوودەزگە، دەزگە
المؤسسة الرسمية: دەزگەی میری
المؤسسة غير الرسمية: دەزگەی نامیری
مؤسف: دڵتەزێن
موسم: وەرز، کژ
موسمي: وەرزینە، کژینە
- امطار موسمية: بارانی وەرزینە
موسورة: لوولک
موسيقى: مۆزیک
مؤشر: نیشاندەر، پیشاندەر
موصل: گەیێنەر
موضع: سەنگەر، شوێن
موضع: بابەت
موطن: زێد
موظف: فەرمانبەر، مووچەخۆر
مؤقت: کاتی
موقد: ئاگردان، کوانوو
موقع: شوێن
موقع-موطيء: پێگە
موقع اثري: شوێنەوار، کەڤنەوار
موقف: وێستگە
موقف - سياسي: هەڵوێست
موقف - سجن: گرتیگە، *زیندان*
موقف - للسيارات: وێستگە
مولد كهربائي: بەرهەمهێنی کارەبا
المؤلِّف: دانەر
المؤلَّف: دانراو، *دانای*
مؤلم: بەسوێ، بەئازار

الموهبة: بەهرە
مؤهلات: شیانداری
مـؤيِّد: ئالیگر، لاگـیـر (من لاگـیـری لەم پرسـە ناکەم)
مئات: سەدان
مئات الالوف: سەدان هەزار
میاه جوفیة: ئاوی ژێرزەوی
میاه عذبة: ئاوی سازگار
میاه غازیة: ئاوی گازاوی
میاه معدنیة: ئاوی کانزایی
میدان: گۆڕەپان، *مەیدان*
میت: مردوو، مردە. «زیندە بەڵا مردە بەڵا»
میراث: پاشماوە، جێماوە، کەلەپوور
المیزان: تەرازوو
میزان –نجمة: تەرازوو
میزانیة: بودجە
المیزانیة الاستثماریة: بوجەی وەبەرهێنانەکی
المیزانیة المخصصة: بودجەی تەرخانکراو
المیزانیة الاعتیادیة: بودجەی ئاسایی
المیزانیة الخاصة: بودجەی تایبەتی
المیزانیة الموحدة: بودجەی یەکگرتوو
المیزانیة السنویة: بودجەی ساڵانە
المیزانیة السنویة العامة: بودجەی گشتیی ساڵانە
میزة: جیاکەرەوە، نیشانە
میسرة: باڵی چەپ
میکانیکي: ئامێرەکی
مَیل– رغبة: ئارەزوو
میل– میلان: لاری، لار، ئاوریژ
میلادي: زایینی
میمنة: باڵی ڕاست
میناء: بەندەر، کەشتیگە
مئوي: سەدی

ن

نائب – وکیل: بریکار
نائب – عضو برلمان: پەرلەمانتەر
نائب الفاعل: جێگری کارا
نائي: دوورەدەست، لاچەپ
ناب: کەڵبە
نابض: سپرینگ، لێدەر
نابع: هەڵقوڵاو، سەرچاوەگرتوو
ناتج– مشتق: بەرهەم
ناتج ثانوي: بەرهەمی لاوەکی
ناتيء: نوکدار
ناحیة– منطقة: ناوچە
ناحیة– جانب: لایەن
– من الناحیة السیاسیة: لەلایەنی سیاسییەوە
نادر: نایاب، دەگمەن، دانسقە
نادي: یانە
ناشر: بڵاوکەرەوە، *بەڵاڤکەر*
ناضج: گەییو، پێگەییو، گەهشتی
ناطحات السحاب: سەر لەهەورگر
ناطق: قسەکەر، وتەبێژ، ئاخێوەر
– ناطق رسمي: وتەبێژی ڕەسمی
ناعم: ورد، نەرم
نافع: بەسوود، بەکەڵک
نافورة: ئاوپژێن
ناقد: ڕەخنەگر
ناقوس: زەنگ
نامي: فراژی، پەرەئەستێن
ناي: نەی، بلوێر
نبات: ڕووەک
نباتات الزینة: ڕووەکی ڕازاندنەوە
نبات بصلي: ڕووەکی پیازی

نبات بقولي: ڕووەکی پاقلەیی
نبات حولي: ڕووەکی ساڵانە
نبات سنبلي: ڕووەکی گوڵەگەنمی
نبات شوكي: ڕووەکی دڕکدار یان دڕکاوی
نبات طحلبي: ڕووەکی کەوزەیی
نبات متسلق: ڕووەکی هەڵگەڕاو
نبذ: بێزاندن، تووڕهەڵدان
– نبذ الإرهاب: بێزاندنی تیرۆر، تووڕهەڵدانی تیرۆر
نبذة: کورتە، پوختە
نبذة تاريخية: کورتەیەکی مێژوویی
نبش: بنکۆڵ کردن، بنکۆڵین
نبض: ترپە، لێدان، تریوە
نبض القلب: تریوەی دڵ
نبع: کانی، سەرچاوە، چاوگە
نبلاء – نبيل: خانەدان
نبيه: وریا، هشیار
نتيجة: ئەنجام
نتف: دەرکێشان، *هلکێشان*
نتوء: بەرزەک، چوکڵە، نووکە، نێرتک (نێرتکی تەشی).
النشر: پەخشان
نثر البذور: تۆو وەشاندن
نجدة: هانا
نجم – كوكب: ستێر، ئەستێرە
نجم البحر: ئەستێرەماسی
نجمة الصباح: ڤینۆس، کاروان کوژە، ئەستێرەی بەیان
النجمة القطبية: ئەستێرەی جەدی
نحاس: مس
نحن: ئێمە، ئەم
نحو: بەرەو، *بەرەف*
نخاع: کرۆک، مۆخ
النخاع الشوكي: کرۆکی بڕبڕە
نخالة: کەپەک
النخبة: بژاردە
النخبة الثقافية: بژاردەی ڕۆشنبیری
نداء: بانگەواز، گازی
ندامة: پەشیمانی، پەژیوانی
ندرة: دەگمەنی
ندى: ئاونگ، شەونم، خوناڤ، خوسار، نم
نرفزة– عصبية، غضب: تەنگەتیلە
نزاع: ناکۆکی، ململانە، کێشە
نزف الدم: خوێن لەبەرچوون
نزع السلاح: چەک داماڵین
نزعة: خولیا
النزعة القومية: خولیای نەتەوەپەروەری
نزهة: سەیران، بندارۆک
نزيف: خوێن لەبەرچوون، لەبەر ڕۆیشتن، *خوین ڤەرەسیان*
النزيف الداخلي: لەبەررۆیشتنی ناوەکی، *خوین ڤەرەسیانا ژناڤدا*
النزيف الاقتصادي: لەبەرچوونی ئابووری
نسب: بنەچە، ڕەچەڵەک
النسبة: ڕێژە
النسبة المئوية: ڕێژەی سەدی
نسج: تەونکاری، *تەڤنکاری*
نسر: هەڵۆ، *ئەلهو*
نسف: هەڵتەکاندن
نسل: وەچە
نسيج: تەون، تەڤن
نسيم: شنە، سروە، کزەبا

نسيم البحر: شنەی زەریا
نسيم البر: شنەی بەژ
نشأ: نیشاستە
نشارة الخشب: ئاردەدار، کەپەک، *ئارکێ داری*
نشاط: گورجوگۆڵی، گورجی، چالاکی، چەلەنگی
نشأة: پەروەرین
نشرة: بەلاووک، *بەلاڤۆک*
نشوء: فراژیبوون
نشيد: سروود
نشيط: چالاک، گورج
نص: دەق، تێکست
نصاب: ڕادە
النصف: نیوە، نیڤ
- المنصّف: دوو لەتکەر
نصف دائرة: نیوە بازنە
نصف القطر: نیوەتیرە
نصيب: بەش
نصيحة: ئامۆژگاری
نضج: پێگەیشتن
نضر: تەڕ، گەش
نضوج: گەیین
نضوح: دەلاندن
نظارة: چاویلکە، بەرچاڤک
نظام: سیستەم، نەریت، پێڕەو
نظام - سياسي: ڕێژیم
نظام الإدارة: سیستەمی کارگێڕی
النظام الشمولي: سیستەمی سەرتاپاگر
نظر: سەرنجدان، بینین
- بعد النظر: دووربینی
- قصر النظر: کورتبینی
نظرية: بیردۆزە
نظرية العقد الأجتماعي: بیردۆزەی پەیمانی کۆمەلایەتی
نظير- نظائر: هاوتا، میناک
نظير- نظراء: هاوشان، هاوکووف
نظيف: خاوێن، پاک، پاکژ، پاقژ
نعاس: وەنەوز، خەوەکوتکە، *سڤکەخەو*
نعامة: وشترمر، وشتر مرخ
نعرة: دەمارگری
نغمة: ئاوازە
نفاثة: فیشکەدار
- الطائرات النفاثة: بالەفڕەی فیشکەدار
نفاخة: دەبدەبە، باتێکراو، *پڤدانک*
نفاذ: ناوەڕۆ
نفاش: بژکەر
نفاضة: سۆتەکدان
نفاق: دووڕوویی، دووزمانی، *دووڕویاتی*
نفايات: تلّپە، سەرکۆزەر، زبڵ، گلێش
نفخ: فووکردن، پفدان
نفر: کەس
نفْس: هەمان
نفَس: هەناسە، پشوو
النفس الطويل: پشوودرێژی
- طول النفس: پشوودرێژی
- طويل النفس: پشوودرێژ
نفسي: دەروونی
النفض: داتەکاندن، تەکاندن
نفط: پەترۆل، نەوت
نفع: کەڵک، سوود، *مفا*
نفق: تۆنێل، کولّبە
نفقات: خەرجی
نفوذ- سيطرة: دەسەلاترۆیی

نفوذ – تنافذ: پێداچوون، دەلاندن
نفور: تەكینەوە
النفي: نەرێ
النفیر العام: ڕەشبگیر
نقابة: جڤات، سەندیكا
نقاهة: پشوودان
نقد – نقود: پارە، مەتەلّگ، دراو، پوول، *دراڤ*
– الحركة النقدیة: بزاڤی دراوەكی
– مــدیر الحــركــة النقــدیة: بەڕێوەبەری بزاڤی دراوەكی
نقد: نەخت، هیشكە
نقد – إنتقاد: ڕەخنە
نقدي: نەختینە
نقش: نەخش، نیگار
نقص– نواقص: كێمایی، كێماسی، كەموكوڕی
نقطة: خالّ، پنت
نقطة الأصل: خالّی بنەڕەت
نقطة التفتیش: خالّی پشكنین
نقطة الحراسة: خالّی پاسەوانی، *خالا زێرەڤانیێ*
النقل: گواستنەوە، *ڤەگوهاستن*
نقل الملكیة: گواستنەوەی ملّكایەتی
نقي: پەتی، زولالّ، خاوێن
نكاف: ملەخڕێ
نكبة– كارثة: نسكۆ، لێقەومان، بەلەنگازی
نكران الذات: خۆنەویستی
النكرة: نەناس
نكسة: نسكۆ
نكهة: بۆ، بەرامە
نمل: مێرووله
نمل أبیض– ارضة: مۆرانە
نمو: فراژیبوون، گەشە، *وەرار*
نموذج: نموونە
نموذجي: نموونەیی
نهار: ڕۆژ
نهایة: كۆتا، بنەتا، دوماهی
– نهایة التأریخ: بنەتای مێژوو
نهب: چەپاوكردن، *تالانكرن*
نهج: ڕێباز، ڕەوت
نهر: ڕووبار
نهضة: وریابوونەوە، راپەڕین
نواة: ناوكە، ناڤك
نوایا–نیة: نیاز
نوع: جۆر
نوعي: جۆری، جۆرەكی
نوعیة: جۆرایەتی
نول: مەكینەی چنین
نیل: وەدەست هێنان
نیل: خم، خوم، هەش
نیكل: نیكل
النیلج: دۆرنج، تەنی، هیس

هائل: مەزن، بێژمار
هائم– ضالّ: وێڵ، وندا
هاتف: تەلەفۆن
هادئ– هدوء: هێمن، ئارام، کڕ، کپ، مەند
هارب: ڕەڤۆک، رەوکە، هەڵاتوو، *ڕەڤی*
هازل– ظریف: نوکتەباز، *حەنەگباز، ترانەکەر*
هالة: خەرمانە، *مالا هەیڤێ*
هالوك: گورگە، گیاکەڵە، *گورگەهـ*
هاون: ئاون، دینگ
الهاویة: هەڵدێر، نهاڵ
هباء: فیرۆ، *هەروە*
هبة: بەخشین
هبوب: هەڵکردن
هبوط: داکەوتن، *داکەفتن*
هجاء: داشۆرین
هجرة: کۆچ، رەو، *مشەختبوون*
هجري: کۆچی، *مشەختی*
هجوم: هێرش، هەڵمەت، *ئێرش*
هجین: دوورەگ
هدب: کوڵک، برژانگ، مژیلانک، برژۆڵ
هدف: نیشانە، ئامانج، ئارمانج، نیشانگە
الهدم: تەپاندن، ڕووخاندن
هدنة: ئاگربەست، ئاگربڕ
هدوء: هێمنی، کپی، کڕی، بێدەنگی
هذا: ئەم، ئەڤ
هذیان: ورێنە، *ژبەرگۆتن*
هرش: ئاڵۆش، خورشت
هرطمان: هەرزن
هرم: پیرامید، هەرەم
هرمون: هۆرمۆن

هز – رفرف: شەکانەوە، هەژان، *هەژیان*
الهزء– السخریة: تیز، تەشەر، جەفەنگ، لاقرتی
هزاز: لەرێنەک، هەژێنەک، *هژهژوک*
هزل: گاڵتە، گەپ، *حەنەک، ترانە*
هزلي: پێکەنیناوی، گەپاوی
هزة: لەرزە، لەرز
هزة أرضیة: بلەرزەی زەوی، *لەرزا ئەردی*
هش: خاو، فشەڵ، سستەک، *خشم، سست*
هضبة – هضاب: بان، هەڵەت، *بانی*
الهضم: هەرس
هطول: بارین
هکتار: هیکتار
هکذا: ئەوها، *وەسا*
هلال: یەکشەوە، *ئێک شەڤ*
– منظمة الهلال الأحمر: رێکخراوی یەکشەوەی سوور، *هەیڤا سوور*
هلامي: جەلاتینی
هم: خەفەت، کەسەر، پەژارە
هنا: ڤێرێ، ئێرە
هندباء بریة: تاڵیشک، *تەحلیشک*
الهندسة: ئەندازە
– کلیة الهندسة: کۆلێجی ئەندازە
– المهندس: ئەندازیار
الهندسة – القیاس: ئەندازە
هندسي: ئەندازەیی
– قیاسات هندسیة: پێوانەی ئەندازەیی
– اعمال هندسیة: کاری ئەندازیاری
هواء: با، هەوا
هوائي: بایەکی، هەوایی
هوایة: ئارەزوو
هور: زۆنگاو، زۆنگ، زەلکاو، زەنەکاو

هوية: پێناسه
هيئة: دەستە
الهيئة التأسيسية: دەستەی بنیاتنێ
هيئة الرقابة: دەستەی سانسۆر
هيئة الرقابة المالية: دەستەی سانسۆری دارایی
هيكل- تمثال: پەیکەر
الهيمنة: زاڵیەتی

و

وئام: تەبایی، نێوان خۆشی
وابل: ریژنە
واجب: ئەرک
واحد: یەک
واحة: مێرگ
واد: شیو، دۆڵ، نەواڵ
وأد: زیندەبەچاڵ
وارث: میراتگر، پاشماوەگر
واردات: داهات
الواردة: هاتە، هاتی
واسطة: هۆ، پێناو. (پێناو ئەو کەسەیە کە بۆ خۆشکردنی پێوەندیی نێوان دوو کەس کار دەکات).
واسع: فرەوان، هەراو، بەربلاو
واضح - ظاهر: ئاشکرا
واطيء: نزم، نەوی
واقع: هەڵکەوت
واقعي: هەڵکەوت بین، راستی بین
الواقعية- في الأدب: ریالیزم
واهب -ممول: بدەر
وباء: پەتا، درم
وبر: تووکی وشتر
وبيل: بکوژ
وتر: ژێ
وتري: ژێدار
وثيقة: بەڵگەنامە
وجبة - طعام: ژەم، *دان*
وجبة - نوبة: شەفت، نۆر
وجدان: ویژدان
وجود: بوون

وجه: ڕوو، ڕوومەت، *ڕوی*
وحام: بێزوو
وحدة - إتحاد: یەکەتی
وحدة- وحدات: یەکە، یەکەگەل
وحدة ادارية: یەکەی کارگێڕی
وحدة الجنس: تاکڕەگەز
وحدة القياس: یەکەی پێوان
الوحدة الاقتصادية: یەکەتیی ئابووری
الوحدة السياسية: یەکەتیی سیاسی
الوحدة القانونية: یەکەتیی یاسایی
الوحدة المالية: یەکەتیی دارایی
وحدوي: یەکەتیخواز
وحي: ئیلهام
وحيد: تاقانە، ئێکانە
وخز: ئاژنین
وخيم: خراپ
وراثي - حكم: پشتاوپشت
وراثي - مرض: زگماک
ورد: گوڵ
وردي: ئاڵ
ورق: گەڵا، پەلک
ورقة: کاغەز، پەڕە
ورك: سمت
وزارة: وەزارەت
وزارة الاشغال والإسكان: وەزارەتی ئەشغال و نیشتەجێ کردن
وزارة الاعمار والتنمية: وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە و گەشەپێدان
وزارة الاوقاف والشؤون الاسلامية: وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئیسلامی
وزارة البلديات والسياحة: وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار
وزارة التربية: وەزارەتی پەروەردە
وزارة الثقافة: وەزارەتی ڕۆشنبیری
وزارة حقوق الانسان: وەزارەتی مافی مرۆڤ
وزارة الداخلية: وەزارەتی ناوخۆ
وزارة الزراعة والري: وەزارەتی کشتوکاڵ و ئاودێری، *چاندن و ئاڤدێری*
وزارة شؤون البيشمرگە: وەزارەتی کاروباری پێشمەرگە
وزارة الصحة والشؤون الاجتماعية: وەزارەتی تەندروستی و کاروباری کۆمەڵایەتی
وزارة الصناعة والطاقة: وەزارەتی پیشەسازی و وزە
وزارة العدل: وەزارەتی داد
وزارة المالية والاقتصاد: وەزارەتی دارایی و ئابووری
وزارة المساعدات الانسانية والتضامن: وەزارەتی یارمەتیی مرۆڤایەتی و هاوکاری
وزارة النقل والمواصلات: وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، *ڤەگوهاستن و گەهاندنێ*
وزير: وەزیر، شاریار
وزن: کێش
وسائل - وسيلة: هۆ، کەرستە، ئامێر
وسائل الايضاح: هۆی ڕوونکردنەوە
وسائل الدعاية: هۆی بانگەشە
وسائل النقل: هۆی گواستنەوە
وسادة: سەرین، بالیف، پشتی
وساخة: پیسی، کرێژ، *قرێژ*
وسام: خەڵات
وسط: ناوەند، نێوانە، ناڤین، ناڤبەر
- متوسط: ناوەندی، ناڤین

وسطي: ناوەڕاستی
وسيط: پێناو
وصف: وەسپ
وصل: گەیاندن
وصل - بطاقة: پسوولە، بلیت
وصولي: خۆڕەپێشکەر، خۆگەیێنەر
وضع- وضعية: بار
وضع اجتماعي: باری کۆمەڵایەتی
وضع اقتصادي: باری ئابووری
وطن: نیشتمان
وطن قومي: نیشتمانی نەتەوەیی
وظيفة: فەرمان، پیشە
- موظف: فەرمانبەر
وعاء: دەفر، ئامان
وعد: هەرێ، بەڵێن
وعد بلفور: هەرێی بەلفۆر
وعر: سەخت، ئاسێ
الوعر: هەڵدێر، هەڵەمووت
الوعظ: ئامۆژگاری
الوعي: وریایی، هشیاری
وفاء: ئەمەک
وفاق: تەبایی
الوفاة: مردن، مرن
وقاية: پاراستن، پارێز، خۆپارێزی
- الوقاية خير من العلاج: خۆپارێزی چاترە لە چارەسەر
وقت: کات، دەم
الوقت - ساعة: کاتژمێر، دەمژمێر
الوقت - الزمن: کات، سات
وقتي: کاتی، دەمی
وقع: جێکەوت
وقف اطلاق النار: ڕاگرتنی ئاگرهاوێژی
وقود: سووتەمەنی، ئاگردوو
وكيل: بریکار
وكيل الوزارة: بریکاری وەزارەت
ولهان: شەیدا
ولود: فرەزێ، شفتەزێ، بزێ
ولي عهد: جێنشین
وليد: زادە، زایمان
وميض: تروسکە، تریسکە
وهم: خەیاڵ
وهمي: خەیاڵی

ی

یائس: هیوابڕاو، بێ هیڤی، خەفەتخان، بێ هیوا
یانسون: ڕازیانە، *ڕزیانە*
یافع: هەراش
ید: دەست
الید العاملة: هێزی کار
یدة: دەسک، دەستک، لۆلەپ. (لۆلەپ ئەو دارەیە کە بەمەشکەوەیە و ئافرەت دەیگرێ بۆ ژەندن).
یدوي – آلي: دەستی
یراع: قەلەمە
یراع – آلة موسیقیة: شمشاڵ، بلوێر
یراع – عمر: ڕواڵ (تەمەنی سەروو هەرزەیی)
یساري: چەپڕۆ، چەپان
یسر: ساز
الیقظة: وریابوونەوە، *هشیاربوون*
یمیني: ڕاستڕۆ، ڕاستان
یوم: ڕۆژ
الیوم– هذا الیوم: ئیرۆ، ئەمڕۆ، *ئەڤرو*
یوم الآخرة– القیامة: ئەو دنیا، ڕۆژی هەرەدوایی، *ڕۆژا دوایێ، دوماهیێ*
یوم الحساب: ڕۆژی ژمار
یوم القیامة: ڕۆژی هەستانەوە
یومیة: ڕۆژانە

ڕێنووسی یەکگرتووی کوردی

ڕێنووسی یەکگرتووی کوردی

ئامادەکردنی: ئەندامی کارای کۆڕ
بەدران ئەحمەد حەبیب
پێداچوونەوە و پەسندکردنی: ئەنجوومەنی کۆڕ

پێشەکی

ئەنجوومەنی کۆڕی زانیاری کوردستان لە یەکێک لە کۆبوونەوەکانیدا پرۆژەیەکی هاتە پێش کە برێتی بوو لە دۆزینەوەی چارەسەرێک بۆ گیروگرفتەکانی ڕێنووسی کوردی بەئەلفوبێی عەرەبی. هەر لەو کۆبوونەوەیەدا، ئەنجوومەنی کۆڕ، ئەندامی کارا (بەدران ئەحمەد حەبیب)ی ڕاسپارد بۆ ئامادەکردنی ڕاپۆرتێک لەبارەی گیروگرفتە سەرەکی و بەرچاوەکانی ڕێنووسی کوردی و پێشنیازکردنی چارەسەر بۆ ئەو گیروگرفتانە، بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەکانی داهاتوودا تێکڕای ئەندامانی ئەنجوومەن (وەک لیژنەی ڕێنووس) بەشداری لە گفتۆگۆ و پەسندکردنی ئەو پرۆژەیەدا بکەن. لە هەردوو کۆبوونەوەی ڕۆژانی هەینی ڕێکەوتی ٤ ئایار ٢٠٠١ و شەممە ١٢ ئایار ٢٠٠١ بۆ ماوەی نێزیکەی ١٤ سەعات گفتۆگۆیەکی تێروتەسەل لەسەر پرۆژەکە کرا و، ئەوەی لێرەدا دەخرێتە ڕوو برێتییە لە ڕێنووسی پەسندکراوی کۆڕی زانیاری کوردستان.

هۆی بەپێویست بوونی ڕێنووسی یەکگرتوو:

لەو هەمەوو ئەو ئەلفوبێ جۆراوجۆرانەی لە دنیا بەکاردێن و لە ڕێنووسی هەمەوو زمانانددا، گیروگرفت هەن. هۆی سەرەکی لەم کێشە و گیروگرفتانەدا بەپلەی یەکەم دەگەڕێتەوە بۆ پێ ڕانەگەیشتنی شێوەی پیتەکان بەدەنگەکان و، نالەباریی ڕێنووس بۆ دەربڕین. ئەم کێشەیە لە هەمەوو ڕێنووس و زماناندا هەیە بەڵام لە هەموویاندا چارەسەر دۆزراوەتەوە (ئەگەر نیوەچڵیش بێ لە هەندێک باردا) و هەمەوولا ڕێک کەوتوون کە چۆن بنووسن.

سەرنج دەدرێ لە ڕێنووسی کوردی بەئەلفوبێی عەرەبی (هەروەها بەئەلفوبێی لاتینیشدا) گیروگرفتەکان بێ چارەسەر ماون. زۆرجار چارەسەری تاکە کەسی لەلایەن زانایان و شارەزایان و، هەندێک جاریش چارەسەری بەکۆمەڵ لەلایەن داوودەزگا پێوەندیدارەکانەوە پێشکێش کراون (کە لێرەدا دەرفەتی ئاماژەپێدانیان نییە) بەڵام یەکگرتنیان لەسەر نەکراوە یان پشتگوێ خراون. ئێمە لەگەڵاڵەکردنی ئەم پرۆژەیە و، گفتوگۆکانی ئەنجوومەنی کۆڕدا سوودمان لە هەوڵەکانی پێشوو وەرگرتووە

و، ئەوەی دەخرێتە ڕوو هەنگاوێکە لە دوای هەنگاوەکانی ئەوانەوە.

ئەمڕۆ لە کوردستان نووسین بەزمانی کوردی زۆر پەرەی سەندووە. بەتایبەتی لە هەرێمی کوردستانی عێراقدا، خوێندنی هەموو قۆنەغەکان (١٢ ساڵ) بەزمانی کوردییە. نووسینی داوودەزگاکانی حکوومەت بەکوردین. ڕاگەیاندن و ڕۆژنامەوانی و چاپی کتێب زۆر فرەوان بوونە، لە دەرەوەی کوردستانیش زۆر داوودەزگای خوێندن و ڕووناکبیری دامەزراون بەڵام ڕێنووسی یەکگرتوو لە کایەدا نییە. تەنانەت لە سەرنجدانێکی سەرپێیی و بەپەلەش بەبڵاوکراوەکاندا هەست بەم پەشێوی و کەس بەکەس نەبوونە دەکرێت. ئەمە کارێکی نالەباری کردووەتە سەر تەواوی بزووتنەوەی خوێندەواری و ڕووناکبیری، بەتایبەتیش لە قوتابخانەکاندا کە قوتابی هەست بەسەر لێ شێوان دەکات. هەروەها خوێنەری بڵاوکراوەکانیش ئەم جیاوازییەیان بەرچاو دەکەوێ.

ڕێنووسی یەکگرتوو بنچینەی یەکەمی خوێندەوارییە، هەر هیچ نەبێ دەبێ لەمەدا یەکگرتووبین، مەرجیش نییە چارەسەرەکان بێ گرێ و کەموکورتی بن، گرینگ یەکگرتنە. ئەوەی کۆڕی زانیاری کوردستان لەم بوارەدا پێشکێشی دەکات هەنگاوێکە بەم ڕێگەیەدا و، داوا لە زانایان و پسپۆڕان دەکات بۆ ئەوەی بیر و سەرنجی خۆیانی لە بارەوە دەربڕن. لە ئەنجامدا هەموومان دەگەین بەچارەسەرێکی یەکگرتوو و، ئەم گیروگرفتە سەرەتاییە لە کۆڵ دەکەینەوە کە گیروگرفتی هەرکەسێکە دەست بداتە قەڵەم و بنووسێ.

ئەم پرۆژەیە:

ئەو هەنگاوانەی هەتا ئەمڕۆ بەرێگەی چارەسەری گیروگرفتەکانی ڕێنووسی کوردیدا هاوێژراون کەموکورتییەکی بەرچاویان ئەوەبووە کە لەسەر بنچینەی یەک دیالەکت (کرمانجی خوارووی) و یەک ئەلفوبێ (ئەلفوبێی عەرەبی) داڕێژراون. ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی زۆر لە گیروگرفتەکان بەدروستی نەبینرێن و، لەسەر ئەم بنەوێیەش چارەسەرەکانیان دروست نەبێ.

ئێمە لە گەڵاڵەکردنی ئەم پڕۆژەیەدا هەوڵمان داوە (وەک هەنگاوی یەکەم) هەردوو زاراوی سەروو و خوارووی کرمانجی لەبەر یەک بگرین لە دۆزینەوەی چارەسەری کێشەکاندا و، هەردوو ئەلفوبێی کوردی (بەعەرەبی و لاتینی) ڕەچاو بکەین. ئەمەش یارمەتیی داوین بۆ یەکلاکردنەوەی هەندێک کێشە. بۆ نموونە:

یەکەم: هەندێک لە نووسەران پێیان وابووە کە وشەی (**شوان، لوا...**) دەبێ بە (**و**)ی درێژ (**وو:**û) بنووسرێن. واتە (**شووان:** Şûwan)(**لووا:** Lûwa) بەهەمان شێوەش لە برێتی (**توانا، ڕوا، کوا...**) دەنووسن (**تووانا، ڕووا، کووا...**). لە ڕاستیدا ئەگەر دوو وشەی یەکەم و دووەم (واتە: **شوان و لوا**) بەکرمانجیی سەروو و ئەلفوبێی لاتینی بنووسینەوە کە (**شڤان و لڤا**)ن، دەبینین یەک دەنگی (**ڤ**) دەچێتە جێگەی (**و**) و، دەبن بە (Şivan، Liva) ئەمەش بەڵگەیەکی بنەبڕە بۆ ئەوەی تێ بگەین یەک

(و)ە و ئەویش (و:w)ی کۆنسۆنانتە. هەمان بنکەشمان لە نووسینی (**و**)ی سەرەتای وشەدا ڕەچاوکرد، لەبەرئەوەی وشەکانی: (**وشە، ولات، وریا، ون**) بەتەنیا یەک (**و**) دەست پێ دەکەن و بزوێنی فرەکورتی (i)یان بەدوادادێت لە ئەلفوبێی لاتینیدا. واتە دەبن بە:

Wişe, Wilat, Wirya, Win

دووەم: گیروگرفتێکی زلی ڕێنووسی کوردی بەئەلفوبێی عەرەبی ئەوەیە کە بۆ هەردوو پیتی (y) و (î)ی لاتینی تەنیا یەک نیشانەی پیت هەیە کە ئەویش (**ی**)ە. نەبوونی ئەم جیاوازییە سەری لە نووسەرانیش شێواندووە نەک تەنیا هەر خوێنەران. بۆیە لە کاتی بەدوای یەکتردا هاتنی (y) و (î)دا کە لە ئەلفوبێی عەرەبیدا هەردووکیان هەر (**ی**)ن، گیروگرفت دروست دەبێ. بۆ نموونە کە دەنووسرێ: (**زەوییەکە** Zewyîke) زۆر کەس هەر بە(**زەویەکە**)ی دەنووسن و پێیان وایە کە نووسینی دوو (یـ) بەسەریەکەوە کرێت و زیادەیە. لەوەش گەرێ کە دەنووسرێ (**شاییەکە**) کە لە (**شایی**)یەوە هاتووە و نووسینی سێ جار (**یـ**) چەند زیادە و کرێت دێتە بەرچاویان. ئەمە تەنیا لە کاتی نووسینی کوردی بەئەلفوبێی لاتینیدا دانی پێدا دەنرێ کە دەبینرێ کە ناچارییە و هەردەبێ (yîy) بنووسین واتە دەبێ بە: Sayîyeke. لەم بارەدا دەبینین هیچ زیادەیی و دزێوییەک نییە بگرە زۆر پێویستە هەرسێ دەنگ (**ی**) بەدوای یەکتردا بێن.

ئەوە مایەوە بڵێین کەوا ئەو گیروگرفتانەی لەم پرۆژەیەدا بەرچاو خراون و چارەسەریان بۆ دۆزراوەتەوە، هەموو گیروگرفتەکانی ڕێنووسی کوردی نین. وەک لە سەرەتا ئاماژەمان پێ دا ئەمانە گیروگرفتە سەرەکی و بەرچاوەکانن. ئەوانیتر دەمێنن بۆ پرۆژەیەکی داهاتوو.

داوا لە داوودەزگا ڕۆشنبیرییەکان و وەزارەتی پەروەردە و دەزگاکانی ڕاگەیاندن دەکەین کە ئەم ڕێسا و بنکانەی لێرەدا بەرچاو خراون، بەکاریان بێنن. وەک گوتمان سەرەتای خوێندەواری ڕێنووسی یەکگرتووە. هەموو شتێکیش لە یەکگرتنەوە دەست پێ دەکات.

***

یەکەم: گیروگرفتی پیتی (و).

نیشانەی (و) لە زمانی کوردیدا بە شێوەی خوارەوە دەنووسرێ:

١- پیتی (و)ی کورت، واتە (و)ی بزوێنی کورت (و: u)

بۆ نموونە: **کورد. کورت. کوشت.**

Kurd. Kurt. Kuşt

٢- پیتی (وو)ی درێژ، واتە (وو)ی بزوێنی درێژ (وو: û)

بۆ نموونە: **سوور. چوو. دوو.**

Sûr. Çû. Dû

٣- پیتی (و)ی کۆنسۆنانت (نەبزوێن). واتە (و: w)

بۆ نموونە: **ئاوایی. وەرە. هاوار. ئاو**
دەنگی (و) لێرەدا هەندێک جار لە زاراوی کرمانجیی سەروودا دەبێ بە دەنگی (ڤ)
Awayî (Avahî). were. Hawar. Av
٤- پیتی (ۆ)ی کراوە. واتە (ۆ: o)
بۆ نموونە: **دۆڵ. گۆڕ. نۆ.**
Dol. Gor. No.

دووەم: گیروگرفتی پیتی (و)ی سەرەتای وشە.
هەر وشەیەک بە پیتی (و) دەست پێ بکات بە یەک (و) دەنووسرێت.
بۆ نموونە: **وریا. وڵات. وشە. ورد.**
wirya. wilat. wişe. wird.

سێیەم: گیروگرفتی پیتی (ی):
نیشانەی (ی) لە زمانی کوردیدا بە شێوەی خوارەوەیە:
١- پیتی (ی)ی بزوێن. واتە (ی: î).
بۆ نموونە: **زەوی –** Zewî
٢- پیتی (ی)ی کۆنسۆنانت. واتە (ی: y)
بۆ نموونە: **یار –** yar

• **سەرنج ١**: پیتێکی (ی)ی بزوێنی فرە کورت هەیە کە لە نووسینی کوردی بە ئەلفوبێی لاتینیدا نیشانەی (i)ی بۆ دانراوە وەک لە وشەکانی: من – Min ، کن – Kin ، ژن – jin. ئەم نیشانەیە لە نووسینی کوردی بە ئەلفوبێی عەرەبیدا نییە.

• **سەرنج ٢**: نیشانەکانی (ی)ی بزوێن و (ی)ی کۆنسۆنانت واتە (î) و (y) لە پیتی عەرەبیدا هەردووکیان هەمان نیشانەی (ی)یان هەیە بەڵام لە ڕاستیدا لە یەکتر جیاوازن و لە کاتی بە دوای یەکتر هاتنیاندا دەبێ هەردووکیان بنووسرێن.
وەک: **نییە. چییە. دیارییەکە. زەوییەکە.**
Nîye. Çîye. Dîyarîyeke. Zewîyeke

• **سەرنج ٣**: لە کاتی هاتنی سێ پیتی (ی) بە دوای یەکتردا وەک لە وشەکانی (**ئاواییەکەمان**...) (**کۆتاییەکەی**...) (**وەستاییەکی**...) (**کۆتاییی بە کارەکە هێنا**) دەبێ بەسەر یەکەوە بنووسرێن، واتە سێ (ی) بە شێوەی (ییی) بە دوای یەکتردا دێن.
(Westayîyeki....) (Kotayîy be Kareke hêna)

چوارەم: گیروگرفتی پیتی (ڕ)ی گران، واتە (ڕ)ی نیشانەدار. ئەم پیتە لە هەر کوێیەکی وشەدا هات دەبێ بە نیشانەکەیەوە بنووسرێت. واتە لە سەرەتا و ناوەڕاست و کۆتایی وشەدا هەر (ڕ)ی گرانی نیشانەدارە.
وەک: **ڕۆژ. بڕیار. کەڕ.**

پێنجەم: گیروگرفتی پیتی (و)ی بەیەکەوەبەستن (عطف):
پیتی (و)ی بەیەکەوەبەستن، بە شێوەیەکی جیاواز لە وشەی پێش خۆی و پاش خۆیەوە دەنووسرێت و مامەڵەیەکی سەربەخۆی لەگەڵدا دەکرێت.

بۆ نموونە: **من و تۆ. ئارەزوو و وریا.**

• **سەرنج**: لە هەندێک وشەی لێکدراودا پیتی (و)ی بەیەکەوە بەستن بووە بەشێک لە هەردوو وشە لێکدراوەکە و بە هەموویان وشەیەکی سەربەخۆیان دروست کردووە.

وەک: **کاروبار. دەنگوباس. ئەلفوبێ. هاتوچۆ.**

لەم بارانەدا مامەڵەی سەربەخۆ لەگەڵ پیتی (و)ی بەیەکەوە بەستندا ناکرێت و وشەکە هەمووی بەسەریەکەوە دەنووسرێت وەک لە نموونەکاندا پێشانمان دا.

شەشەم: وشەی ناسادە چ ناو بێ یان زاراوە دەبێ بەسەریەکەوە وەکو یەک وشە دەنووسرێن. وەک:

ناو: **چەمچەماڵ. بێکەس. دڵشاد. زوورگەزراو. بێخاڵ. ناڵپارێز. میاندواو. کانیکەوە. سپیگرە.**

زاراوە: **ڕێنووس. ڕێپێوان. دەسبەجێ. جێبەجێ. نیشتمانپەروەر. دەستنووس. دەسبازی. وڵاتپارێز. ئازادیخواز. دووشەممە. سێشەممە. پێنجشەممە. یەکسەر. ڕاستەوخۆ. یەکشەوە** (مانگی یەکشەوە).

حەوتەم: پیتی (ت) لە کۆتای کار (فرمان)دا دەشێ بنووسرێت و دەشێ نەشنووسرێت.

وەک: **دێت و دەڕوات** (یان) **دێ و دەڕوا.**

هەشتەم: نیسبەت لە زمانی کوردیدا زۆربەی جار بەهۆی پیتی (ی) لە کۆتای ناودا دەکرێت.

وەک: **پێنجوینی. هەولێری.دهۆکی. شێخانی.**

هەروەها ئەم نموونانەی خوارەوە:

ئەحمەدئاوا: **ئەحمەد ئاوایی**

یارمجە: **یارمجەیی.**

توورزخورماتوو: **توورزخورماتوویی.**

شنۆ: **شنۆیی.**

ئاکرێ: **ئاکرێیی** (یان) **ئاکرەیی.**

لادێ: **لادێیی.**

• **سەرنج**: ئەو ناوانەی خۆیان بە پیتی (ی) تەواو دەبن پێویست ناکات (ی)ی نیسبەتیان بخرێتە پاڵ. وەک:

سلێمانی: **کامەران سلێمانی.**

کانیماسی: **حاجی حوسێن کانیماسی.**

ئامێدی: **ئازاد ئامێدی.**

نۆیەم: هەر وشەیەکی بیانی چ هاتبێتە ناو زمانی کوردییەوە، یان هەر ناو و وشەیەکی تر کە لە نووسینی کوردیدا دێتە پێشەوە، دەبێ بەرێنووسی کوردی بنووسرێت.

وەک: **ئەڵڵا. قەڵەم. ئەکبەر. قاهیرە. ئۆتۆمۆبیل. دۆستۆیڤسکی.**

دەیەم: ئامرازی (تر، ترین) کە بۆ بەراورد بەکاردێن دەبێ بەوشەکانی پێش خۆیانەوە بلکێنرێن. وەک:

جوان: جوانتر – جوانترین.

خاو: خاوتر – خاوترین.

• **سەرنج**: ئەم ئامرازەی (تر) جیاوازە لە وشەی (تر) کە بەواتەی (دی، دیکە) دێت. ئەمەی دوایی دەبێ بە جیاواز لە وشەی پێش خۆی دەنووسرێت.

وەک: **ماڵێکی تر، چیی ترم ناوێ.**

یازدەیەم: جێناوی نیشانەی وەک: ئەم. ئەو. ئەڤ.

ئەم جێناوانە ئەگەر ئاوەڵکاری (کات – یان – شوێن)یان بەدوادا هات پێیانەوە دەلکێن و دەبن بە یەک وشەی سەربەخۆ.

وەک: **ئەمشەو. ئەمڕۆ. ئەڤسال. ئەمجارە. ئەمبەر و ئەوبەر. ئەڤرۆ.**

دوازدەیەم: نیشانەکانی نەناسراوی وەک (...یەک، ...ێک، ...ەک) بە شێوەی خوارەوە دەچنە سەر وشەکانی پێش خۆیان:

١– ئەگەر وشەکان بە پیتە بزوێنەکانی (ا، ی، ە، ێ) تەواو بووبن ئەوا نیشانەی (...یەک)یان دەخرێتە پاڵ. وەک:

چیا: چیایەک.

زەوی: زەوییەک.

وێنە: وێنەیەک.

دێ: دێیەک.

٢– ئەگەر وشەکان بە پیتە بزوێنی (وو) یان هەر پیتێکی دەنگدار (نەبزوێن: کۆنسۆنانت) تەواو بووبن ئەوا نیشانەی (ێک – لە کرمانجیی خواروو) و نیشانەی (ەک)یان لە کرمانجیی سەروودا دەچێتە سەر.

خانوو: خانووێک، خانووەک

گوند: گوندێک (کرمانجیی خواروو)، **گوندەک** (کرمانجیی سەروو).

ژن: ژنێک (کرمانجیی خواروو)، **ژنەک** (کرمانجیی سەروو).

سێزدەیەم: گیروگرفتی پاشگرەکانی (دا. ڕا. وە. ەوە)

ئەم پاشگرانە بە وشەکانی پێش خۆیانەوە دەلکێنرێن. وەک:

دا: **لە دڵدا** (هەر برینێ کە لە دڵدا هەیە سارێژی کەن). (خەمێکم لە دڵدایە).

ڕا: **لە ئامێدیڕا** (لە وێڕا بەپێ هاتووین). (لە خۆڕا دڵی گۆڕاوە).

وە: لە چوارچراوە (لە وێوە هاتووین).

ەوە: بەماڵەوە (بە ماڵەوە ڕۆیشتین).

(جارێکی تر نووسیمەوە). (خانووەکەم کڕییەوە).

• **سەرنج**: پاشگری (دا) جیایە لە وشەی (دا) کە فرمانە و چاوگەکەی (دان)ە.

وەک: **تیرێکی لە دڵی دا. تیرێکی لە دڵی داوم.** ئەم (دا)یەی فرمان بەجیا دەنووسرێ.

چوارەیەم: گیروگرفتی پێشگرەکانی (هەڵ. دا. ڕا. وەر. دەر)

١- ئەم پێشگرانە کاتێ دەچنە سەر چاوگ یان فرمان یان هەر حاڵەتێکی تر، پێیانەوە دەلکێن بەمەرجێ جێناوی لکاو نەکەوتبێتە نێوان پێشگر و وشەکەی دوای خۆی. وەک:

* چاوگ:

هەڵ: هەڵکردن. هەڵگرتن. هەڵکورمان. هەڵکێشان.

دا: دابڕان. داخستن. دارمان. داکردن.

ڕا: ڕاگرتن. ڕاکێشان. ڕاپەڕین.

وەر: وەرگرتن. وەرسووڕان.

دەر: دەرکردن. دەرهێنان.

* فرمان:

هەڵ: هەڵگرە. هەڵمەخە. هەڵکشێ.

دا: دانێ. دامەبڕە.

ڕا: ڕاکێشە. ڕامەپەڕێنە.

وەر: وەرگرە. وەرسووڕێنە.

دەر: دەربێنە. دەرخە.

* حاڵەتی تر. وەک:

هەڵکشاو. هەڵنەکشا. دانراو. ڕاپەڕیو. ڕانەپەڕیو. وەرگرتوو. وەرگرتە. دەرخراو. دەرکراو.

٢- ئەگەر جێناوی لکاو کەوتە نێوان پێشگر و فرمانەکەی دوای خۆی ئەوا بەجیا دەنووسرێن و جێناوەکە بە پێشگرەوە دەلکێنرێ.

هەڵ: هەڵم گرن. هەڵیان کەن. هەڵمان کێشن. هەڵمان مەواسن.

دا: دامان نەنایە. دایان خەن. دای بڕە.

ڕا: ڕایان دەگرین. ڕام کێشە. ڕام پەڕێنە. ڕاشیان پەڕێنن.

وەر: وەرمان گرتایە. وەری نەگری. وەریان سووڕێنەوە.

دەر: دەریان پەڕاندین. دەری خە.

پازدەیەم: گیروگرفتی وشەی لێکدراو.

ئەگەر وشەی دووەم لە دۆخی فرماندا بوو، بەجیا دەنووسرێن:

ڕێک دەکەوین. پێکیان هێناینەوە. پێک نەهاتین. یەکیان نەگرتووە. دەستمان نەکەوت.

بەڵام ئەگەر وشەی دووەم لە دۆخی چاوگ یان حاڵەتی تردا بوو ئەوا هەردوو وشەکەوە بە یەکەوە دەلکێنرێن.

وەک: **ڕێککەوتن. پێکهاتن. یەکگرتن. دەسخستن. یەکگرتوو. دەسکەوتوو. پێکهاتە.**

شازدەیەم: ئامرازی (ش)ی تەئکید کەوتە هەر شوێنێکی وشەوە دەبێ بە بەشێک لە وشەکە و نابێ بە هۆی لەتبوونی وشەکە. وەک: **بشتەوێ ناتدەمێ. نەشخۆی.** گوتی دێم... **نەشهات. نەشمانگرتن. بشمانبەن.**